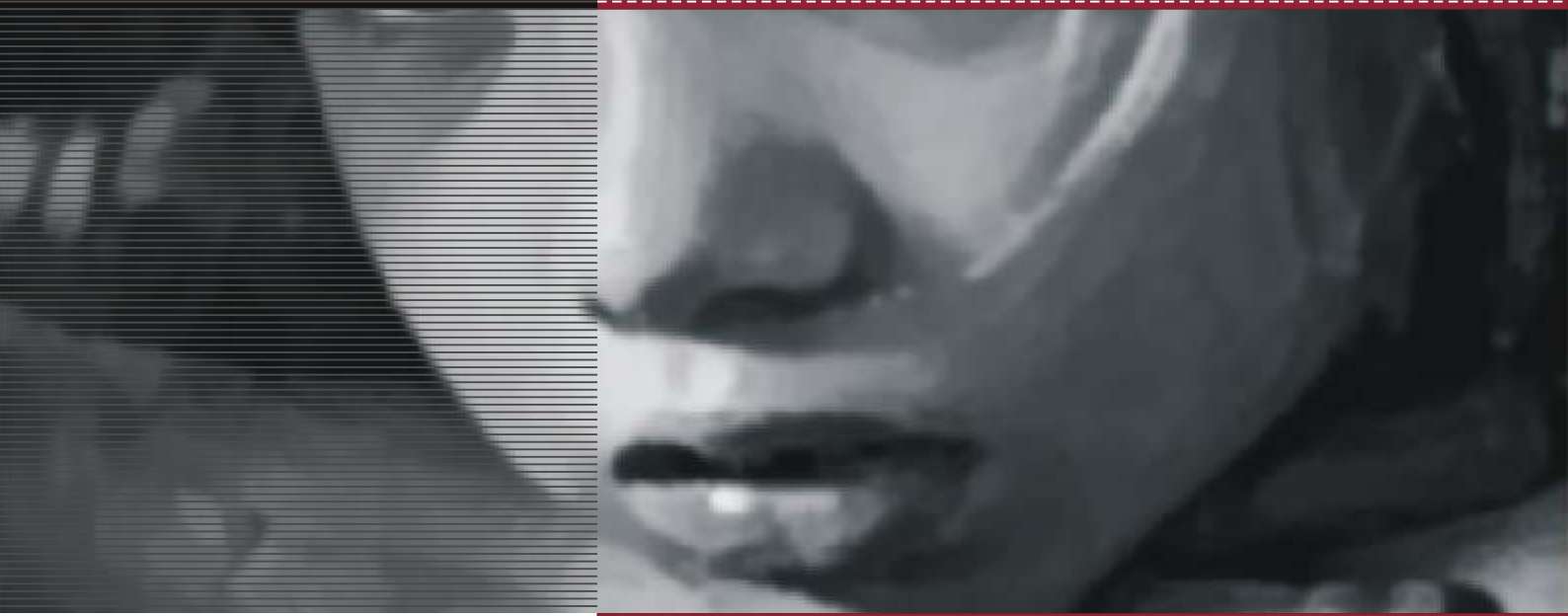

TÜRKİYE'DE
**ENSEST
SORUNUNU
ANLAMAK**

TÜRKİYE'DE ENSEST SORUNUNU ANLAMAK

Hazırlayan

Alanur Çavlin-Bozbeyoğlu

Katkıda bulunanlar

Ece Koyuncu

Ayşen Ufuk Sezgin

Filiz Kardam

Altan Sungur

Haziran 2009, ANKARA

TÜRKİYE'DE ENSEST SORUNUNU ANLAMAK

Araştırma Ekibi

Ece Koyuncu	Koordinatör
Filiz Kardam	Danışman
Ayşen Ufuk Sezgin	Danışman
Alanur Çavlin-Bozbeyoğlu	Danışman
Altan Sungur	Alan araştırması, çözümleme ve veri analizi
Hacer Taşçene	Alan araştırması ve çözümleme
Nihan Yolsal	Alan araştırması ve çözümleme
Ömer Akınoy	Alan araştırması ve çözümleme
D. Zeynep Alpar	Alan araştırması ve çözümleme
Emine Bademci	Alan araştırması ve çözümleme

©Nüfusbilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Nüfusbilim Derneği:

Şehit Sadık Erişen Sokak, No. 48/2, Birlik Mahallesi,
Çankaya, Ankara

nufusbilim@nd.org.tr
www.nd.org.tr

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın bir kısmının ya da tamamının çoğaltılması için Nüfusbilim Derneği'nden izin alınmalıdır.

Bu kitabın hazırlanması için gerekli mali destek, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından sağlanmıştır.

Birinci Basım Haziran 2009

Tasarım / Baskı : **Damla Matbaacılık, Reklamcılık ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.**
Kuyuyazısı Cad. No:24 Etlik 06010 ANKARA
T: (0312) 321 75 16 - 352 79 50
B: (0312) 325 60 42
damla@damlayayin.com.tr
www.damlayayin.com.tr

Sunuş

Nüfusbilim Derneği'nin kurulma amacı, nüfusbilim alanında çalışmalar yapmak, bu alanda farklı disiplinler tarafından yapılan çalışmaların içinde yer almak ve çalışanları desteklemek, bu çalışmalarda üretilen bilgilerin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak, nüfusbilim ve nüfusa ilişkin konularda çalışanlar arasında mesleki dayanışma, iletişim, işbirliği ve etkileşimi sağlamaktır.

Derneğimiz, bir sivil toplum kuruluşu olarak nüfusun alt gruplarının nüfusbilim ile ilişkili konularında yaptığı araştırmalar ile yasa yapıcı ve uygulayıcılarına veri sağlamaktadır. Nüfusun farklı alt gruplarının belirlenen sorunları hakkında toplumsal duyarlılık artırmaya yönelik savunuculuk çalışmaları da dernek üyelerimiz tarafından yürütülmektedir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre tüm çocukların şiddetten korunması, hiçbir şekilde şiddete maruz kalmaması gerekmektedir. Bu sözleşmeye imza atan devletlerin, çocukların güven içinde yaşamasını sağlama sorumlulukları bulunmaktadır. Sözleşmeye imza atan Türkiye'de de, dünyadaki pek çok ülkede olduğu gibi, çocukların bazı haklarına ulaşmada güçlükler yaşadıkları bilinmektedir. Toplumda çocukların ulaşamadıkları hakların boyutlarının belirlenmesi için farklı araştırmalara gereksinim vardır. Yapılan araştırmaların sonuçları ise müdahale alanlarının belirlenmesini sağlayacaktır.

Önemli bir sosyal ve sağlık sorunu olan ensest, nüfusbilimin farklı boyutlarında çalışan üyelerimizin ilgi alanı içinde yer almaktadır. Türkiye'de tanı konulan ensest vaka sayısının bildirilmesi gereken vaka sayısından daha az olduğuna ilişkin kanıtlar bulunmaktadır. Aile içi cinsel istimara maruz kalan çocuklarda fiziksel, psikososyal ve cinsel sağlık sorunlarının olduğu bilinmektedir. Aile içi ahlaki bir sorun olarak da tanımlanan ensest olayları mağdurları ve failleri ile birlikte, ailedeki diğer bireyler tarafından saklanmaktadır. Ailede çocuğun sağlık durumuna ilişkin önlemlerin alınması öncelikli olarak yapılması gereken müdahale iken aile bireyleri tarafından sorunun ahlaki boyutu daha fazla önemsenebilmektedir. Bu nedenle de çocuğun aile

içinde her türlü cinsel istismarı olarak tanımlanan ensest sorununun gerçek boyutlarını saptayabilmek oldukça zordur.

Önemli bir hak olan “birey sağlığının ayrılmaz parçası olan, cinsel sağlığın korunması ve bedene saygı” hakkının ihlaline ilişkin bilgiler bu olayların tanımlanması ile sağlanabilir. Bu çalışmada ensest vakaları ile farklı alanlarda karşılaşan 98 uzmanın deneyimlerinden yararlanılarak ensest vakalarının genel özellikleri ve vakalara yönelik hizmetler değerlendirilmiştir. Farklı uzmanların karşılaştığı ensest vakalarının özelliklerinin belirlenmesi ve bu bilginin değişik hizmet alanlarında ensest vakalarıyla karşılaşma olasılığı olan profesyoneller ile paylaşımı toplumdaki ensest olaylarının erken dönemde tanımlanmasını sağlamaya katkıda bulunacaktır. Vakalara erken dönemde tanı konulması tedavi ve rehabilitasyon sürecinin daha erken başlamasını ve daha başarılı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, olayın boyutunun ve farklı özelliklerinin tanımlanması, toplumda yeni vakaların ortaya çıkmaması için yapılması gereken müdahalelerin belirlenmesine de ışık tutacaktır. Bu çalışmanın, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının çocukların aile içinde cinsel olarak istismarlarını önlemeye yönelik olarak bir eylem planının oluşturmaya ve bu planın başarılı bir şekilde uygulamaya geçmesine katkı sağlamasını dilemekteyiz.

Bu çalışmanın planlanmasında, yürütülmesinde ve raporlanmasında önemli emeği geçen Doç. Dr. Filiz Kardam, Doç. Dr. Ayşen Ufuk Sezgin, Dr. Alanur Çavlin Boz-beyoğlu, Uzman Ece Koyuncu ve Altan Sungur'a; alan çalışmasında görev alan Hacer Taşçene, Nihal Yolsal, Ömer Akınoy, Zeynep Alpar ve Emine Bademci'ye Nüfusbilim Derneği adına teşekkür ederim. Bu çalışmanın yapılması sırasında desteğini aldığımız Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Temsilciğine, Meltem Ağduk, Dr. Gökhan Yıldırımka ve Dr. Selen Örs'e teşekkür eder ve nüfusbilim alanında ortak çalışmalarımızın Derneğimiz adına devamını dilerim.

Saygılarımla

Prof. Dr. Hilal Özcebe
Nüfusbilim Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

Önsöz

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu-UNFPA, tüm dünya üzerinde yürüttüğü çalışmalarını herkesin sağlıklı ve eşit haklardan yararlandıkları bir yaşam sürmelerine adanmıştır. Kadın, erkek, çocuk istisnasız bu yaşam; her türlü fiziksel, cinsel ve duygusal istismardan uzak olmalıdır. UNFPA, bu doğrultuda, Türkiye'de de, kadın ve kız çocuklarının insan haklarının korunması, geliştirilmesi, tüm bireyler için üreme sağlığının iyileştirilmesi, üreme sağlığı haklarının yaygınlaştırılması , bu alanlarda ihtiyaç duyulan ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulabilmesine yönelik veri ve bilgi ihtiyacının karşılanması için çalışmaktadır.

Hem dünyada hem de Türkiye'de toplumsal yara haline gelen konulara eğilen araştırmalara destek veren UNFPA bu sayede kamuoyunun dikkatini bu alanlara çekerek önlem alınması ve politika oluşturulmasında önemli çalışmalara imza atmıştır.

UNFPA bu çerçevede 2005 yılından itibaren hem Dünya'da hem de Türkiye'de ciddi sorun haline gelmiş konuları işaret eden alanlarda araştırmalara imza atmış ve atmaya devam etmektedir. 2005 yılında “Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri”, 2006 yılında “Medya ve Kadına Yönelik Şiddet”, 2007 yılında “Türkiye'de Gençlerin Cinsel ve Üreme Sağlık Araştırması” raporları kamuoyunda ses getirmiş ve bu alanlarda politikaların oluşturulmasında önemli roller üstlenmiştir.

Bu çalışmaya verdiği destekle UNFPA, yine toplumda çok yakıcı ama bir o kadar da üzerinde konuşulmayan bir konu olan ensesti ele almaktadır.

Ensest, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada, tanımı bir kültürden diğerine değişmekle birlikte, üzeri örtülen, konuşulmayan bir olgudur. Ensest uluslararası sözleşmelerle korunan temel insan haklarına yapılan en korkunç saldırılardan biridir. Bireyin beden bütünlüğünü, mahremiyetini, üreme haklarını elinden alan bu durum, genellikle çocuk yaşta başlayarak uzun süre “aile bütünlüğü”nü bozmamak adına gizli kalarak devam etmekte ve neden olduğu ruhsal, sosyal ve cinsel yaşam sorunları erişkinlikte de sürmektedir.

Ensest yol açtığı sosyal sonuçların yanısıra, bir cinsel şiddet olgusu olarak, kısa, orta ve uzun vadede üreme sağlığı açısından birçok sağlık sorununa neden olmaktadır. Bu sağlık problemleri başta üreme organları olmak üzere yaralanma ve kanamalar, azalmış cinsel istek, cinsel ilişkide ağrı, cinsel işlev bozuklukları, HIV/AIDS, hepatit gibi cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, üriner sistem enfeksiyonları, istenmeyen gebelikler, sağlıksız düşükler ve istenmeyen doğumlar gibi fiziksel sağlık sorunları ile depresyon, post-travmatik stres bozukluğu, intihar düşünceleri, sigara, alkol ve madde kullanma gibi ruhsal sağlık bozuklukları şeklinde özetlenebilir.

“Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak” araştırması, ülkemizde hemen hemen hiç konuşulmayan ve birkaç akademik çalışma dışında çok az bilinen bu konuyu açığa çıkarmak ve konuşulur kılmak amacıyla Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun desteğiyle, Nüfusbilim Derneği tarafından yürütülmüştür. Ensest mağdurlarının ihtiyaç duydukları sosyal, hukuki ve sağlık desteği almaları devletin görevleri arasındadır. Bunun sağlanması ise, ancak bir koordinasyon sisteminin varlığı ve işlemesiyle mümkün olabilecektir. Bu çalışmanın alandaki eksikliklerin ve gereksinimlerin tespit edilmesi açısından önemli bir boşluğu doldurmaya ve bundan sonra yapılacak çalışmalara altyapı oluşturmaya hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Bu noktada, tüm kamu ve sivil sektörü, akademisyenleri ve uluslararası camiayı, bu konuda üstlerine düşen görevleri üstlenmeye ve işbirliğine davet ediyoruz. Unutulmamalıdır ki; enseste “dur” demek bir insanlık borcudur...

T. Tunga Tüzer

UNFPA Türkiye Temsilci Vekili

Teşekkür

Araştırmanın planlanması aşamasında bizlerle görüşlerini paylaşan Prof. Dr. Ferhunde Öktem, Prof. Dr. Sevil Atauz, Dr. Neslihan Rugancı, Dr. İlknur Yüksel, Menekşe İldan ve Satı Atakul'a; alan çalışması öncesinde bizlerle deneyim ve görüşlerini paylaşan Doç. Dr. Figen Şahin'in şahsına ve başkanı olduğu Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği'ne, alan çalışması öncesinde yapmış olduğumuz eğitimi sunumları ile destekleyen Sabit Aktaş, Fatma Savaş Sandalcı ve Yahya Ünaldı'ya teşekkürü bir borç biliyoruz.

Alan araştırmamız sırasında görüştüğümüz ve isimlerini raporun sonunda sizlere sunduğumuz farklı mesleklerden uzmanlara birikimlerini bizlerle paylaşmadaki istekleri ve çalışmamıza gösterdikleri ilgi için yürekten teşekkür ediyoruz.

İçindekiler

• Giriş	11
Türkiye'de ve dünyada ensest.....	14
Tanım.....	14
Ensestin yaygınlığı	15
Yaşanan ortam	17
Saldırı şekli.....	17
Saldırgan.....	18
Aile ilişkileri.....	18
Ensesti bildirme.....	19
Psikososyal etkiler	20
Tanıklık.....	21
• Ensestin değerlendirilmesine yönelik yasal ve kurumsal çerçeve	25
• Araştırma tasarımı	29
Araştırmanın temel aşamaları.....	31
Saha çalışması	31
Saha çalışmasının aşamaları.....	32
Saha araştırması eğitimi	32
Görüşülen uzmanlar ve araştırma illerinin seçimi.....	33
Araştırma yöntemi	33
Araştırma illeri ve görüşmeciler.....	34
Araştırma sonuçlarının analizi.....	34
• Saha araştırmasının sonuçları	35
Ensest vakalarının genel özellikleri.....	37
Ensest mağduru kimdir?	38
Ensest yaşanan evde diğer çocukların durumu?	39
Hangi davranış istismardır?	40
Ensest saldırganı kimdir?	41
Ensestin yaşandığı aile ortamına ilişkin gözlemler	47
• Ensest nasıl açığa çıkıyor?	55
Çocuk, sözleri ya da davranışlarıyla mutlaka " <i>bir şeyler söyler</i> "	57
Yetişkinler şahit olursa	58
Diğer kardeşler de mağdursa	59
Okullarda	59
Sağlık kurumlarında	61
Ruh sağlığı gözlem ve değerlendirmelerinde	61
STK'ların çalışmaları sırasında.....	62
Ensestle birlikte gelenler: gebelik, bekâretin bozulması, doğum, boşanma, cinayet, intihar.....	63
• Ensesti ortaya çıkarmaya çalışırken	67
Mağdur neden söylemez?	69
Başka kime güvenirsiniz: ailenin diğer üyeleri.....	72
Ensest evin dışına çıktığında: Bağırса dünya duyar mı?	81
Okulda fark etmek ne kadar mümkün?	81
Sağlık kuruluşlarında.....	84
Ensest şüphesini değerlendirmek	85

Ensestin açığa çıkmasının ardından yaşanan sorunlar	93
Soruşturma ve yargı sürecinde yaşananlar	95
Delillerin toplanması	100
Ev ve aile hayatındaki sorunlar	105
Koruma altına alınan çocuklar	108
Ensest sonucu doğan bebekler	112
Yetişkinlik sorunları	112
• Uzmanın yaşadığı sorunlar	115
Bilgi eksikliği	117
Güvenlik sorunu	119
Ruhsal yıpranma	120
Mesleki ikilem	122
Mesleki kurumsal işbirliği	124
Mesleki sorumluluğun yükü	125
İş yükü	126
• Değerlendirme ve öneriler	129
Ensesti açığa çıkarmak için	131
Farklı mesleklerin eğitim ihtiyacının giderilmesi	132
Yargı sürecinin sağlıklı işlemesi için	133
Bilgi ve iletişimin artırılması için	134
Uygulamaların kurumsallaştırılması için	135
Kurumsal bakıma ilişkin öneriler	135
Rehabilitasyon	136
Medyada gösterim	136
Ensestin tanımlanmasının gereği ve önemi	137
Çok disiplinli yaklaşım	137
• Bitirirken	139
• Ekler	143
Ek 1: Saha Öncesi Eğitim Programı	145
Ek 2: Görüşme Yapılan Uzmanlar (İsim, Meslek ve Kurum Bilgisi)	147
Ek 3: Görüşme Yapılan Uzmanlar (İllere ve Mesleklere Göre Dağılımı)	153
Ek 4: Bazı Mesleklerin Kurumlara Göre Dağılımı	154
Ek 5: Başvuru Yapılabilecek Kurumlar	155
• Bibliyografya	158
• Tablolar Dizini	
Tablo 1. Görüşme yapılan kişilerin isim, meslek ve kurum bilgileri	147
Tablo 2. Görüşme yapılan uzmanların illere ve mesleklerine göre dağılımı	153
Tablo 3. Adli tıp uzmanı, psikolog, pedagog, rehberlik uzmanı ve öğretmen ve sosyal hizmet uzmanlarının kurumlarına göre dağılımı	154
Tablo 4. Başvuru yapılabilecek kurumların iletişim bilgileri	155

Giriş

Giriş

Okumakta olduğunuz bu rapor, bir yılı aşkın süredir devam etmekte olan “Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak” isimli araştırmanın sonuçlarına dayanmaktadır. Dünya’nın başka coğrafyalarında olduğu gibi şüphesiz Türkiye’de de ensest yaşanmaktadır. Araştırma süresince yararlandığımız yerli ve yabancı literatürün ve saha çalışmamız esnasında görüşmeler yaptığımız uzmanların neredeyse tamamının ifadesiyle ensest ancak çok küçük bir bölümü görünür olan bir *buzdağı*dır. Buzdağı görünümünü korumakla beraber, aile içi şiddetin daha çok tartışılır hale geldiği 2000’li yıllarda özel alanın gizi olan ensest vakaları, kamusal alanda daha duyulur hale gelmiştir. Ensestin nasıl tanımlandığı ve tanımlanmasının gerekli olduğu raporun ilerleyen sayfalarında daha detaylı olarak yer alacaktır. Ancak başlangıç aşamasında vurgulamayı önemli gördüğümüz bir nokta bu araştırmada ensestin aile içi şiddetin bir türü olarak ele alındığıdır. Başka bir deyişle ensest davranışı bir hastalık olarak değil, sistemli bir şiddet olarak değerlendirilmiş, araştırma bulguları da bu ön kabulümüzü doğrulamıştır.

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de ensestin görünürlüğünü arttırmak ve ensestle mücadele için gereken sistemi ve halihazırdaki uygulamaların aksayan yönlerini anlamaya ve aktarmaya çalışmaktır. Çocukluk döneminde cinsel istismar ve ensest konularında daha önce yapılmış çalışmalar ve alanın uzmanlarının görüşleri, ensest konusunda farklı mesleklerden kişilerin işbirliğinin gereğini vurgulamaktadır. Bu araştırma farklı mesleklerden ve kurumlardan kişilerin konuya ilişkin birikim ve önerilerini bir araya getirerek bu hedefe hizmet etmeyi de amaçlamaktadır. Araştırmanın saha çalışmasında ensesti yaşayanların ulaştığı ya da ulaşabileceği kurumlarda çalışan farklı mesleklerden 98 kişinin bilgisine başvurularak ensestin nasıl yaşandığı, neden açığa çıkmadığı, nasıl açığa çıkarıldığı, mağdurların görüştüğümüz uzmanlara hangi yollarla ulaştığı, mağdurların ve saldırganın olayın açığa çıkmasının ardından hukuksal, psikolojik, sosyal, tıbbi ne tür destekler aldığı, görüşülen kişilerin ve bu kişilerin çalıştığı kurumların sorunun saptanmasına ve çözümüne ilişkin nasıl bir işlevi olduğuna dair bilgi toplanmıştır. Saha çalışmasında ayrıca uzmanların ve kurumların işlevlerini daha iyi yerine getirmeleri ve kurumsal/mesleki işbirliğinin önünün açılması için görüşülen kişilerin önerileri öğrenilmiştir.

Türkiye'de ve dünyada ensest

Cinsel istismar ve ensest konusunda gelişmiş ülkelerde çok sayıda araştırma yapılmıştır. Türkiye'deki ensest çalışmaları ise oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalar her iki cinsiyetin de ensest mağduru olabildiğini, genel olarak kız çocuklarının cinsel istismara uğrama oranlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmektedir.¹

Ensest uzun yıllardır varlığını sürdüren ancak sürekli inkâr edilen bir konudur. Ruhbilimci, psikanalist Freud², antropologlar Levi-Strauss³, Malinowski⁴, Seligman⁵ ve sosyolog Bagley⁶ gibi pek çok bilim insanı ensestle ilgili çalışmış ve kendi disiplinlerinin kuramlarına göre farklı açıklamalar yapmışlardır. Freud'a göre ensest arzuları, bütün hayat boyunca bilinçaltında yaşamaya devam etmektedir.

Levi-Strauss⁷, ensest yasaklarının toplumsal bir kural oluşturduğundan sosyal ve kültürel bir olgu olduğunu ve evrensel olduğunu söylemektedir. Levi-Strauss'a göre ensest yasaklarının kültürlere göre büyük değişiklik gösteren kalıpları vardır ve bütün kültürlerde asıl hedef ensest kapsamına giren cinsel ilişkileri önlemektir.

Tanım

Kaynaklarda ensestin tek ve kesin bir tanımını bulmak mümkün değildir. Tanım her disiplinde farklılık gösterir.

Amerikan Sağlık, Eğitim ve Koruma Dairesinin 1980'deki tanımına göre; ensest aile içinde ana-baba figürüne, gücüne ve otoritesine sahip kişilerin çocuğu cinsel anlamda istismar etmesi olarak kabul edilmiştir. Çoğu araştırmacı cinsel ilişkinin cinsel uyarı, pornografi gibi bütün formlarını cinsel istismar olarak kabul etmiştir. Son çalışmalarda üzerinde birleşilen tanıma göre ensest, birbiriyle evli olanlar dışındaki aile üyeleri arasında sözlü-sözsüz, fiziksel, görsel her türlü erotik davranıştır.⁸

¹ David Finkelhor & Diana E. H. Russell, "Women as Perpetrators: Review of the Evidence," David Finkelhor (Ed.), *Child sexual abuse: New Theory and Research* (New York: Free Press, 1984) içinde, s. 171-185.

Diana Russel, "The Incidence and Prevalence of Interfamilial and Extrafamilial Sexual Abuse of Female Children," *Child Abuse & Neglect* 7 (1983): 133-146.

Gail Elizabeth Wyatt & Gloria Johnson Powell, "Identifying the Lasting Effects of Child Sexual Abuse," G. E. Wyatt, G. J. Powell (Ed.), *Lasting effects of child sexual abuse* (SAGE Publication, 1988) içinde, s. 7-10.

² Sigmund Freud, *Totem ve Tabu*. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979).

³ Claude Levi-Strauss, *Mythological-Lecru et le Cuit*. (Paris: Librairie Plon, 1964).

⁴ Bronislaw Malinowski, "The Sexual Life of Savages in North-Western Melanesia," *Current Anthropology* 10 (1929) 1969.

⁵ Brenda Zara Seligman, "The incest Taboo as a Social Regulation," *Sociological Review*, cilt 27 (1935): 75-93.

⁶ Christopher Bagley, "Incest Behavior and Incest Taboo," *Social Problems*, cilt 16, sayı 4 (1969): 505-519.

⁷ Levi-Strauss, agy.

⁸ Blair Justice & Rita Justice, *The Broken Taboo: Sex in the Family* (New York: Human Sciences Press, 1979).

Yasalarda ensest kan bağı olanlar arasındaki cinsel ilişki tanımıyla sınırlı kalmıştır. Tanımlanması her ülkeye göre farklılıklar gösterse de yasal olarak ensest cezai bir harekettir; bazı ülkelerin ceza yasalarında ayrı bir suç olmayıp diğer cinsel suçlar arasında yer alırken bazılarında ayrı bir suç olarak ele alınmaktadır.

Toplumsal, dinsel ve hukuksal kurallar, cinsel ilişkinin kimler arasında kabul edilebilir olduğunu belirlerken aynı zamanda cinselliğin meşruiyet kazandığı evliliğin de kimler arasında gerçekleşebileceğini saptar. Toplumlar arasında farklılıklar olsa da ensestin suç olarak ele alınışı tarih içerisinde değişime uğramıştır. Konunun toplumun iyiliği ve düzeni için taşıdığı önemin ötesinde bireyin kendi iyilik hali için taşıdığı önem üzerine odaklanan/odaklanabilen bir bakış oluşmuştur. Başka bir deyişle ensest günümüzde bir toplumsal sorun olmanın ötesinde başta bunun mağduru olan kişi, sonra bu durumdan birinci derecede etkilenen ev ve aile çevresi için bir sorun olarak algılanmaktadır.

Ensestin yaygınlığı

Cinsel istismarların büyük bir çoğunluğu bildirilmeyip gizli kaldığı için kesin bir oran vermek mümkün olmamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO) tahminlerine göre 2002 yılında 150 milyon kız çocuk ve 73 milyon erkek çocuk, 18 yaşından önce cinsel ilişkiye zorlanmış ya da diğer cinsel şiddet türlerine maruz kalmışlardır.⁹

Yapılan çalışmalara göre ensest çok erken yaşlarda, bebeklikten başlamakta ve uzun yıllar sürmektedir. Amerikan Suç Önleme Komitesi'nin raporuna göre¹⁰ cinsel istismar çocukların %55'inde 5-10 yaş arasında, %40'ında 10-16 yaş arasında başlamaktadır. Cinsel istismarın başlama yaşı klinik olmayan örneklerde bebeklikten 17 yaşına kadar olabilir, ortalama başlama yaşı 9'dur. Klinik örneklerdeki karşılaştırmalarda erkek çocukların ortalama mağduriyet yaşı, kız çocuklara oranla daha büyüktür. Erkek çocukların daha çok aile dışından, başka çocukları da istismar ettiği bilinen kişiler tarafından istismara uğradığı bildirilmektedir.¹¹

⁹ World Health Organization (WHO), *Preventing violence World Health Organization, Preventing violence: A guide to implementing the recommendations of the World report on violence and health*, (Geneva, 2004).

¹⁰ Combating child sexual assault-Sex offenders. (1995). *Crime Prevention Committee Report Net Australia*. <http://www.survivors.org.au/sau.htm> 08/06/2009

¹¹ Kathleen C. Faller, "The Myths of the 'Collusive Mother': Variability in the Functioning of Mothers of Victims of Interfamilial Sexual Abuse," *Journal of Interpersonal Violence* 3 (1989): 190-196.

Amerika Adalet Bürosu¹² cinsel istismar mağdurlarının %20'sinin babası tarafından istismar edildiğini bildirmiştir. Finkelhor¹³ 1 milyon Amerikalının baba-kız ensesti mağduru olduğunu ve her yıl 16.000 yeni vakanın eklendiğini belirtmiştir. Amerikan Suç Önleme Komitesi'nin raporuna göre¹⁴ saldırganların %31'i baba/üvey babadır.

Kanada Adalet İstatistikleri Merkezi'ne göre¹⁵ çocuklara yönelik cinsel istismarcıların %39'u ana-babalar, %32'si kardeşler, %28'i geniş aile üyelerinden oluşmaktadır.

WHO tarafından 10 ülkede yapılmış olan şiddet araştırmalarında görüşülen kişilere 15 yaşından önce uğradıkları cinsel istismarla ilgili sorular da sorulmuş, cevap verenlerin %7-21 arasındaki kısmı istismara uğradıklarını belirtmişlerdir (örneğin Etyopya %7, Tanzanya %11, Japonya %14, Namibia %21). İstismar eden kişi çoğunlukla ailedeki erkek bireylerden biridir.¹⁶

Wiehe¹⁷, 8 kadından birinin 14 yaşından önce, 6 kadından 1'inin 18 yaşından önce ensest yaşamış olduğunu bildirmektedir.

Ülkemizde sayısal verilere ulaşmak hem ensestin saklanması hem de ulusal kayıtların olmaması nedeniyle sınırlıdır. Cinsel istismar konusunda ulusal temsiliyeti olan ilk istatistiksel bilgi Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2009¹⁸ verilerine dayanarak üretilmiştir. Henüz özet bulguları yayımlanmış olan araştırma sonuçlarına göre kadınların %7'si 15 yaşından önce cinsel istismara maruz kalmıştır. Saldırganların %60'ı kadınların tanıdıkları biridir. Saldırganların yakınlık derecesini henüz bilmediğimiz araştırma bulguları ayrıntılı olarak yayımlandığında, kadınların maruz kaldığı ensestin yaygınlığına ilişkin bir tahmin yapmak mümkün olacaktır. Ancak görüşmeler kadınlarla sınırlı olduğundan cinsel istismarın ve ensestin erkek çocuklar arasında yaygınlığı bu araştırmadan çıkarılamamaktadır.

Sezgin¹⁹ tarafından yapılmış klinik çalışmanın bulgularına göre ensest saldırganları-

¹² Teena Sorensen & Barbara Snow, "How Children Tell: The Process of Disclosure in Child Sexual Abuse," *Child Welfare League of America* 70 (1991): 3-15.

¹³ David Finkelhor, "The International Epidemiology of Child Sexual Abuse," *Child Abuse & Neglect*, cilt 18, sayı 5 (1994): 409-417.

¹⁴ CAP, *The Centucky Child Assault Prevention Project*, USA (1994)

¹⁵ Combating child sexual assault-Sex offenders. (1995). *Crime Prevention Committee Report Net Australia*. <http://www.survivors.org.au/sau.htm> 08.06.2009

¹⁶ World Health Organization WHO, "Milestones of a Global Campaign for Violence Prevention. Changing the Face of Violence Prevention," <http://whqlibdoc.who.int/publications/2004/9241592079.pdf> http://whqlibdoc.who.int/publications/2005/9241593555_eng.pdf 08.06.2009

¹⁷ Vernon R. Wiehe, *Understanding Family Violence* (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 1998).

¹⁸ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor*, KSGM (Ankara: 2009).

¹⁹ Ayşen Ufuk Sezgin, *Ensestin Psikosoyal ve Adli Yönden İncelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1993).

nın %57'sini öz babalar, %4'ünü öz ağabeyler, %13'ünü yakın akrabalar, %26'sını ise ikinci dereceden akrabalar oluşturmaktadır. Yasal başvuruda bulunmuş, mahkemesi sonuçlanmış ya da süren vakalarda ise saldırganların %39'unu öz baba, %15'ini öz ağabey, %17'sini yakın akraba, %28'ini ise uzak akrabalar oluşturmaktadır.

Yaşanan ortam

Birçok çalışmada cinsel istismarın düşük sosyokültürel çevrelerde yaşandığı düşüncesi doğrulanmamış; aksine ensestin her çeşit sosyoekonomik ve kültürel çevrede yaşanmakta olduğu ortaya konmuştur.²⁰ Çok sayıda yazar ensestin yüksek sosyoekonomik düzeylerle daha fazla saklandığı ve bildirilmediği için daha nadir görüldüğünü belirtmektedir.²¹

Saldırı şekli

Cinsel saldırı şekli dokunma, okşama ve öpmeden, tecavüze kadar değişmektedir. Klinik olmayan örneklerde anal, oral, vajinal penetrasyon oranı %20-40 arasındadır.²² Bazı çalışmalarda oral, anal, vajinal saldırı oranı klinik olmayan örneklerde %20-49 olarak bildirilmiştir.²³ Yasal başvuru örneklerinde bu oran %60'ın üzerine çıkmaktadır.²⁴ Bu durum anal, oral, vajinal penetrasyonun olmadığı ensest saldırılarının daha çok gizli kaldığını düşündürmektedir.

İstismar süresi uzadıkça istismarın biçimi de değişmeye başlar, saldırgan cinsel yakınlığını derece derece artırır.²⁵ Klinik örneklerin %75'inde ve klinik olmayan

²⁰ Jean Renvoize, *Incest: Family Pattern* (London: Routledge and Kegan Paul, 1983).

²¹ David Finkelhor, "What's Wrong with Sex Between Adults and Children?" *Ethics and the Problem of Sexual Abuse. American Journal of Orthopsychiatry* 49 (1979): 692-697.

Judith Lewis Herman & Lisa Hirschman, *Father-daughter Incest* (Harvard University Press USA, 1981).

²² Sezgin, agy.

Diana E. H. Russell, John R. Schuerman & K. Trocki, (1988). "The Long Term Effects of Incestuous Abuse," Gail Elizabeth Wyatt ve Gloria Johnson Powell (Ed.), *Lasting effects of child sexual abuse* (SAGE Publication, 1988) içinde, s.119-134.

David Finkelhor, "Early and Long-term Effects of Child Sexual Abuse: An update," *Professional Psychology* 21 (1990): 325-330.

²³ Finkelhor, "Early and Long-term Effects of Child Sexual Abuse: An update," s. 325-330.

Russell, Schuerman & Trocki, "The Long Term Effects of Incestuous Abuse," s.119-134.

²⁴ John Briere & Diana M. Elliot, "Sexual Abuse, Family Environment and Psychological Symptoms: On the Validity of Statistical Control," *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, cilt 61, sayı 2 (1993): 284-288.

Ayşen Ufuk Sezgin, *Ensestin Psikosoyol ve Adli Yönden İncelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1993).

²⁵ Lucy Berliner & Jon R. Conte, "The Process of Victimization: The Victim's Perspective," *Child Abuse & Neglect*, cilt 14 (1990): 29-40.

örneklerin yarısından fazlasında çocuğun bir kereden fazla istismar edildiği görülmektedir.²⁶

Saldırgan

Pek çok çalışmada saldırganların tamamına yakının erkek olduğu saptanmıştır.²⁷ Hatta Butler²⁸ bu durumu "*cinsel istismarın bir cinsiyeti vardır ki bu erkektir*" diye ifade etmiştir.

Saldırganların "normal" insanlardan farklı, ruh hastası, alkolik, serseri oldukları gibi bir düşünce kamuoyuna ve profesyonel çevrelere uzun süre hâkim olmuştur. Ama bu görüş toplumsal tarama ve klinik çalışmalarla doğrulanmamıştır.²⁹ Neredeyse bütün saldırganlar doğru ve yanlış ayırabilirler. Görüntüleri ve davranışları diğer insanlar gibidir; işleri, arkadaşları vardır ve topluma saygılıdır. Zengin ya da fakir, eğitilmiş ya da eğitimsiz, başarılı ya da başarısız, her çeşit meslek, ırk ve etnik gruptan olabilirler. İstismarcı, düşünülenin aksine ağır psikiyatrik hastalığı olan biri değildir. Belki duygusal problemleri istismar potansiyelini artırabilir, fakat genellikle ensest dışındaki davranışları açısından diğer insanlardan farklı değildir.

Aile ilişkileri

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yapılan farklı çalışmalara göre, ensestin yaşandığı ailelerde ensestin yaşanmadığı ailelerden farklı olarak, yaşa ve cinsiyete bağlı aile içi yakınlık kuralları sınırlar açısından bozulmuştur. Bu bakış açısını savunanlardan Briere ve Eliot³⁰ aile patolojisinin enseste sebep olmadığını, aksine ensest yaşantısının ailede patolojiye neden olduğunu ileri sürerler. Ensest yaşanan ailede annelerin çoğu eşleri tarafından dövülen, aşağılanan, baskı gören kişilerdir.³¹ Ensestin

²⁶ Jon R. Conte & John R. Schuerman, "Factors Associated with an Increased Impact of Child Sexual Abuse," *Child Abuse & Neglect* 11 (1987): 201-211.

Diana M. Eliot & John Briere, "Forensic Sexual Abuse Evaluations: Disclosures and Symptomatology," *Behavioral Sciences and the Law*, 12 (1994): 261-277.

²⁷ Finkelhor "What's Wrong with Sex Between Adults and Children?" s. 692-697.

Finkelhor & Russell, "Women as Perpetrators: Review of the Evidence," s. 171-185.

Herman & Hirschman, *Father-daughter Incest*.

Russell, "The Incidence and Prevalence of Interfamilial and Extrafamilial Sexual Abuse of Female Children," s.133.

²⁸ Sandra Butler, *Conspiracy of Silence: the Trauma of Incest* (San Fransisco: Volcano Press, 1985).

²⁹ Susan Forward & Craig Buck, *Betrayal of Innocence. Incest and its Devastation* (Penguin Books USA, 1988).

³⁰ Briere, John. & Elliot, Diana. M. "Sexual Abuse, Family Environment and Psychological Symptoms: On the Validity of Statistical control," *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, cilt 61, sayı 2 (1993): 284-288.

³¹ Finkelhor, "What's Wrong with Sex Between Adults and Children?" s. 692-697.

Herman & Hirschman, *Father-daughter Incest*.

yaşandığı ailelerde babanın zorbalığı ve babalık gücü çok baskındır.³² Dikkat çekici olan bir nokta, toplumlarda genellikle ensest yaşayan çocuk/genç ya da annenin suçlanmasıdır. Suçlamalara göre çocuk/genç ensesti davet eder, kışkırtır, hemen söylemediği için yalan söylüyordur ya da kendi istiyordur. Aynı zamanda anneler; olayı anlayamadığı, durduramadığı, eşinin cinsel isteklerine yeterince cevap vermediği, çalıştığı için çocukları evi ihmal ettiği gibi gerekçelerle suçlanmaktadır. Adeta sorumluluk enseste başvuran kişide değil, diğerlerindedir.

Bütün bu ailelerin ortak özelliği ensest ilişkisinin dışında geleneksel kültür normlarına uymalarıdır. Lusting³³ ensest saldırganı babaların, toplum gözünde ataerkil sosyal rollerini oynamaya özen gösterdiğini bildirmiştir.

Evde ensest yaşantısı varsa bunun tek çocukla sınırlı kalmayıp sırasıyla evdeki bütün çocukların aynı kişi tarafından cinsel istismara uğradığı sıklıkla görülmektedir. Sezgin'in çalışmasına göre³⁴ mağdurların %50'sinin ailelerinde, kendilerinden başka kişiler de cinsel istismar mağduru olmuştur. Diğer mağdur %41 oranında, evdeki abla ya da kardeş olarak bildirilmiştir.

Ensesti bildirme

Çok sayıdaki çalışmacıya göre cinsel istismarın rapor edilme oranı %6-12 arasındadır.³⁵ Yapılan araştırmalar istismarı saklama süresinin çok uzun olduğunu göstermektedir. Araştırmada cinsel istismara uğradığını belirten kadınların ve erkeklerin %40'ı olaydan hemen sonra, %24 kadın ve %14 erkek daha ileride istismarı başkalarıyla paylaşmışlardır. Kadınların %36'sı, erkeklerin %46'sı ise yaşadıkları cinsel istismardan ilk defa araştırma sırasında söz etmişlerdir.³⁶

Çocuk yaşadığı olayları büyük çoğunlukla ilk kez annesine söyler. Anneden sonra

³² Jon R. Conte, Steven Wolfe & Tim Smith, "What Sexual Offenders Tell us About Prevention Strategies?" *Child Abuse & Neglect*, cilt 13 (1989): 293-302.

J. S. La Fontaine, "Child Sexual Abuse and the Incest Taboo: Practical Problems and Theoretical Issues," *In Man*, cilt 23, sayı 1 (1988): 1-18.

³³ Noel Lusting, John W. Dresser, Seth W. Spellman, Thomas B. Murray, "Incest a Family Group Survival Pattern," *Archives of General Psychiatry* 14 (1966): 31-40.

³⁴ Ayşen Ufuk Sezgin, *Ensestin Değerlendirilmesinde Uzman Tanıklık, yayımlanmamış doktora tezi*, (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1996).

³⁵ Diana M. Elliot & John Briere, "Forensic Sexual Abuse Evaluations of Older Children: Disclosures and Symptomatology," *Behavioral Sciences and the Law*, cilt 12 (1994): 261-277.

Russell, Schuerman & Trocki, "The Long Term Effects of Incestuous Abuse," s. 119-134.

Benjamin E. Saunders, Dean G. Kilpatrick, Heidi S. Resnick & Ritchie P. Tidwell, "Brief Screening of Lifetime History of Criminal Victimization About Mental Health Intake," *Journal of Interpersonal Violence* 4 (1989): 267-277.

³⁶ Finkelhor, "Early and Long-term Effects of Child Sexual Abuse: An update," s. 325-330.

ikinci sırada ise çocuğun güvendiği bir aile büyüğü ya da abla vardır.³⁷ Ülkemizde çocuğun güvendiği ve özellikle ensest yaşantısını ifade ettiği önemli bir kişi ise okullardaki rehberlik uzmanlarıdır.

Çocuklara istismarla ilgili doğrudan soru sorulduğunda başlangıçta genellikle reddederler. Başlangıçta çocukların %75'inin inkâr ettiğini, yalnızca %11'inin inkâr ettiğini gösteren çalışmalar vardır. Çocukların %8-22'si gerçek cinsel istismar öyküsünü bildirdikten sonra olmadığını söyleyip ifadelerini geri almışlardır.³⁸ Çocukların istismarı neden inkâr ettiği irdelendiğinde karşımıza çıkanları şöyle sıralayabiliriz: Çocuklar çok küçüktür, yaşadıklarını ifade edemezler. Korkar, korkutulurlar. Rüşvet verilir, susturulurlar. Yapılanın normal olduğu söylenir. Çocuk yetişkini mutlu etmek ister. Suçluluk duyduğu için, tehdit ve baskılar yüzünden yaşadığı cinsel istismarı söyleyemez.

Kentucky Çocuk İhmalini Önleme Projesi'ne göre³⁹ Amerika'da her on evden birinde ensest yaşanmaktadır. Yaşanan cinsel istismarların %50-80'i bildirilmemektedir. Çocukluk çağı cinsel istismar travması yaşayanların sonraki yaşamlarında, sıklıkla evlilik içi istismarları da içine alacak şekilde cinsel istismar mağduru oldukları bildirilmiştir.⁴⁰ Finkelhor⁴¹ çalışmasında bir kez cinsel istismar bildirenlerin ileride de istismara uğrayabildiklerine ve tekrar şikâyetle bulunabileceklerine dikkati çekmiştir.

Psikososyal etkiler

Ensest yaşayan bireyin tıbbi değerlendirilmesi genel fiziksel ve ruhsal sağlığının değerlendirmesini içine alır. Ensest çoğunlukla kaygı dolu bir durumdur ve önemli sağlık problemlerine yol açar.

Ensestin tanı ve tedavisinde sağlık personeli önemli rol oynar. Hekimler ve hemşireler cinsel istismarı açığa çıkarabilecek erken uyarı sinyallerini çocuğun fiziksel muayenesinde, aile ve çocukla etkileşim sırasında ortaya çıkarmakta oldukça önemli bir konumdadırlar. Buna karşın Türkiye'de her sağlık personeli özellikle çocuk cinsel istismar konusunda genellikle yeterli bilgiye sahip değildir. Çocuk, istismarla bağlantılı olarak davranış sorunları, istismara bağlı fiziksel hastalık, psikolojik ya da duygu-

³⁷ Sorensen & Snow, 3-15.

³⁸ Elliot & Briere, "Forensic Sexual abuse evaluations of older children: Disclosures and Symptomatology" s.261-277. Sorensen & Snow, 3-15.

³⁹ CAP, *The Kentucky Child Assault Prevention Project*. USA, 1994.

⁴⁰ Russell, Schurman & Trocki, "The Long Term Effects of Incestuous Abuse," s.119-134.

⁴¹ Finkelhor, & Russell, "Women as Perpetrators: Review of the Evidence," s. 171-185.

sal problemler gösterebilir.⁴² Bazı çocuklar istismarı kendiliklerinden fiziksel muayene sırasında anlatabilirler. Çocuklar daha sık gördükleri tıbbi personelle yabancıyla olduğundan daha rahat konuşurlar. Bu görüşmelerde çocuk, cinsel saldırı yaşantısı ile ilgili sorulara bilişsel, duygusal ve davranışsal gelişmesine bağlı olarak cevap verecektir.

Cinsel istismarın etkileri çok çeşitli ve kalıcıdır. Cinsel istismar mağdurları genellikle ruh sağlığı uzmanlarına gönderilmezler ya da gitmezler. Çeşitli şikâyetleri yüzünden ruh sağlığı uzmanlarına gitseler bile ya istismardan söz etmezler ya da uzmanlar problemin sebebini uğradıkları cinsel şiddete değil, başka nedenlere bağlarlar. Birçok alanda olduğu gibi istismarın da fark edilebilmesi başvuru alan uzmanın deneyimine bağlıdır.⁴³

1990 yılında Çocuk İstismarı Amerikan Profesyoneller Topluluğu çocuklarda cinsel istismarın psikososyal değerlendirmesiyle ilgili şu kuralları ortaya koymuştur: Cinsel istismarın akut ve uzun dönemde olumsuz psikolojik etkiler doğurduğu bilinmektedir. Bu nedenle istismar mağdurlarına terapötik yaklaşım gerekmektedir. Psikososyal değerlendirmede gelişimsel, ailevi, özgeçmişle ilgili faktörler ve olaylar araştırılarak psikolojik uyumla ilişkileri değerlendirilir. Bu değerlendirmenin sonuçları hukuki süreç içinde alınacak kararlara yardımcı olabilir.

Olası cinsel istismarı değerlendirirken ruh sağlığı profesyonelleri cinsel istismara uğramış birçok çocukta görülen psikolojik belirtileri ve bilişsel reaksiyonları göz önünde bulundururlar.⁴⁴ Cinsel istismarda tek bir tanı yoktur, çok çeşitli tanıları olabilir.⁴⁵ Her ne kadar bütün mağdurlarda ortak bir belirti listesi yoksa da sık rastlanan bazı belirtiler cinsel istismar ile ilgili kanıt oluşturabilir.

Tanıklık

Ensest yasal olarak zor kanıtlanan bir olgudur. Gizlilik içinde gerçekleşir ve çoğu kez tek görgü tanığı yalnızca yaşayandır.

⁴² Hunter, R. S., Kilstrom, N. & Loda, F. "Sexually Abused children: Identifying Masked Presentation in a Medical Setting," *Child Abuse & Neglect* 9 (1985): 17-25.

R. D. Krugman, "Physical Indicators of Child Sexual Abuse," *Review of Psychiatry*, 10 (1990): 336-344.

⁴³ Jacobson, A., Koehler, J. E. & Jones-Brown, C. "The Failure of Routine Assessment to Detect Histories of Assault Experienced by Psychiatric Patients," *Hospital and Community Psychiatry* 38 (1987): 387-389.

Saunders, Kilpatrick, Resnick & Tidwell, "Brief Screening of Lifetime History of Criminal Victimization About Mental Health Intake," s. 267-277.

⁴⁴ Robert P. Mosteller, "Legal Doctrines Governing the Admissibility of Expert Testimony concerning Social Framework Evidence," *Law and Contemporary Problems*, cilt 52 (1989): 85-132.

⁴⁵ Renshaw, Domeena. C. "Understanding and Treating Incest," William E. Fann (Ed.), *Phenomenology and treatment of psychosexual disorders* (MTP Press, 1983) içinde.

Uzman tanık mahkemeyi teknik, klinik ya da bilimsel konularda bilgilendirebilecek özel eğitime sahip kişidir. Birey cinsel istismara uğradığını ilk önce psikoterapistte açabilir, bu itiraf geçerli bir kanıttır ve bu konumuyla terapist itirafın görgü tanığıdır. Bunun yanı sıra aynı terapist bir uzman olarak da görüşlerini belirtebilir. Uzman tanık bu özellikleriyle mahkemenin karar vermesini kolaylaştıran kişidir. Özellikle cinsel istismara uğrayan bireylerin olayı inkâr etmeleri, kanıtlanmış bilimsel bir olgudur.⁴⁶ Mahkemenin bireyin/çocuğun bu davranışı nedeniyle suçlamadan vazgeçmesi bu bakımdan hukuki kararlarda yanlışlığa da yol açabilen bilimsel bir hatadır.

Ensest konuşulmaktan kaçınılan ve toplumumuzda varlığı inkâr edilen bir konudur. Ancak gerçek olan ve bilinmesi gerekenler; toplumumuzda da ensest vakalarının hiç de az olmadığı, en sık baba-kız ensestine rastlandığı, ailede bir çocukta istismar varsa diğer çocukların da istismara uğrama riskinin yüksek olduğu, ensestin bebeklik yaşından başlayıp uzun yıllar devam edebildiği, saldırganların çoğul istismarda bulunabildiği, saldırganın mağdurları bazen ev içinden bazen ev dışından seçtiği, toplum ve ailenin bu durumu görmezden gelip üzerini örtmeye çalıştığı ve bunu yaparken de ensest yaşayan kişiyi suçladığı, çaresiz durumda bıraktığı, ensestin devam etmesine ve saldırganın başka çocuklara da saldırabilme riskinin artmasına neden olduğudur.

Ensest konusunda son yıllarda Türkiye'de yapılan kimi çalışmaları yüksek lisans ve doktora tezleri yansıtmaktadır. Bu çalışmalarda farklı mesleklerden uzmanlar, karşılaştıkları (klinik vakalar) ya da özelliklerini değerlendirdikleri (dosyalarını taradıkları) vakaları, kendi mesleki bakış açılarıyla ele almışlardır. Bu alanda ulaştığımız ilk tez Sezgin'in⁴⁷ İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nde tedavi edilen ensest vakalarını izleyerek hazırlamış olduğu yüksek lisans tezidir. Çalışmada ensest mağdurlarının yasal yolları kullanma şekilleri ve psikososyal durumları incelenmiştir. Bir başka yüksek lisans tezi İpek'in⁴⁸ 1990-95 yılları arasında İstanbul adliyelerine yansıyan ensest vakalarını değerlendirdiği doktora tezidir. İpek çalışmasında İstanbul adliyelerinde beş yıllık dönemde, ensestle ilgili 82 dosyanın olduğunu belirlemiş ve bu dosyaların 47'sine ulaşmış ve psikososyal açıdan incelemiştir. Sezgin'in⁴⁹ ikinci çalışması, Ensestin Ruhsal Değerlendirilmesinde Uzman Tanıklık başlıklı doktora tezidir. Sezgin çalışmasında Türkiye'de ensest tanısı konulmasında, fiziksel tanı ve bilgiye da-

⁴⁶ Susan Morison & Edith Greene, "Juror and Expert Knowledge of Child Sexual Abuse," *Child Abuse Neglect*, cilt 16 (1992): 595-613.

⁴⁷ Ayşen Ufuk Sezgin, *Ensestin Psikososyal ve Adli Yönden İncelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1993).

⁴⁸ Suna İpek, *1990-1995 Yılları Arasında İstanbul Adliyelerine Yansıyan Ensest Olgularının Psiko-sosyal Açısından İncelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1996).

⁴⁹ Ayşen Ufuk Sezgin, *Ensestin Değerlendirilmesinde Uzman Tanıklık*, yayımlanmamış doktora tezi, (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1996).

yandırma yönteminin kullanılmasına rağmen, psikolojik tanının yeterince kullanılmadığını belirtmektedir. Bu eksiklikten hareket ederek, çalışmada ensest tanısının konulmasında ruhsal değerlendirme yönteminin de kullanılmasının önemini ortaya koymayı ve Türkiye mahkemelerinde ruhsal değerlendirmenin kullanılabilirliğini artırmayı amaçlamıştır. Sandalcı'nın⁵⁰ yüksek lisans tezinde ise aile içinde ve aile dışında uğradığı istismar nedeniyle Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından koruma altına alınan çocukların sosyoekonomik özellikleri değerlendirilmiştir.

Alpsoy'un⁵¹ kamu hukuku alanında hazırlamış olduğu tezinde ise Türk Ceza Kanunu (TCK) çerçevesinde rızaya dayalı fücür (ensest) ilişkisinin yargılanma problemi tartışılmıştır. Bir başka çalışma cinsel saldırı suçlularını suça iten bilişsel, duygusal ve kişilik faktörlerinin incelenmesi ve suçlu profillerinin oluşturulmasını amaçlayan Gölge'nin doktora tezi çalışmasıdır.⁵² Cinsel suçlardan hüküm giymiş 102 kişi ve bu grupla karşılaştırmak amacıyla hiç ceza almamış 50 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Hükümlü 102 kişinin 59'u çocuğa yönelik cinsel saldırı gerçekleştirmiş olup bu saldırıların 20'si ensesttir (14'ü yakın akraba, 6'sı hısım). Çalışmada diğer suçluların yanında ensest suçlularının da profilleri çıkarılmıştır.

Ensest konusunun yer aldığı kitaplar arasında en yenileri⁵³ Polat'ın editörlüğünde yayımlanmış olan cinsel istismar tanımları, istismarın önlenmesi ve rehabilitasyonu konusunda farklı disiplinlerden uzmanların kaleme almış olduğu iki derlemedir. Polat'ın⁵⁴ Çocuk ve İstismar başlıklı kitabında ensest, diğer istismar türleri ile birlikte yer almıştır. 2006 yılında yayımlanan çalışmasında ise⁵⁵ adliye dosyalarından yapılan taramadan yola çıkılarak ensest mağdurlarının yaşadıkları sorunlar aktarılmıştır. Yine adliye dosyalarından yapılmış bir başka çalışma Şuşoğlu'nun⁵⁶ mahkeme dosyaları taramasıdır. Türkiye literatürünün önemli bir niteliği, tüm çalışmalarda ensestin çok disiplinli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğine değinilmiş olmasına rağmen, bu çalışmaların analiz ve çıkarımlarının ilgili meslek alanının önceliklerine odaklanmış olmasıdır. Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak Araştırması, farklı mesleklerin ön-

⁵⁰ Fatma Sandalcı, *Aile İçinde ve Aile Dışında Cinsel İstismar Nedeni ile Koruma Altına Alınan ve SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluşlarda Bakılan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004).

⁵¹ Arif Nihat Alpsoy, *Erginler Arasında Rızaya Dayalı Fücür İlişkisinin Cezalandırılma Problemi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003).

⁵² Belma Gölge, *Cinsel Saldırıda Etkili Faktörler ve Suçlu Profili*, yayımlanmamış doktora tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2005).

⁵³ Oğuz Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1, Tanımlar* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2007).

Oğuz Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2, Önleme ve rehabilitasyon* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2007).

⁵⁴ Oğuz Polat, *Çocuk ve Şiddet* (İstanbul: Der Yayınları, 2001).

⁵⁵ Oğuz Polat, *Aile İçi Cinsel Tecavüz. Ensest* (İstanbul: Nokta Kitap, 2006).

⁵⁶ Önder Şuşoğlu, *İçe Kanayan Yara: Polis Sorguları ve Ensest İlişkiler Ve Çocuk Tecavüzleri* (İstanbul: Everest Yayınları, 2005).

celiklerine bütüncül yaklaşarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemiştir. Araştırma sırasında farklı mesleklerden ve kurumlardan uzmanların birikimleri karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinden, Türkiye'de yaşanan ensest olaylarındaki yargıya yansıyor yansımama, kliniklere ulaşım ulaşmama, koruma altına alınıp alınmama gibi çeşitlilikleri sergileme olanağına sahip olunmuştur.

Bu araştırmada ensestin, Türkiye'deki toplumsal, hukuksal ve dinsel kurallar dikkate alınarak mümkün olan en geniş tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Ensest olarak kabul edilen taciz her türlü fiziksel ya da fiziksel olmayan davranışı içerir. Temel kriter, taciz edenin cinsel uyarılması ya da tatmini için çocuğa ya da gence yönelmiş olmasıdır. Örneklendirecek olursak cinsel içerikli sözler söyleme, film izletme, soyunma, soyunma, cinsel organlarını gösterme, cinsel organlarına bakma, dokunma, okşamadan başlayıp anal-oral-vajinal cinsel ilişki ve cinsel şiddete kadar geniş bir yelpazeden bahsedilebilir.

Araştırmamız çerçevesinde taciz edenin kim olduğu konusunda ise temel kriter kan bağı değildir. Kan bağı olan baba, anne, ağabey, abla, amca, dayı, teyze, hala ve dede gibi akrabalara ek olarak, çocuk üzerinde anne-baba gibi otoritesi ve saygınlığı olan geniş bir akraba ve hısım grubu ensest tanımında taciz edenler arasında sayılmıştır. Örneğin enişte, üvey anne-baba, üvey kardeşler bu gruptadır.

Ensest ilişkinin bir istismar olarak kabul edilmesi için rızaya dayalı olup olmadığının saptanması gerekliliği kaygısı, literatürde ve bazı uzmanların değerlendirmelerinde dile getirilmiş olsa da bu araştırmanın kurgusunda çocuğun yetişkinle ilişkisinde rızadan kesinlikle bahsedilemeyeceği kabulünün olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Zorla ikna etme, fiziksel ya da duygusal tehditle ikna gibi durumlar açıkça zorla ilişki kurmaya girer. Ensest aile içerisinde yaşanan bir cinsel istismar türüdür. Ensest başta yaş olmak üzere ailedeki tüm güç ilişkilerinden beslenmektedir. Çocuk, kendisinden yaşça büyük olan, çocuğa onu sevmesi ve sayması öğretilen, bakımından sorumlu olan, maddi ve manevi olarak bağımlı olduğu kişi ya da kişilerce istismar edilmektedir.

Ensestin

Değerlendirilmesine Yönelik

Yasal ve Kurumsal Çerçeve

Ensestin değerlendirilmesine yönelik yasal ve kurumsal çerçeve

Ensest olaylarının yasal değerlendirilmesinde temel kaynak 26/9/2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur (TCK). Ancak ensest bu kanunda özel olarak tanımlanmamıştır; verilecek ceza TCK'nın cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlara yönelik altıncı bölümünün çocuk istismarıyla ilgili 103. maddesinde saldırganın “üstsoy, ikinci ya da üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen” kişi olması durumunda verilecek cezanın yarı oranında artırılacağı şeklinde ifade edilmiştir. Ancak ensest mağdurunun 15 yaşından büyük olması, şiddet ve zorlamanın kanıtlanamaması hallerinde ve ancak şikayete bağlı olarak failin altı ay da iki yıla kadar hapis ile cezalandırılabilmesi faillere yönelik caydırıcılık yönünden tartışılması gereken bir yaklaşımdır.⁵⁷

Yasal değerlendirmede önemli bir diğer dayanak ise 3/7/2005 tarih 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Kanun mağdur tanığın ifadesine ilişkin hususlar ile çocuğu koruyucu ve destekleyici tedbirleri içermektedir.⁵⁸

Ensest mağduru çocukların korunmasında yararlanılan bir diğer kanun 24/05/1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'dur. Bu kanunla kurum korumasına muhtaç çocukların korunmalarına ilişkin hususlar belirlenmiştir.⁵⁹

Çocuk polisi Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 0-18 yaş grubundaki çocuklara yönelik yürüteceği hizmetler konusunda özelleşmiş birimidir. Çocuk polisinin kanuni dayanağı 13/04/2001 gün ve 24372 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği'dir.

Ensest şüphesinin değerlendirilmesinde adli tıp raporları kullanılmaktadır. Bu raporlar bilirkişiler tarafından hazırlanmaktadır. Adli Tıp Kurumu, T.C. mahkemelerinin resmi bilirkişilik kurumu olarak yasa ile kurulmuştur. T.C. Adalet Bakanlığı'na bağlı olan kuruluşun merkezi İstanbul'dadır. Merkeze bağlı olarak çalışan grup başkanlık-

⁵⁷ 26/9/2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Altıncı Bölüm, Madde 103 (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>) 08.06.2009.

⁵⁸ 3/7/2005 tarih 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5395.html>) 08.06.2009

⁵⁹ Ek 3: 27/05/1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/614.html>) 08.06.2009

ları ile şube müdürlükleri de değişik illerde hizmet yürütmektedir. Adli Tıp Kurumu 6. İhtisas Kurulu, cinsel suçlar ve küçük yaştaki suçların değerlendirilmesi görevlerini üstlenmektedir. Diğer sağlık kuruluşlarında görev yapan hekimler ve ruh sağlığı çalışanları da ensest şüphesinin değerlendirilmesinde bilirkişilik yapabilmektedirler.

Araştırma Tasarımı

Araştırma tasarımı

Araştırmanın temel aşamaları

“Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak” isimli bu araştırma literatür taraması ve saha araştırması olmak üzere iki temel aşamadan oluşmuştur. İlk aşama olan literatür taraması esnasında, dünyada ensest tanımı, ensest sorununun ele alınışı ve ensest ile mücadele etme biçimindeki değişimler üzerine yapılmış çalışmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Türkiye için yapılan literatür taramasında ise ulaşılabildiğimiz tüm çalışmalar incelenmiştir. Bu aşamada gerçekleştirdiğimiz bir çalışma da ensest vakalarının hangi yasal ve kurumsal çerçevede ele alındığını/ele alınması gerektiğini derlemek olmuştur. Hem raporun daha dikkatli bir gözle okunması hem de ileride yapılacak eylem planları için bir zemin oluşturması bakımından önemsedığımız bu çerçeveye önceki bölümde ayrı bir başlık altında kısaca yer verilmiştir. Araştırma ekibimiz ayrıca çeşitli kurumların konuyla ilgili düzenlemiş olduğu toplantı ve konferanslara katılmıştır.⁶⁰ Araştırmanın literatür taraması bölümü ensest konusunda donanımımızı zenginleştirmeye yardımcı olmasının yanında, saha çalışmasının tasarımına da katkı sağlamıştır.

Saha çalışması

Saha çalışması ve onun sonuçları bu araştırmanın ve raporun ağırlıklı kısmını oluşturmaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi ensest vakalarının görünürlüğünün az olması, bu vakalarla ilgili bilgi ve gözlemleri sahadan toplamayı gerekli kılmıştır. Çalışmamızın amacı mağdurların duygu ve düşüncelerinden ziyade, mağdurların karşı karşıya kaldığı sistemi anlamak olduğundan, araştırmada görüşülecek kişiler, ensest mağdurlarından değil, ensest vakalarının ulaştığı ya da ulaşma ihtimalinin yüksek olduğu kurumlarda çalışan uzmanlar arasından seçilmiştir.

Görüştüğümüz uzmanlar ensest olaylarının genel özelliklerini aktarırken ikincil kaynak, ensestle karşılaştıklarında nasıl bir işleyişin hayata geçtiğini, mesleki ve kurumsal yaklaşımların neler olduğu/olması gerektiğini aktarırken de birincil kaynaklardır.

⁶⁰ 1. Toplumumuzun Kanayan Gizli Yarası: Çocuğun Cinsel İstismarı ve Ensest, Figen Şahin, 8 Nisan 2008, Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Derneği Y.K. Başkanı, Ankara Sanat Tiyatrosu, Ankara.

2. Uluslararası Katılımlı Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu, 08-10 Mayıs 2008, Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlık Konferans Salonu, Ankara.

3. Çocuk Cinsel İstismar Olgularında TCK’ya göre “Ruh Sağlığının Bozulması Kavramının Değerlendirilmesi Çalıştayı, 26 Kasım 2008, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı-HÜTF Dekanlığı -H.Ü. R-Konferans Salonu, Ankara.

Görüşme yapmak üzere ilgili disiplinleri taradığımızda adli tıp, çocuk sağlığı, hukuk, rehberlik, ruh sağlığı ve sosyal hizmet alanları ensest olayları konusunda doğrudan çalışan alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin ve sivil toplum kurumlarının olayın açığa çıkarılmasında ve gerekli birimlere yönlendirmesinde önemli işlevleri olduğu görülmüştür.

Saha çalışmasının aşamaları

Saha çalışmasını, hem tasarlanışı hem de sonuçları açısından iki aşamada değerlendirmek gerekmektedir. Ensest konusunda Türkiye'de daha önce benzer saha çalışmaları yapılmadığı için öncelikle ensest konusunda çalışan akademisyenler ve uygulama içinde yer alan adli tıp, çocuk sağlığı, hukuk, rehberlik, ruh sağlığı ve sosyal hizmet alanlarından birer uzman ile ön görüşme yapılması gerekli görülmüştür. Yapılandırılmamış derinlemesine görüşme tekniği kullanılan bu ön görüşmelerin amacını, Türkiye'de ensest sorununu her bir mesleğin bakış açısından ayrı ayrı anlamak, araştırma yönergesi hazırlamaya ve araştırma illerini seçebilmeye temel oluşturacak bilgiyi oluşturmak olarak özetleyebiliriz. Bu görüşmelerin tümünde bant kaydı alınmış ve kayıtlar çözümlenmiştir. Ön görüşmeler proje koordinatörü ve görüşme yönergesinin hazırlanması, görüşmecilerin eğitilmesi ve araştırma raporunun yazılmasından sorumlu olan proje danışmanı tarafından yapılmıştır.

Saha araştırması eğitimi

Ön görüşmelerin proje koordinatörü ve proje danışmanları tarafından değerlendirilmesinin ardından 7-8 Haziran 2008 tarihlerinde Ankara'da bir eğitim çalışması düzenlenmiştir.⁶¹ Çalışmanın ilk günü araştırma ile ilgili kısa bir bilgilendirmenin ardından ensest konusundaki mesleki yaklaşımlarını ve birikimlerini aktarmak üzere, Klinik Psikolog Ayşen Ufuk Sezgin, Sosyal Hizmet Uzmanı Fatma Sandalcı, Rehber Öğretmen Yahya Ünaldı, Avukat Sabit Aktaş sunum yapmışlar ve katılımcıların sorularını yanıtlamışlardır. Eğitimin ikinci gününde, saha çalışmasında kullanılacak yönerge taslağı tartışılmış ve geliştirilmiştir. Bu bölümde ayrıca araştırma illerine karar verilmiştir. Bu çalışmaya proje ekibi ve uzmanların yanı sıra saha araştırmasında yer almak isteyen 7 görüşmeci aday ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu temsilcileri katılmıştır.

⁶¹ Eğitim programının ayrıntısını Ek:1'de görebilirsiniz.

Görüşülen uzmanları ve araştırma illerinin seçimi

Araştırma sırasında, belirli kurumlarda çalışan ve araştırma amacına uygun olarak seçilmiş meslek gruplarından kişilere ulaşılması hedeflendiğinden, bu amaca yönelik bir örneklem yöntemi izlenerek ilgili kurumların ilgili birimleri ile bağlantı kurulmuş, yönlendirmelerin sonucunda da ilgili uzmanlara ulaşılarak randevu alınmış ve ardından görüşme gerçekleştirilmiştir. Her ilde ilgili her meslek grubundan bir uzman ile görüşülmesi hedeflenmiş, bu Kocaeli dışındaki tüm illerde sağlanmıştır. Hedeflenen görüşme sayısının oldukça üzerine çıkılarak toplanan bilgi belirli bir olgunluğa ulaşip tekrarlar başladığından Kocaeli'nde sadece bilgi ihtiyacı hissedilen alanlarda görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sayısının hedeflenenden fazla olmasının nedeni, araştırmanın öneri aşamasında işlevi iyi bilinmeyen bazı mesleklerin çalışmayla ilgili olduğunun anlaşılması ve görüşülen bazı uzmanların yaşadıkları/çalıştıkları kentlerde araştırma ekibimizi bir başka uzmana yönlendirmeleridir. Bu durum niteliksel araştırma yönteminin ve amaca uygun örneklem seçiminin araştırmamız açısından sağladığı bir olanaktır. Kamu kurumlarının bazılarında görüşme ile ilgili izin uzmanın kendisinden, bazılarında amirinden, bazılarında ise kurumun bağlı olduğu genel müdürlükten alınmıştır.

Araştırmanın amacı, enestle ilgili niceliksel veri üretme ve genellemelere gitme olmayıp amaçlardan söz edilen bölümde daha detaylı anlatıldığı üzere, enestle ve enestle mücadeleye ilişkin sistemin sorunlarını daha derin olarak anlama hedefi bulunmaktadır. Bu nedenle de niteliksel araştırma yöntemleri kullanılmış ve bu yöntemlere uygun örnek seçimi yapılmıştır. Bu araştırmanın farklı illerde yapılması bu illere ait bağımsız analizler yapılması amacını değil, araştırma sonuçlarının farklı coğrafi bölgelerden uzmanların bilgi ve deneyimlerine dayandırılarak zenginleştirilmesi amacını taşımaktadır. Bu nedenle de farklı iller seçilmekle kalmamış, bu iller farklı bölgelerden ve ayrıca bulundukları bölgeler için çekim merkezi olan iller arasından seçilmiştir.

Araştırma yöntemi

Saha araştırması sırasında niteliksel veri toplama tekniklerinden “yapılandırılmamış” (enformal) ve “yarı yapılandırılmış” görüşme teknikleri kullanılmıştır. Biri görüşmecisi diğeri gözlemci olan iki araştırmacının yer aldığı görüşmelerin önemli bir kısmında (89 görüşmenin 78'i) bant kaydı alınmış ve görüşme sonrası bu bant kayıtları çözümlenmiştir. Kurumların ya da ilgili uzmanın bant kaydı alınmasını onaylamadığı görüşmelerde ise gözlemci tarafından not alınmıştır.

Araştırma illeri ve görüşmeciler

Saha çalışması Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul ve Kocaeli illerinde gerçekleştirilmiştir. Bu illerde, 6'sı ön görüşme olmak üzere, toplam 98 kişiyle 89 görüşme yapılmıştır.⁶²

Saha araştırmasında görüşmeleri ve çözümlemeleri her biri sosyal bilimler alanında eğitim almış, niteliksel görüşme yapma konusunda deneyim sahibi altı araştırmacı gerçekleştirmiştir. Bu kişiler yukarıda sözü geçen iki günlük eğitim programına katılmışlardır. Saha ekibi Ankara'da 5 kişi (3 kadın, 2 erkek), Adana, Diyarbakır, Erzurum ve İstanbul'da 4 kişi (2 kadın, 2 erkek) ve Kocaeli'nde 2 kişi (2 erkekten) den oluşmuştur.

Saha çalışması haziran ayında Ankara'da başlamış, sırasıyla İstanbul, Erzurum, Diyarbakır ve Adana'da görüşmeler yapılmıştır. SHÇEK'te görevli sosyal hizmet uzmanları ve psikologlarla görüşmek için gerekli iznin verilmesinden sonra ağustos ayı içerisinde bu iller tekrar ziyaret edilmiş ve SHÇEK'te çalışan sosyal hizmet uzmanları ve psikologlarla görüşmeler tamamlanmıştır. Kocaeli'ndeki görüşmeler ise adli tatilin ve okulların yaz tatilinin bitmesinin ardından eylül ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçlarının analizi

Sonuçların analizi ön görüşmelerle birlikte toplam 89 görüşmeye ait çözümlemeler ve notlar kullanılarak yapılmıştır. Tek bir görüşmeye ait çözümlemeler 7-62 sayfa arasında olup ortalama 30 sayfa civarındadır. Analizlerde Nvivo 8 Niteliksel Veri Analizi Programından yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirilirken cevaplayıcıların mesleğine, çalıştığı kuruma ve yerleşim yerine yoğunlaşmıştır. Araştırma sonuçları, çalışmanın amacına uygun olarak farklı meslek gruplarından ve farklı kurumlardan uzmanların deneyimlerini yansıtacak şekilde sunulmuştur. Bu sayede ensest sorununu anlama ve çözüm önerilerini geliştirmeye çok disiplinli bir anlayışla yaklaşma olanağı bulunmuştur. Ayrıca görüşmelerin değerlendirilmesinin her aşamasında farklı illerden görüşme yaptığımız uzmanların görüşlerine yer verilerek, bulguların çeşitliliği ve zenginliği en iyi şekilde yansıtılmak istenmiştir

⁶² Bazı görüşmelerde birden fazla uzman aynı anda görüşmede bulunduğundan görüşülen kişi sayısı görüşme sayısından fazladır. Görüşme yapılan uzmanların isim ve meslek listesi Ek:2'de, illere ve kurumlarına göre dağılımı Ek:3'te daha detaylı olarak görülebilir.

Saha Araştırmalarının

Sonuçları

Saha araştırmasının sonuçları

Ensest vakalarının genel özellikleri

Saha araştırması sırasında görüştüğümüz kişilerin tamamına yakını çalışma hayatlarında ensest vakalarıyla karşılaşmışlardır. Görüşme yaptığımız kişiler öğretmen (rehber öğretmen ve sınıf öğretmeni), hekim (psikiyatr, çocuk doktoru, çocuk cerrahı, adli tıp uzmanı ve halk sağlığı uzmanı), ebe, polis, hâkim, savcı, avukat, psikolog (çocuk ve yetişkin psikoloğu), sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve sivil toplum kurumu çalışanlarından oluşmaktadır. Görüştüğümüz bu uzmanların ensestin saptanması, durdurulması, istismar edenin cezalandırılması ve mağdurun sağaltılması sürecinin farklı aşamalarında sorumlulukları vardır.

Görüştüğümüz kişilerin ensestin hangi aşamasında mağdurla karşılaştıkları mesleklerine ve çalıştıkları kuruma göre değişmektedir. Örneğin öğretmenlerin karşılaştığı mağdurlar ensesti gizleyen çocuklar da ensesti ifade eden çocuklar da olabilmektedir. Bu durumda kendilerinin hem ensestin ortaya çıkmasında hem de mağdur çocukların ilgili kurumlara ve uzmanlara yönlendirilmesinde sorumlulukları vardır. Hekimler de ensestle farklı şekillerde karşılaşabilmektedir. Bazı durumlarda doğrudan enseste ilişkin bir şikâyetle karşılaşabilmekte, bazı durumlarda ise farklı sağlık sorunlarıyla kendilerine başvuran kişilerin istismara maruz kaldıklarını ortaya çıkarabilmektedirler. Hekimlerin , özellikle adli tıp uzmanları ve psikiyatrların, ensestin fiziksel ve ruhsal bulgularının değerlendirilmesinde görev ve sorumlulukları vardır. Polisler ensest şikâyetinin genellikle ilk ulaştığı meslek grubudur. Ensestin yargıya intikal etmesiyle birlikte savcı, avukat ve hâkimler devreye girmektedir. Psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları farklı kurumlarda bu sürecin hemen her aşamasında çalışan uzmanlardır. Sosyal hizmet uzmanları hastanelerde, mahkemelerde, SHÇEK'e bağlı kurumlarda ensestin ortaya çıkarılması ve sağaltılmasına yönelik çalışmaktadırlar. Psikologlar, bu kurumların yanı sıra kamuya ait ya da özel danışma merkezlerinde ve emniyete bağlı kuruluşlarda görev yapmaktadırlar. Bu kurumlardan da anlaşılabileceği üzere ensestin açığa çıkarılmasında , istismar şüphesinin giderilmesinde, soruşturma ve yargı sürecinde ve bu süreçlerin sonrasında mağdura destek olmak üzere çalışmaktadırlar.

Raporun bu bölümünde yukarıda çalışma alanlarından kısaca söz ettiğimiz uzmanların saha araştırması sırasında bizimle paylaştıkları deneyimlere dayanarak, ensest vakalarının mağdurlarına, mağdur ve saldırgan arasındaki ilişkiye, saldırının biçimine, mağdurun yaşadığı aile ortamının özelliklerine yönelik çözümlemeleri yer alacaktır.

Ensest mağduru kimdir?

Güç, cinsiyet ve yaş hiyerarşisinden beslenerek zeminini sağlamlaştıran ensest ilişkilerde **her yaştan kız ve erkek çocuk** taciz ve tecavüze maruz kalabilmektedir. Mağdurlar “hayır” demeyi bilemeyecek çocuk yaşlarda olabileceği gibi yetişkin yaşlarda kişiler de olabilirler. Görüştüğümüz uzmanların karşılaştıkları vakalarda cinsel saldırı çoğunlukla çocukluk ve ergenlik yaşlarında başlamaktadır. Pek çok uzman erken çocukluk yaşlarında başlamış ensest olaylarıyla ilgili örnekler vermiştir. Bize aktarılan en küçük yaştaki mağdur, 8 aylıkken babası tarafından cinsel organına parmakla dokunularak ve sürtünülerek taciz edilen bir bebektir. Bir başka çarpıcı örnek ise bir çocuk ruh sağlığı uzmanının çalıştığı hastaneye anneleri tarafından getirilen mağdur çocuklarla ilgilidir:

“...en erken gördüğüm ve çok uzun takip edemediğim bir vakada, kadın koruma altındaydı, kaçıp gelmişti. Kocasını iki tane çocuğuna, 4 ve 5 yaşındaki çocuğuna, 1 ve 2 yaşından itibaren... eşine fiziksel istismar uygulayan, uygunsuz cinsel ilişkiye girmeye zorlayan birisi. Eşi ne zaman tarlaya gitse her iki çocuğuna da diğerine göstererek değme veya sürtünme tarzında...”

(Çocuk psikiyatristi)

Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca devam eden istismar olaylarına rastlanmaktadır.

“...bir babanın kızıyla 7 yıl süren ensest ilişkisi olmuştu. Hatta kızın âdet düzenlerini takip edecek kadar ileriye götürdüğü bir ilişki. Ve iki kere gebe kalıyor. Gebeliği sonlandırıyor bir şekilde baba. kürtaj yaptırıyor... 10'lu yaşlara yakın başlıyor.” (Psikiyatrist)

“16-17 yaşında. Bize olayı okul müdürü getirdi, kıza babası şey yapıyormuş falan diye. Kız ürkekti tabii, fazla bir şey sormadım. Adli tıp raporu kötü gelince konuştuk. 10-11 yaşlarında sarkıntılık başlamış, sonra tecavüze kadar varmış olay...” (Savcı)

Araştırma sonuçlarına göre ileri yaşlarda ortaya çıkan ensest vakaları, çoğunlukla küçük yaşlarda başlamış saldırıların devamı niteliğindedir. Ancak, az sayıda da olsa ilk kez yetişkin yaşlarında gerçekleşen ensest vakalarına rastlanmaktadır. Örneğin eşinden boşanıp bir çocuğuyla birlikte babasının evinde kalmaya başlayan 22 yaşında kadının babasının tecavüzü üzerine açmış olduğu dava, görüştüğümüz bir hâkim tarafından aktarılmıştır.

Hem kız hem de erkek çocukların ensest mağduru olabileceğini yukarıda belirtmiş-

tik. Ancak daha önce yapılmış çalışmaları destekleyecek şekilde, bu araştırmada da aktarılan ensest vakaları arasında mağdurun kız çocuk olduğu olaylar daha fazladır. Ensest vakalarının önemli bir bölümünün gizli kaldığı bilinmektedir. Gebelik ve bekâretin bozulması gibi ensestin görünür sonuçlarının erkek mağdurlar tarafından yaşanmıyor olması, erkek çocuk ensestlerinin gizli kalma olasılığını arttıran bir neden olabilir.

Erkek çocukların tacizinin uzun yıllar saklı kaldığı bir olay görüştüğümüz bir adli tıp uzmanı tarafından aktarılmıştır. Bu olayda 6 yaşındaki kız çocuğunun babası tarafından tacizinin ortaya çıkmasının ardından 14 ve 17 yaşında ağabeylerin de daha önce baba tarafından taciz edildiği anlaşılmıştır.

Ensest yaşanan evde diğer çocukların durumu?

Aynı evde birden çok kız ve erkek çocuk, aynı zamanda ya da farklı zamanlarda istismar edilebilmektedir. Bu durum bazı hallerde aşağıdaki örnekteki gibi ilk çocuğun mağduriyeti ortaya çıktıktan sonra yapılan araştırma sırasında fark edilmektedir. Olayı bize aktaran avukat, ensest vakasının ortaya çıktığı durumlarda evdeki diğer çocuklarla/gençlerle ilgili bilgi sahibi olmanın gerekliliğini özellikle vurgulamıştır.

“...sosyal hizmetlerden gelen bir vaka vardı mesela. Kız çocuğuna babanın istismarı; 4 yaşındaki kız çocuğu annenin şikâyetiyle gelmişti, sonra o kız çocuğuyla birlikte, aile görüşmesi yapılıyor sosyal hizmetlerde. 9 yaşında abi var, 9 yaşındaki abiye de babanın yaptığı ortaya çıkıyor. Abiyle görüşmede evde bir baldız var, 17 yaşında, anne ve babası vefat ettiği için o evde kalıyor, yıllardır ona da istismar yaptığı ortaya çıkıyor.” (Avukat)

Bazı durumlarda ise saldırının ikinci çocuğa da yönelmesi, olayın ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Böyle durumlarda, bir çocuk doktorunun bize aktardığı vakadaki gibi, anne olayı tek başına çözemeyeceğini fark edip harekete geçebilir. Bu olayda kızının baba tarafından istismar edildiğini fark etmesine rağmen yasal yollara başvuramamış bir anne, çözüm olarak kızıyla birlikte uyumaya başlamıştır. Bir süre sonra anne oğlunun da baba tarafında tacize uğradığını fark edince ilgili bir merkeze danışarak yasal yollara başvurmuştur.

Yukarıdaki örnekte, ikinci çocuğun da taciz edilmesi annenin olayı artık kendi stratejileriyle engelleyemeyeceğini görmesine neden olmuştur. Başka durumlarda ise daha önce istismar edilen büyük kardeş (çoğunlukla abla), aynı durum küçük kardeşinin başına geldiğinde onu korumak isteğiyle istismarı kendisine yakın gördüğü bir kişiye

anlatabilmektedir. Bir savcının bize aktardığı olayda abla, kardeşlerini koruma isteğiyle olayı duyurmuştur. Bu vaka okul ve öğretmeninin olayın ortaya çıkmasındaki rolünü göstermesi açısından da bir örnek niteliğindedir. “*Anne bu durumlarda susabiliyor... bir kız çocuğu... müdüre gidip 'kardeşlerim büyüdü, onlara da aynısı yapacak' diye söylemiş ve olay ondan sonra ortaya çıktı.*” Başka bir savcının aktardığı örnek vakada ise 18 yaşlarındaki bir ağabeyin kendisinden küçük 3 kız kardeşine tecavüzü, ablasına da tecavüz etmeye kalkışınca ortaya çıkmıştır.

Saldırgan, çocuklar büyüdükçe, büyük çocuktan küçüğüne yönelerek cinsel istismarın uzun yıllar gizli kalmasını sağlayabilmektedir. Bu duruma örnek olabilecek bir vakayı görüşme yaptığımız diğer bir savcı şu sözlerle aktarmıştır:

“...şahsın 5 kızı var. Her bir kızını 3 veya 4 yaşından itibaren istismara başlıyor. Bu çocukları 9-10 yani cinsel anlayışa yakın veya bilinçli o anlamda bilgi sahibi olmaya geldiği noktada, bırakıyor, bir diğerine başlıyor. Ve bu şekilde 5 çocuğunu da, ayrı ayrı taciz etmiş.”

Yine birden fazla çocuğun enseste maruz kaldığı bir olayda tacize uğrayan büyük kızın evlenmesinin ardından, küçük kız kardeş babası tarafından taciz edilmeye başlamıştır. Bu davanın hâkimi mağdur kızın dava sırasında “*Ablam evlendi gitti, geldi bana böyle böyle söylüyor, o gitti, onun yerini sen doldur, sana bu evi vereceğim deyip yatağıma girdi,*” dediğini aktarmış.

Hangi davranış istismardır?

Aynı evde birden çok kız ve erkek çocuk, aynı zamanda ya da farklı zamanlarda istismar edilebilmektedir. Enseste istismar genellikle dokunma, okşama gibi tacizlerle başlamaktadır. Bazı vakalar uzun süre bu şekildeki tacizlerle devam ederken bazılarında taciz artarak devam etmekte ve anal ve vajinal tecavüze varabilmektedir. Kimi vakalarda ise cinsel saldırının doğrudan tecavüzle başladığı görülmektedir. Saldırganlar genellikle mağdurun direncini ortadan kaldırmak için ödüllendirme ya da tehdit yollarını kullanmaktadırlar. Ensestin devam etmesi için verilen ödüller çocuğa sevgi göstermek ve küçük hediyeler almaktan evi onun üzerine yapmaya kadar varan farklı biçimlerde olmaktadır. Korkutmak için kullanılan yollar ise fiziksel şiddet kullanmaktan, kendisini ya da sevdiklerini öldürme tehdidine kadar varabilmektedir.

Bir psikoloğun kendisine danışan bir kişi ile ilgili aktardıkları, dokunma ile başlayarak uzun yıllar içerisinde tecavüze varan baba ensestinin örneklerinden biridir:

“...kız 16 yaşında geliyor buraya ama olayı 4 yaşındayken yaşamış, o anda

bunu anlamıyor, fark etmiyor, oyun gibi geliyor, bilmiyor ama sonra düşünüldükçe kendini suçluyor, öfke nöbeti geçiriyor vesaire, bunu birisiyle paylaşma ihtiyacı duyuyor ve burada bize açılıyor... babası zamanında ona ilgi duymuş, okşamış, fiiliyatta bulunmuş...”

Bir hâkim ise ağabeyinin 3 yıl süren taciz ve tecavüzlerinin ardından gebe olarak mahkemeye gelen kız çocuğunun yaşadığı olayı şöyle aktarmıştır:

“...kız küçüktü. Oğlan da ona göre daha büyüktü. Yıllarca kullanmış, kız kardeşini yıllarca kullanmış, kullanmış... Anne görünce şok oluyor. Affedersin, normal ilişkiyi bitirmiş, anormal ilişkiyi sürdürmeye başladığı sırada anne görmüş, öyle şikâyet konusu olmuş. Hem kızın ifadesi var, 'böyle böyle oldu' diye, anne de 'ben bizzat çocuğu gördüm' dedi. Tutuklamış, ceza vermiştim.”

Ensest saldırganı kimdir?

Ensestten bahsedildiğinde görüştüğümüz uzmanlar verdikleri örneklerle öncelikle baba, ardından dede, ağabey, amca, dayı, gibi erkek akrabaları sıralamaktadırlar. Saldırganlar çoğunlukla otorite sahibi erkeklerdir. Araştırmamız sırasında her yaşta ve farklı sosyoekonomik özelliklere sahip saldırganın, her yaştan kız ve erkek çocuğuna taciz ve tecavüzüne dair örnekler rastlanmıştır. Ensest alanında çalışan uzmanlar, dünya genelindeki gözlemlerin, ensest saldırılarının, saldırganın sosyoekonomik ya da sosyokültürel özelliklerden ziyade kişilik özellikleriyle ilgili olduğunu gösterdiğini belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarının da gösterdiği üzere ensest saldırganları sosyolojik olarak belirli kategorilerde kişiler değildirler. Görüştüğümüz ruh sağlığı uzmanları ensest saldırganlarının çoğunlukla pedofil olmadıklarını, her zaman fiziksel şiddete başvuran kişiler olmadıklarını, gündelik hayatlarını devam etmelerini engelleyen psikolojik problemleri olmadığını, doğru ve yanlış ayırt edebildiklerini, alkolik ya da devamlı işsiz olmadıklarını belirtmişlerdir.

Enseste bir tacizci prototipinin olmadığını vurgulamak istediğimiz bu bölümde hem saldırganla mağdur arasındaki akrabalık ilişkisini hem de saldırganların sosyal ve ekonomik durumlarının farklılığını yansıtan örnekler yer vermeye çalışacağız.

En sık yaşanan baba-kız ve baba-oğul arasındaki istismar ilişkisidir. Bu babalar dışarıdan bakıldığında birbirlerine benzer özelliklere sahip değillerdir. Görüştüğümüz avukat kızını, oğlunu ve baldızını istismar eden saldırganla ilgili olarak şu sözleri söylemiştir: *“Bunu yapan baba öğretmen. Anne de öğretmen. Böyle bir şeyin içinde eğitimin bir önemi olmadığını söylemek için söylüyorum.”* Bir hâkim ise 3-4 yaşında-

ki çocuğu taciz ettiği gerekçesiyle eşi tarafında şikâyet edilen babayı “...namazında, niyazında” diye tarif etmiştir. Başka bir avukat ise bir babanın her iki evliliğinden doğan çocuklarını taciz etmesini şu sözlerle aktarmıştır:

“...bir erkek çocuğuna babası cinsel tacizde bulunuyor. Anne bu çocukla ilgili başvuruda bulunduğu anda ortaya çıktı ki bu annenin yetiştirdiği iki abla var, babanın önceki eşinden olan... Baba çok küçük yaşlardan itibaren onlara cinsel tacizde bulunmuş... o kızlar da çok erken yaşta evlenerekten kurtulmaya çalışmışlar.”

Dede-torun arasındaki cinsel istismar da görüştüğümüz uzmanlar tarafından sıklıkla aktarılmıştır. Dedeler hem doğrudan hem de çocuğun anne ve babası dolayısıyla çocuk üzerinde otoriteleri olan kişilerdir.

“...bir kız vardı 11-12 yaşında, köye yollamışlar, orda kalmış bir süre, köyde de dedesi varmış. Kıza sarkıntılık yapıyor 65-70 yaşındaki adam. İstanbul'a da geliyor adam, 3-4 yıl sürüyor olay. Sonra 13-14 yaşlarında kız ailesine söylüyor. Gizleme duygusu var ya, önce o gizleme duygusuyla bir evlendiriyorlar, imam nikâhı oluyor tabii. Çocuk (damat) baştan bilmiyor olayı, ilişkiye giriyorlar öğreniyor. Bunlar evlendikten sonra dedesi yine geliyor, evlendiği çocuk evde yok. Hamile kalıyor sonra, çocuğun babası dede. Adli tipten öyle rapor gelmiş. Kız herhalde saygıdan itiraz edememiş, hani ailenin büyüğüdür, saygılı olmak gerekir diye, zorla olmuş.” (Savcı)

Bir hâkimin verdiği başka bir örnekte de oğlu ve gelini şehre çalışmaya gittiğinde kendisi ile köyde aynı evde kalan torununa tecavüz eden bir dedenin davası anlatılmıştır. Bu olayda kız amcalarından yardım istemiş ancak amcaları önce kıza inanmamıştır. Daha sonra dedeyi gözetlemişler ve cinsel saldırıya şahit olmuşlardır. Görüştüğümüz bir psikiyatr ise dede-torun ensesti için aşağıdaki çarpıcı olayı anlatmıştır:

“...14 yaşında bir kızı olan bir kadın. Bir gün kızının kendisine gelip dedesinin yani kadının babasının kendisine istemediği cinsel içerikli eylemlerde bulunduğunu anlatması üzerine kadında travma sonrası stres bozuklukları yaşıyor. Çünkü kadın da 16 yaşına kadar babası tarafından cinsellikle ilgili eylemlere maruz kalan bir kadın... Kadın bunu kız kardeşleriyle paylaştığında görüyor ki büyük ablası tecavüze uğramış babasından. Kendisinden bir küçük kız kardeşi de. Kadın 34 yaşlarındaydı. Bir küçük kız kardeş 28-30 yaşlarında. En büyük abla da 40 küsur yaşlarında. En küçük kız kardeş ise 23-24 yaşlarındaydı. Ablaya tecavüz etmiş, kendisine 16 yaşına kadar ensest, yani içinde tecavüz olmayan ensest davranışlarında bulunmuş, kendisinden küçük

kız kardeş, o da encest davranışlarına maruz kalmış, 14-15 yaşına kadar, en küçük kardeşe bir şey yapılmamış...”

Bu olayda encestin her iki kuşakta da devam ettiğini görüyoruz. Encest mağduru olan anne ve teyzeler bu saldırıları birbirlerine bile söylemeden yıllarca gizlemişlerdir. Bu olay yıllar önce yaşanmış taciz ve tecavüzleri ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Kardeşler arasındaki encest ilişkisi de pek çok kişi tarafından dile getirilmiştir. Bu tür encestlerde saldırgan genellikle büyük yaştaki erkek kardeşken, mağdur genellikle daha küçük yaştaki kız ya da erkek kardeş olmaktadır. Kardeş encestlerinde de saldırganın yaşının ve cinsiyetinin aile içerisindeki güç ilişkisinde kendisine sağladığı olanakları, hem olayı gerçekleştirmek hem de gizlemek için kullanması söz konusudur. Aşağıdaki olaylarda farklı sosyoekonomik koşullarda ve farklı yaşlarda kız ve erkek çocukların ağabeyleri tarafında istismarlarına örnek verilmiştir.

“18 yaşından küçük bir abi, 17 yaşında falandı, kız kardeşiyle ilişkiye girmişti anal yoldan ve vajinal yoldan... Yine bir olayda da evde bir abi porno CD izleye izleye o dünyanın içine giriyor, bu çocuk erkek kardeşine tecavüz ediyor. Hastaneye kaldırılınca ortaya çıkıyor.” (Savcı)

“Bir tane konservatuar öğrencim vardı benim. İki çocuklu, çekirdek bir aile. ...kalburüstü diyebileceğimiz bir semitten. 14-15 yaşlarında abisi tarafından enceste maruz kalmış...” (Psikiyatr)

“18 yaşındaki bir kız 45 yaşındaki teyze oğluna kaçıyor.. kızın annesi ölmüş mesela, nenenin gözü görmüyor, 3 abisinin tecavüzüne uğramış. Ablası da eğitimciydi, o da aynı şeylere maruz kalmış. Sonradan kızı kaçtığı teyze oğlundan geri almış abileri, abla da evli. Abiler sanırım birbirlerinden haberdardı ...” (Psikolog)

Anlatılanlar amca-yeğen, dayı-yeğen arasında da cinsel istismar olayları yaşandığını yansıtmaktadır.

“Kız çocuğu dedeyle babaannenin yanında kalıyor. Babaanne ile dedenin yanında da amca yaşıyor ve kız çocuğu dedeyle babaannenin üstüne kayıtlı... İki erkek kardeşi var galiba kızın, bakacak kimseleri de yok. Baba kavga ediyor, baba da annenin yanına gidiyor. Bu çocuklar dedeyle falan kalıyorlar.. Amca sürekli olarak hem sözel olarak hem de sürtünme şeklinde, temas şeklinde kızı sürekli taciz ediyor. Ve kıza diyor ki 'sen 18 yaşını bitir, biz senle evleneceğiz' ...” (Avukat)

“Bir kız çocuğu amcasından taciz görüyor, tecavüz ediliyor, 9-10 yaşlarında... Anne ve baba boşanmış. Babasının gözetiminde, babasının velayeti altındayken babasının birlikte kaldığı amcası tarafından istismar ediliyor ve bu olaya kardeşi de tanıklık ediyor, yani erkek kardeşi.” (Psikolog)

Bir başka örnekte de erkek çocuk dayısının tecavüzüne uğramıştır:

“Erkek çocuğu, 5-6 yaşlarında falandı. Dayısının evine televizyon izlemeye gidiyor, babasının durumu kötü, baba inşaatlarda falan çalışıyor. Dayısı onu arkadan bayağı zorluyor, cinsel organına sabun falan sürerek ona tecavüz etmiş...” (Avukat)

Bu yaygın örneklerin yanında kayınpeder-gelin, ağabey-yenge (erkek kardeşin eşi), üvey baba-kız, üvey ağabey-kardeş, hala oğlu-dayı kızı arasındaki enseste ilişkin vakalar aktarılmıştır.

“...halasının oğlu tarafından cinsel istismara uğrayan 19 yaşındaki kız. ... bir ilçenin daha dağlık bir köyünden. İçinde böyle Türk film öğeleri olan, hani telefona kaydını yapmış, bunu CD'ye yazmış, 'bunu etrafa dağıtıyorum, afiş asarım, sen busun' filan hani. İstediklerimi yapmazsan. İşte bu kız mesela çok ciddi bir öldürülme tehdidi varken ortada, çünkü bir kaçıyor, jandarmaya sığınıyor, jandarmadan aile alıyor, aile meclisi öldürecek bilmem ne, bir daha kaçıyor, bu sefer geliyor polise sığınıyor, polis sosyal hizmetlere gönderiyor... Bu kız okuma yazma bilmeyen bir kız...” (Psikiyatr)

Daha önce saldırganların yaş farkının getirdiği gücü kullandıklarını ifade etmiştik. Uzmanların bize yansıttığı örneklerde bu durumu tersine çeviren iki örnek; bir torunun 95 yaşındaki babaannesine, genç bir erkeğin de 70 yaşındaki annesine tecavüzüdür. Bu vakalarda yaş, mağdur iki kadın için de dezavantaja dönüşmüştür. Saldırganların öfke ve intikam nedeniyle tecavüz ettiklerini belirtmiş oldukları bu iki vaka cinselliğin nasıl doğrudan bir şiddet aracı olarak kullanılabildiğinin gösterilmesi açısından çarpıcıdır.

Bazı durumlarda çocuklar aile içerisinde baba ve ağabey, birkaç ağabey, amca ve ağabey, dayı ve ağabey gibi birden fazla kişi tarafından istismar ediliyorlar. Bir savcı birden çok saldırganın olduğu olayı şu sözlerle aktarmıştır:

“...bu olay beni çok etkilemişti, kız çocuğuna hem dayısı hem abisi 2 yıl boyunca tecavüz ediyorlar. Kız 13 yaşındaydı. Dayıyla abinin birbirlerinden haberdar olma ihtimalleri yüksek ama haberdar olmadıklarını söylediler...”

Aşağıda aktarılan olay, koruma altına alınan iki kız kardeşin birden fazla kişi tarafından istismar edildiği durumlardandır.

“...iki kız kardeş var... ikisi baba tarafından cinsel tacize uğruyorlar, sadece bir tanesi abi tarafından. Abi tarafından uğrayan kızımız ablasına kaçıyor, ablası evli, ablası da daha önce cinsel istismara uğramış ama evlenmiş...”
(Psikolog)

Birden fazla saldırganın olduğu ensest olaylarında yaşça büyük olan istismarcının diğeri için bir rol modeli teşkil ettiği ya da yaşça küçük istismarcının da taciz mağduru olabileceği akla gelmektedir. Böyle durumlar olayın trajik boyutlarının bir kat daha arttığı, taciz ve tecavüze sessiz kalanlara, bir de saldırganlığı bizzat paylaşanların eklendiği vakalardır.

Aile içinde başlayan cinsel saldırılara aile dışından kişilerin taciz ve tecavüzlerinin eklendiği vakalar da vardır. Bir psikoloğun mağdur kız çocuğuyla ilgili verdiği örnekte, çocuk 11-12 yaşlarındayken önce büyük ağabeyi sonra da küçük ağabeyi tarafından istismar ediliyor. Daha sonra ağabeylerinin arkadaşları mağdura tecavüz ediyor. Anne babasının kendisine inanmaması üzerine çocuk 14 yaşındayken yaşadığı yerden kaçıyor, ardından olay ortaya çıkıyor ve yargıya yansıyor.

Ensest olaylarında karşılaşılabilen bir durum da saldırganın kendisinin de daha önce ailesi tarafından taciz edilmiş bir kişi olması. Farklı mesleklerden uzmanlar bize bu konudaki gözlemlerini aktardılar. Örneğin eğitilmiş ve meslek sahibi bir babanın oğluna tacizini aktaran adli tıp uzmanı, saldırgan babanın kendisinin ve erkek kardeşinin çocuklukların da babaları tarafından taciz edildiğini anlatmıştır.

Türkiye’de kolluk kuvvetleri ve yargı mensupları dışındaki uzmanlar genellikle cinsel suçları işleyenlerle karşılaşmıyorlar. Görüştüğümüz uzmanların büyük bir bölümü saldırgan hakkındaki saptamalarının, mağdurun ya da yakınlarının verdiği bilgilerle sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir. Gözlemlerindeki bu sınırlılığa rağmen uzmanlar, ensestin nedenini anlamak istediklerinden saldırganla ilgili tahlil yapmaya çalışmaktadırlar. Babanın kızına tacizlerle başlayan ensestinin eşin evi terk etmesinden sonra tecavüze dönüşmesini görüşme yaptığımız bir polis şu şekilde açıklamaya çalışıyor:

“...baba, anneden mi hırs alıyor, yoksa cinsel dürtülerine mi engel olamıyor, kendini bir birey olarak mı kabul etmiyor, yani o noktaya kadar mesela küçük küçük devam ederken birtakım şeyler, annenin gitmesiyle birlikte evden, tecavüze dönüşüyor olay.”

Psikologlar saldırganlarla ensestle ilgili delillerin toplanması aşamasında karşılaşabiliyorlar.

“...hamile olduğu ortaya çıkınca kız, babam böyle böyle, bir şey yaşadık babamla, zorla, tehditle bana tecavüz etti ve devam da etti bu. Daha sonra tabii baba itiraz ediyor bu duruma; ben değilim, işte, başka birinden hamile kalmıştır, şudur budur diye. Adli tıpa gönderiyorlar sonuçları. Orda tabii direkt baba tutuklu yargılanıyor ve 29 yıl gibi bir ceza alıyor.” (Psikolog)

Saldırganlarla daha çok karşılaşanlar ise ensesti tek bir şekilde açıklamanın mümkün olmadığını söylüyorlar. Cinselliğin sadece haz alma ve verme şekli olarak değil, tüm güç ilişkilerinin iç içe geçtiği, fiziksel ve ruhsal şiddetten güç alan bir davranış olarak da ortaya çıkabileceğinin düşünülmesi ensest olaylarını şaşırtıcı ve inanılmaz durumlar olmaktan çıkarabilir. Cinsel suçlar işlemiş kişilerle özel olarak çalışmış iki uzmanın bize aktardıklarında altını çizdikleri temel noktalar saldırganların istismar ettikleri kişileri nesneleştirebildikleri, istismarı normalleştirerek bir suç/kötülük olarak kabul etmedikleri ve istismarı tüm kanıtlara rağmen reddettikleridir.

“...düşünebilme kapasitemizi de zorlayan, hayal gücümüzü de zorlayan bir durum ortaya çıkıyor. Burada da hiçbir zaman zaten tecavüze uğrayan kişileri canlı varlık gibi, bir birey gibi göremiyorlar. Biz ona dehumanizasyon diyoruz, insan olmaktan çıkarma... hiçbir suçluluk duygusu yoktur, normalleştirir, normalleştirmiştir olayı... kafasında normalleştirmeye başlıyor olayı. Çoğu zaman kanunların yanlış olduğunu size söylerler. Kendilerinde kusur yoktur. Ne var ki bunda, ne bu yaptığın gürültü patırtı derler size. Siz onları anlamamışsınızdır...” (Psikiyatr)

Görüştüğümüz bir psikolog, yukarıdaki saptamaları doğrular şekilde, yargıya yansımış bir ensest vakasında babasının birkaç yıl süren tecavüzleri ardından gebe kalan ve koruma altına alınan bir mağdura babasının, cezaevinden sevgisini ve bağlılığını anlatan mektuplar yazdığını aktarmıştır.

Saldırganları görme fırsatı olan uzmanlar, bu kişilerin neredeyse tamamının suçlamayı kabul etmediğini belirtmişlerdir. Hatta aşağıda anlatılan olaydaki gibi DNA testi ile maddi kanıtlar bulunduğu hallerde bile suçun reddedildiğini görmekteyiz.

“Adapazarı'ndaki deprem sonrası çocuğuna cinsel istismarda bulunuyor ve hamile kalması sonucu ortaya çıkıyor, doğum yapıyor ve doğduktan sonra da DNA testleri, doğan bebeğin babasının o kişi olduğu... Aslında dedesi-babası gibi bir karmaşa var. O kişi olduğu ispatlanıyor, zaten cezaevinde de... suçu ispatlanmış bir durumda, ama bir iftira olarak değerlendiriyor.” (Psikolog)

Saldırganın 18 yaşının altında olup çocuk koruma kanunu kapsamında psikolojik destek almasına karar verilen durumlarda, psikolog ya da sosyal hizmet uzmanları bu kişilerle görüşmektedirler. Uzmanlar bu görüşmelerde en önemli noktanın, saldırgana yaptığının yanlış olduğunun kabul ettirilmesi olduğu belirtilmiştir. Yargıya yansımayan durumlarda ise danışılan ruh sağlığı uzmanlarının yönlendirmeleriyle psikolojik tedavi konusundaki talepleri kabul eden saldırganlarla ilgili bazı gözlemlere ulaştık. Örneğin 5 yaşındaki yeğenini mastürbasyon yapmak için kullanan üniversite öğrencisi dayının destek aldığı uzman bu kişiyi şöyle tarif etmiştir:

“Cinsel olarak doyuma ulaşamayan, biraz tarikatlara girmiş, orada hani cinselliğin hep ayıp günah olduğu konusunda hep baskı gören ama cinsel dürtüsü de olan bir genç aslında. Yani kucağına atlayan küçük bir çocuk da olsa bir dişi varlığın orda olması onun işte bir anda bir cinsel patlamasına yol açmış.” (Çocuk doktoru)

Görüşmelerimizde annenin cinsel tacizi ile ilgili sadece iki olaydan söz edilmiştir (çocuk psikiyatri ve STK çalışanının aktarımı). Bu vakalar ayrıntıları açıklanmamış vakalar olup ve 5-8 yaşları arasında iki çocuğun anneleri tarafından dokunularak taciz edildiği ifade edilen durumlardır.

Ensestin yaşandığı aile ortamına ilişkin gözlemler

Ensestle mücadelede ensestin yaşandığı ailenin durumunun önemi göz ardı edilemez. Görüştüğümüz uzmanların aktardığı tecrübeler her türden aile yapısında ensestin olabileceğini göstermiştir. Bazı uzmanlar bireylerin aile içerisinde almaları gereken ayrılmış yetki ve sorumluluklar olduğunu, bu yetki ve sorumlulukların beklenenden farklı olduğu durumların aile içinde sorunlara zemin oluşturabileceğini belirtmişlerdir. Bu yaklaşımda ensest, saldırganın davranışıyla ilgili bir sorun olmaktan öte ailenin genel işleyişine ait ya da ondan beslenen bir sorun gibi görünmektedir. Örneğin annenin evi terk etmesi gibi bir durumun baba tacizine neden olabileceğini kabul etmek, bu ailede yaşanan cinsel saldırıda evi terk etmiş olan anneyi de suçlamak anlamını gelmektedir. Ancak araştırma boyunca bize aktarılan ve alıntılarını raporda paylaştığımız olaylar, ensest yaşanan ailelerin pek çoğunun çekirdek aile formunu taşıdığını, öte yandan geniş ailelerden tek ebeveynli ya da ebeveynlerin her ikisinin de olmadığı ailelere dek her aile yapısında ensestin yaşanabildiğini göstermiştir.

Ensestin yaşandığı ortamla ilgili bir başka önemli soru da bu durumun sınıfsal konumla ilişkisidir. Uzmanlar enseste tüm sosyoekonomik gruplardan ailelerde rastla-

nabileceği görüşündedir. Her ne kadar kendilerinin rastladıkları ve bize aktardıkları örneklerde düşük gelir düzeyindeki aileler daha çok temsil ediliyor olsa da bu durumun çeşitli açıklamalarını yapmak mümkündür. Öncelikle göz önünde tutulması gereken düşük gelir gruplarından ailelerin toplumun genelinde daha fazla sayıda olmasıdır.

Ensest vakalarının çoğunluğunun ortaya çıkmadığı tüm uzmanlar tarafından dile getirilmiştir. Pek çok uzman ekonomik gücün ensestin gizlenmesine neden olabileceğini belirtmiştir. Uzmanlara göre ensestin duyulmasının neden olacağı bazı kayıplar yüksek gelir düzeyindeki aileler için daha zor göze alınır. Üstelik bu ailelerde ensest fark edildiği zaman yargıya yansıtılmadan sorunun ailenin kendi olanaklarıyla örtbas edilmesi daha olasıdır. Tabii bu durumda saldırgan mağdurdan uzaklaştırılsa bile cezalandırılmaktan kurtulmaktadır. Gebelik ensestin açığa çıkmasında önemli bir nedendir. Gebeliğin engellenmesi ve özel sağlık hizmetlerinden yararlanılarak sonlandırılması yüksek gelir ve eğitim düzeyindeki kişiler için daha kolaydır.

Göz önünde tutulması gereken bir başka durum ise sonuçları nasıl olursa olsun yüksek gelir düzeyindeki ailelerin çocuklarının çoğunlukla kurumsal bakım ihtiyaçlarının olmamasıdır. Dolayısıyla hem enseste ilişkin literatürde hem de bu araştırmada, kurumsal bakım altındaki ensest mağduru çocukların düşük gelir düzeyindeki ailelerinden geldiği görülmektedir.

Araştırma sonuçlarımız açısından, ensestin hangi ailelerde ne şekilde ortaya çıkabileceğini anlamak, farklı aile yapılarında istismarla nasıl mücadele edilebileceğini planlamak açısından önemlidir.

Enseste her ortamda rastlanabileceğini ancak ailenin içinde olduğu bazı olumsuz koşulların cinsel istismar olasılığını arttırdığını söyleyen psikiyatr koşulları şöyle sıralamıştır:

“...çocuğun eğer eğitimi, temel bakımı, duygusal gereksinimleri ihmale uğradıysa, aile ekonomik krizdeyse, ailede yüksek oranda suç işleme varsa ve yine cinsiyet ayrımcılığı çok belirginse ev içinde... Kızların son derece kapatıldığı ve erkeklerin eğitim ve temel bakım gereksinimlerinin ön planda tutulduğu aileler, göç edenler, ekonomik krize uğramış aileler, işsizlik sorunu olanlar ve özellikle annenin herhangi fiziksel ya da ruhsal bir rahatsızlığı varsa... Yani anne, koruyucu görevlerini tam olarak yerine getiremiyorsa, ihmal ve istismar riski artıyor. Ve baba alkolikse... Çoğu birbiriyle iç içe. Aile içi şiddet varsa özellikle, anne ya da baba, anneye ya da çocuğa şiddet kullanıyorsa...”

Bu aile aşağıda verilen örnekteki gibi işsizlik ve şiddet ortamının hüküm sürdüğü pek çok aileden biri olabilir. Ancak benzeri koşullarda yaşayan ve ensestin görülmediği çok sayıda aile olduğu unutulmamalıdır.

“...baba işsiz olduğu için sürekli evde oturuyor, evde bir kavga ortamı hâkim sürekli bir de. Baba porno izliyor evde. Kızına ve karısına da zorla izlettiriyor, beraber izliyorlar. Sonra bunun etkisiyle en sonunda kızına tecavüz ediyor bir gün ve kız hamile kalıyor.” (Psikolog)

Ensest yaşanan ailelerden bazılarının aşırı içe kapanmış aileler olduğu gözlemlenmiştir:

“...Aile bir şekilde izoleydi, diğer insanlarla karışmıyordu, sanki köyle sorunları var gibiydi. Denizin ortasında bir ada gibiydi bu aile...” (Savcı)

Bazı aileler ise tam tersine sosyal ilişkileri gelişmiş ailelerdir. Annenin geçici olarak şehir dışında olduğu bir sırada babasının tecavüzüne uğrayan, annenin gelmesinden sonra da devam eden bu tecavüzlerin sonunda gebe kalan bir kızın annesinin verdiği bilgiyi görüştüğümüz psikolog şöyle aktarmaktadır:

“...aile ilişkileri çok iyi. Yani çok iyi derken, anneye sorulduğunda, yani evin hanımına sorulduğunda asla eşim hiç kimseyle, değil ki kızımla, dışardan biriyle bile böyle bir şey yapabileceğini asla düşünmem diyen bir bayan...” (Psikolog)

Bir sosyal hizmet uzmanı, kardeşler arasında yaşanan ensestin ebeveyn rolleri ve davranışlarındaki problemlerle ilişkisine işaret etmek için şu deneyimini aktarmıştır:

“Abi 12 yaşında, kızlar 12 yaşından küçük. Evin bütün işlerini, yemeğini kızlar yapıyor, marketleri kızlar yapıyor, temizliğini kızlar yapıyor. Baba da, oğlanla birlikte erkek çocukla birlikte sürekli olarak porno film izliyor. Porno CD'ler izliyor. Eve kız arkadaşlarını getiriyor, kız arkadaşlarıyla birlikte oğlunun gözü önünde cinsel ilişkiye giriyor. Yani, o ailede şimdiye kadar hiçbir ensest ilişki olmamış ama çocuk o porno CD'leri izledikten sonra, belki babasıyla kız arkadaşlarının birlikte sevişmesini gördükten sonra, kız kardeşlerinin yatağında yatmaya başlamıştı. Kız kardeşlerinin cinsel organına dokunmaya başlamıştı...”

Görüşmelerde anne ile babanın boşanmış oldukları ailelerden de olaylar aktarılmıştır:

“...boşanmış bir karı kocaydı tekrar evlenmişlerdi. Üvey kardeşler arasında cinsel istismar olmuştu. Aile büyükleri işte gelmemek üzere gönderdiler çocu-

ğu. Ancak tabii bizim kültürel özelliklerimiz nedeniyle işte bayramlar, özel günler vs. bir yıl kadar sonra tekrar bu kardeşler yeniden bir araya geldiler ve tekrar bir cinsel istismara maruz kaldı küçük kardeş.” (Psikiyatr)

Ensestin ortaya çıkışının başka suç olaylarıyla ilişkili olduğunu belirten sosyal hizmet uzmanı yoksul ailelerde taciz ve tecavüzlerin daha kolay duyulmasını şu nedenlere bağlamıştır:

“...bu işlerin bir kriminal vaka olarak ortaya çıkması genellikle orta ve altı, yani yoksul dünyada ortaya çıkıyor. İşte bu dediğim gibi zaman içinde bir kangren haline dönüşüyor: yok hamile kalıyor, çocuk ne olacak diye bu şey ortaya çıkıyor. Ya da çocuk başka şekillerde daha geniş sektörde kullanılmaya başlıyor, ortaya çıkıyor. Yani bir defada başlayıp biten bir şey olmuyor. Dolaısıyla daha yoksul dünyada bu iş kriminalize olma potansiyeli de taşıdığı için, genellikle bu insanlar bu tür ailelerden geliyor. Yani genel bir belirleyen olarak böyle bir eğilimden söz edebiliriz. Yani kriminalize olması yoksul aile çevrelerinde daha yüksek risktir.”

Ensest vakalarıyla karşılaşmış bir adli tıp uzmanının “...sosyal ekonomik durumunu verilere baktığınız zaman da çok rahat görebilirsiniz ama, bu güne kadar karşılaştığımız hadiselerde bunun tamamen çökmüş yıkılmış aileler arasında görülen bir davranış olmadığını söyleyebilirim,” sözleriyle ifade ettiği gibi uzmanlar ensesti tahmin etmenin daha zor olabileceği örnekler de vermişlerdir.

Aile içi cinsel istismar davalarını takip etmiş olan bir avukat kendi deneyimlerine dayanarak ensest yaşanan ailelerde annenin ve saldırgan babanın özelliklerini “...üniversite mezunu anne, baba da vardı. Hatta tanınan biri, mahkemenin filan bile bu adam yaptı dedirtemezsiniz... diyeceği biri de vardı, bir bekçi ailesi de vardı. Dolaısıyla da hani, bence hiçbir şekilde genellenemez” şeklinde tarif etmiştir.

Görüştüğümüz bir psikolog ensest mağdurlarının dışarıdan bakıldığında “imrenilecek ” ailelerden çıkabileceğini, takip ettiği vakalardan birini tanımlayan şu sözlerle anlatmıştır:

“...toplum içinde 'yediğin önünde yemediğin arkanda' denilecek, güzel bir okul, güzel bir ev, güzel kıyafetler, anne baba beraber, kardeşler var, ama sürekli bir mutsuzluk, sürekli böyle bir kendine zarar verme davranışı, kendini kesmek, kendine zarar vermek... sürekli olarak isyankâr bir davranış, her okuldan atılmak gibi, böyle bir hal yani. Var olan tabloyla anlatılan tablonun birbirini tutmadığını... sonra dedim ki 'sana çocukken istemediğin şekilde

dokunan, seni taciz eden oldu mu?' dedim. 'Evet' dedi. Kim dedim, anlattı hikâyesini..."

Eğitim de ekonomik koşulların iyiliği de ensestin yaşanmasına kendi başına engel oluşturmamaktadır. Görüştüğümüz bir rehber öğretmenin aktardığı iki olay bu olguyu ortaya koymaktadır. İlk vakada üniversite mezunu bir kadın dayısının tacizinden ancak başka bir kente taşınarak kurtulabilmiştir. Bu olayda saldırgan dayı eğitimli bir kişidir. Diğer olayda ise bir mağdur kız çocuğu öğretmene babasının yıllarca süren tacizlerine annesini inandıramadığını, annesi tarafından “*dikkat çekmeye çalışmakla*” suçlandığını anlatmıştır. Bu ailede hem anne hem de saldırgan baba eğitimli olup iyi ekonomik koşullara sahiptirler.

Bu ailelerden bazıları görüştüğümüz kişilerin de ifade ettiği gibi yaygın toplumsal anlayışımızda sıradan kabul edilebilecek ailelerdir:

“...aile gayet normal, kapalı bir kız, kapalı aile, kapalı anne, normal bir aile, yani ekonomik anlamda, eğitim anlamında, her şey anlamında normal, iki kardeşler, erkek kardeşle aralarında iki yaş vardı yanlış hatırlamıyorsam, kız da ondan iki yaş büyük işte kapalı bir kız, gayet normal ilişkileri de olan bir aile, kardeşinden hamile çıktı kız...” (Polis)

Ensest yaşanan ailelerde ekonomik durumun iyi olabileceğine dair birçok örnek verilmiştir. Bu vakalardan biri görüştüğümüz polisin bize aktarmış olduğu aşağıdaki olaydır:

“...3 tane kız kardeş, yaşları 16-17 yani büyük çocuklar, abisi tarafından taciz ediliyor... Aile kabul etmedi bunu. Yani kız çocuklarının özgür yaşamak istedikleri için böyle söylediklerini anlattılar. Doğruluğunu tespit edemedik. Sonuçta taciz olayı, maddi bir delili yok ortada. Ama işlemi yaptık yani. Üçü de aynı şeyi beyan ediyorlar. Anlaştılar mı, geldiler onu bilmiyoruz. Ailenin ekonomik durumu gayet iyi bir aile. Koruma kararı çıktı onlara...”

14 yaşlarında ağabeyinin elle tacizleriyle başlayıp, ağabeyinin öldürme tehdidine varan baskılarıyla 16 yaşına dek süren ve gebelik sonucu ortaya çıkan bir ensestte yaşadığı mahallede sevilen bu aileyi psikiyatr şöyle tarif etmiş:

“...baba iyi bir meslek sahibiydi, (kendisine ait bir iş yeri) vardı. Oldukça da yaşadıkları bölgede iyi tanınan, sevilen bir aile olarak tarif ediliyorlar. Anne de öyle mazbut bir ev hanımı. Baba lise mezunuydu yanlış hatırlamıyorsam, anne ilkokul mezunuydu. Eğitim durumları çok iyi olmamakla birlikte sosyo-ekonomik durumları hani orta sınıf düzeyinde bir aileydi.”

Görüştüğümüz bir STK çalışanı kendilerine başvuran bir kadının aktardığı olayda, babanın iki kızına yönelik cinsel istismarına aile üyelerinin uzun süre doğrudan tepki veremeyişinde saldırganın olayın üzerini örtmek için maddi gücünü kullanmasının etkisinden bahsetmiştir. Bu olayda baba her defasında bir daha tacizlerin olmayacağına söz verip aile üyelerine büyük hediyeler alarak ensestin gizli kalmasını sağlamaktadır.

Ensestin ortaya çıktığı pek çok aile dışarıdan problemleri görülen aileler değildir. Bu görünüm söz konusu ailelerin ensest dışında sorunsuz aileler olduğunu göstermez. Daha önce de değindiğimiz üzere ensest her türlü şiddet türüyle beslenmektedir. Dayak, ekonomik şiddet, eşin cinsel tacizi gibi sorunların bu ailelerde yaşanıyor olması mümkündür.

Ensest her türden ailede görülse de, aile bireyleri arasında iletişimin güçlü olduğu durumlarda ensestin açığa çıkarılması daha kolay olabilir. Aşağıdaki durum bu tür olaylar için bir örnek teşkil etmektedir:

“10 yaşlarındaki iki amca çocuğunu, diğer amcalarının 17-18 yaşındaki iki çocuğu taciz etmiş,... iki çocuğu okuduğu ilkokuldan, kapıdan alıyorlar.. lo-kantaya ya da bakkala götürülüyorlar, ne istenirse alınıyor çikolata bisküvi şudur budur, ondan sonra da o kişilerin evlerine götürülüyor.. iki çocuktan bir tanesi atak, hani başına bir şey gelse çok rahat söyleyebilecek, buna hayır diyebilecek bir çocuk... o hayır demeyi bilecek diye düşündüğüm çocuk sonuçta bir gün dayanamıyor ve annesine anlatıyor. Tabii annesi de babasına söylüyor ve polise gidiyorlar...” (Sosyal hizmet uzmanı)

Anne babanın boşanmış olması çocuklar açısından bazı sorunlara neden olsa da, eğer bu aileler ensest yaşanan aileler ise, ensest şüphesi durumunda annenin çocuğa daha kolay güvendiği ve olayı araştırmak üzere daha çabuk harekete geçtiği gözlemlenmektedir. Aslında böyle durumları, annenin çocuğa olan güveninin daha çok olmasından ziyade, annenin babanın boyunduruğunda ve ona bağımlı olmaması ile açıklamak daha doğru olabilir. Yine boşanmış ailelerde ensest daha erken bir dönemde, henüz taciz aşamasındayken açığa çıkarılabilmektedir. Öte yanda, aile bağının kopmasının daha büyük bir tehdit olarak algılandığı, belki de bu bağın kopmasının hiçbir koşulda düşünülmediği aile yapılarında anneler bir çözüm bulmak istemedikleri için değil, bir çözüm olabileceğini düşünmedikleri için susmaktadırlar. Hatta yaşananları yok sayabilmekte, koşullarının uygun olduğu durumlarda, farklı stratejiler kullanarak çocukların saldırgan baba ya da ağabey ile yalnız kalmasını önlemek için çeşitli arayışlar içerisine girmektedirler.

Görüştiğimiz kişiler ensestin yaşandığı ailelerde annenin tutumuna ilişkin gözlemlerini aktararak saptamalar yapmışlardır. Araştırmanın bize gösterdiği, toplumun genelinde var olan “*ailedeki sorunları annenin çözmesi gerektiğine*” ilişkin tutumun görüştiğimiz kişilerin çoğunun ensest konusundaki değerlendirmeleri için de geçerli olduğudur.

Uzmanlar annenin ensesti hemen fark etmesini beklemektedirler. Anneden bir başka beklenti, çocuğun ensesti annesi ile paylaştığı durumda annenin çocuğa inanması ya da şüpheli bir durumla karşılaşıldığında annenin bunun hemen farkına varmasıdır. Ayrıca, annenin ensestin gerçekten yaşandığına emin olduğunda bu duruma doğru yöntemlerle karşı koyması beklenmektedir. Oysa ki anne ensesti fark etmeyebilir, böyle bir saldırının varlığına inanmayabilir. İnandığı durumlarda ise her zaman ensesti durdurmaya yetecek gücü gösteremeyebilir. Annenin mağdur çocuğuna doğru zamanda gerekli desteği gösterememesinin belli başlı nedenleri; ensesti saldırganın değil, mağdurun suçu gibi algılayan, saldırganla beraber tüm aileyi yargılayan, anneyi ailenin birliğini her durumda korumakla görevli kılan toplumsal baskılara karşı koyamaması, ayrıca saldırganın fiziksel ve duygusal baskısı altında olması, ekonomik gücünün olmaması, hangi kurum ya da kişilere başvurabileceğini bilmemesidir.

Annenin tüm bu engellere karşın ensestin ortaya çıkarılmasında ve sonrasında mağdur çocuğa destek olmakta en önemli rolü üstlendiği de ortadadır. İlerleyen bölümlerde göreceğimiz gibi pek çok vaka annenin etkisi ya da işbirliğiyle ortaya çıkarılmakta ya da anne olayın ortaya çıkmasının ardından çocuğun ilerideki hayatı için destek olmaktadır. Annenin bu konudaki rolüne ensestin nasıl açığa çıktığının, ensestin açığa çıkmasının engellerinin, ensest açığa çıktıktan sonra izlenen sürecin ve bu süreçteki sorunların değerlendirileceği ilerideki bölümlerde değinilecektir.

Ensest

Nasıl Açıġa Çıkıyor?

Ensest nasıl açığa çıkıyor?

Görüştüğümüz kişiler ensest vakalarının çok büyük bir bölümünün saklı kaldığı konusunda hemfikirler. Ensestle mücadelenin en temel noktası ensesti ortaya çıkarmaktır. Peki, ensest nasıl ortaya çıkar? Çocuk istismarı fark ettiğinde mi, yoksa bu durumu başkalarıyla paylaştığında mı? Başka kişiler olayı öğrenirse ve istismar hâlâ devam ediyorsa ensest ortaya çıkmış sayılır mı? Saldırgan, istismar yargıya yansımada çocuktan uzaklaştırılırsa ensest ortaya çıkmış sayılır mı? Yoksa sadece olayın yargıya yansyıp saldırganın cezalandırıldığı ve mağdurun sağaltılması için gerekli müdahalelerin yapıldığı durumlarda mı ensest ortaya çıkmış olur?

Ensestin ortaya çıkması tek bir aşamada olmadığından bu aşamaların ayrı ayrı ele alınıp her birini kolaylaştıracak stratejilerin izlenmesi gerekmektedir. Bu stratejiler hem çocuğun sesini duyurmasını, hem anne ya da babanın onu dinlemesini sağlayacak hem de olay yargı sürecine girdikten sonra gerektiğinde anne ve çocuğun koruma altına alınmasını ve çocuğun sağaltımını hızlandırıp kolaylaştıracak yönde geliştirilmelidir.

Enseste maruz kalan çocuğun ve çocuğa destek olan kişilerin cinsel istismarın etkilerini ortadan kaldırmak için izlediği yollar, çeşitlilik göstermekte; ancak her durumda ensestin yargıya yansyıp saldırganın cezalandırılması ile sonuçlanmamaktadır. Ayrıca ensest şüphesi olan durumlarda olay, ilgili kurumlara yansıdığında dahi sistemli bir işleyişin olmaması, kurumlara ve kurumlarda görev yapan kişilere göre değişebilen bazı uygulamaları beraberinde getirmektedir.

Bu bölümde öncelikle ensestin ortaya çıkması sürecinde karşılaştığımız durum, davranış ve süreçte işlevi olan kurumlara yer vereceğiz. Ardından ensestin ortaya çıkarılması için izlenen süreçteki engellerin üzerinde duracağız. Bu tür bir çözümlemenin ensestle mücadelede tıkanan noktaları belirlemede yardımcı olacağını düşünüyoruz.

Çocuk, sözleri ya da davranışlarıyla mutlaka “bir şeyler söyler”...

Görüşme yaptığımız kişiler, çocukların cinsel istismarla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak mutlaka bilgi verdikleri düşüncesindedirler. Ancak bu bilginin olayı açığa çıkarmaya yaraması ortamın koşullarına, bu ortamlardaki kişilerin dikkatlerine, bilgi düzeylerine, çocuğu gözlemleme fırsatlarına ve becerilerine bağlıdır. Görüştüğümüz bir adli tıp uzmanının bizimle paylaştığı bir vakada, anne babası boşanmış 6 yaşında

bir kız çocuğu babası tarafından, babasını ziyarete gittiği zamanlarda taciz ediliyor. Anne babanın ayrı yaşıyor olması, annenin olaya şahit olma olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca çocuk kendisine yönelik davranışı cinsel istismar olarak niteleyebilecek bir yaşta değildir. Ancak annenin çocuğun oyun oynarken bebeğine “*hadi bakalım sen de iç sütünü yoksa seni de babana yollarım, baban kendi sütünden verir sana, üstelik biliyorsun babanın sütü çok acı*” dediğini duyarak olayın üzerine gitmesi ensesti ortaya çıkarmaya yetmiştir.

Yetişkinler şahit olursa...

Ensestin açığa çıkması için mağdura öncelikle diğer aile üyeleri destek olabilir. Görüştüğümüz pek çok uzman, aile üyelerinin ensestin varlığına inanması için cinsel saldırıyı kendi gözleriyle görmesinin, mağdurun bu durumu paylaşmasından daha etkili olduğunu belirtmiştir. Aşağıdaki olaydaki gibi annenin doğrudan şahit olduktan sonra olayı açığa çıkardığı ve çocuğuna/çocuklarına destek olduğu ensest vakaları aktarılmıştır. Bir babanın kızına yönelik üç yıldır devam eden taciz ve tecavüzlerine eve erken döndüğü bir gün şahit olan annenin tavrını, görüştüğümüz adli tıp uzmanı şu sözlerle anlatmıştır:

“...10-11 yaşlarındaydı, anne baba birlikte, mutlu bir hayatları var görünüşte, her cumartesi anne pazara gidiyor, her cumartesi anne pazara gittiğinde kız evde kalıyor ve annesi pazara gittiğinde kıza tecavüz ediyor. İlk başta anal yoldan başlamış, sonra vajinal yoldan devam etmiş ve bir gün anne pazardan erken dönüyor ki babayı kızının yanında görüyor öyle şikâyetçi oluyor ve anne geldiğinde hâlâ inanamıyordu, nasıl böyle bir şey olur mümkün değil diye, kocam böyle bir şey yapmaz, gördüm ama hani emin değilim...”

Ailede çocuklara en önemli destek annelerinden geliyor. Bazı anneler fark eder etmez, bazıları olayın durmayacağına inanınca, bazıları diğer çocukları da risk altına girdiğinde çocuklarıyla birlikte okullardaki ya da rehberlik araştırma merkezlerindeki öğretmenlere, adli makamlara, sığınma evlerine, STK'lara ya da SHÇEK'e başvuruyorlar.

“...bir kız, bir erkek. Sessiz çocuklardı. Babaları ikisine de tecavüz etmiş, ilişkiye girmiş. 8-9 yaşlarında vardılar. Anne olanlara dayanamıyor, bir süre sonra evi terk ediyor, çocuklarıyla birlikte. Evde bir de babaanne var. Baba alkolik. Anne İstanbul'a kaçıyor işte. Baba çocukların peşinden İstanbul'a geliyor. 'Çocukları ver' diyor. Anne korkudan SHÇEK'e başvuruyor, çocuklar yuvaya alınıyor.” (Psikolog)

Annenin gerekli desteği verecek güçte olmadığı durumlarda aşağıdaki örnekte olduğu gibi aileden ya da yakın çevreden biri çocuğa yol gösterebiliyor.

“Bir kız çocuğu, 12-13 yaşlarında... adli olay olarak geldi. Yine onda da fiili livata şüphesiyle işte, genel muayene açısından getirmişlerdi. Muayenede bir şey yoktu ama kızın tabiri şey zaten, bunu babası yapıyormuş... diyor ki babam beni odaya alıyor diyor, kapıyı kilitliyor, bana şey yapıyor, tacizde bulunuyor... öpüyor, okşuyor, bir şeyler yapıyor. Annesi kapıdan, kapıyı vuruyormuş, aç, çıkart kız falan. Annesini dövüyormuş. Ondan sonra, en son teyzesi dayanamamış buna... şikâyetinde bulunmuş.” (Çocuk cerrahı)

Diğer kardeşler de mağdursa...

Aynı evde birden fazla çocuğun taciz ve tecavüze maruz kaldığı durumlar, ensestin ortaya çıkmasını kolaylaştırabilir. Cinsel istismarın büyük kardeşle başlayıp daha sonra küçük kardeşin istismar edildiği durumlarda, kendileri istismar edilirken ses çıkaramayan çocukların küçük kardeşlerini korumak isteyerek ensesti açığa çıkarmalarına rastlanabilmektedir. Bir diğer etki ise tek mağdurun kendileri olmadığını fark ettiklerinde çocukların kendilerinin suçlu oldukları yönündeki psikolojik baskıdan kurtulabilmeleri ve bir çeşit dayanışma sergileyebilmeleridir.

Okullarda...

Okullar aile içi cinsel istismarın ortaya çıkmasında son derece önemli bir konuma sahiptirler. Okulların ve bu okullarda çalışan öğretmenlerin önemi, diğer meslek gruplarından farklı olarak, toplumun her kesiminden çocukla bir araya gelmelerine dayanmaktadır. Sekiz yıllık zorunlu eğitimin çocukların büyük bir bölümüne ulaştığı günümüz Türkiye'sinde okullar çocukların ulaştıkları ilk “devlet kapısı”dır. Okul, çocuklar için, özel alanlarında, esas olarak da aile yaşamlarında yaşadıkları ensest gibi sorunları kamusal alana aktarmaları için bir olanak yaratmaktadır. Özellikle rehber öğretmenlerin ve sınıf öğretmenlerinin çocukların sorunlarını tespit etme ve yönlendirme konusunda sorumlulukları büyüktür. Ayrıca çocukların okulda aldıkları eğitimin bedenlerini korumaları, cinsel istismarı tanımlamaları ve ifade etmeleri için katkı sağlaması gerekmektedir. Araştırmamız sırasında uzmanların ifadelerinde ensestin açığa çıkmasında çocukların okulda aldıkları eğitimin, öğretmenlerin gözlemlerinin ve çocuğun yaşadığı istismarı öğretmeniyle paylaşmasının olumlu etkilerini gösteren olaylara rastlanmıştır.

Görüştiğimiz bir adli tıp uzmanı 15 yıl süresince bir babanın dört kızını sırasıyla istismar ettiği olayın en küçük kızın öğretmenleri tarafından açığa çıkarılışını şöyle anlatmıştır:

“...1-2 yıldır yatılı okula gittiğini söylüyor, o sürede işte okulun psikologları fark ediyorlar, görüşmeye alıyorlar falan. En sonunda dayanamayıp bir tane-sine anlatıyor. O ablaya haber veriyor, en büyük ablaya, en büyük abla ola-maz böyle bir şey, biz yıllardır kardeşimize böyle bir şey yapmasın diye susu-yoruz diyor, o da diğer küçük kız kardeşine haber veriyor...”

Bir avukat ise yine öğretmenin dikkati ile ortaya çıkan bir ensest olayını aktarmıştır:

“...okula gidiyor, okulda pantolonunda mı önlüğünde mi meni lekeleri görü-yor öğretmeni, oradan başlayan bir süreç var. Araştırılınca aslında [istismar edenin] baba olduğu ortaya çıkıyor. Çocukla konuşuluyor, sonra anneye gö-rüşmeler yapılıyor falan, şimdi çocuk sosyal hizmetlerde. Hemen koruma altı-na alındı.”

Okullar sadece mağdur çocuklar için değil, aynı zamanda bu çocuklara nasıl destek olacağını bilemeyen aile bireyleri için de fırsat yaratabilmektedir. Aileler de güvene-bilecekleri birini bulduklarında dertlerini paylaşmak ve ensestle baş edebilmek için kendilerinden daha bilgili bir kişiye danışmak istiyorlar. Örneğin bir okul ziyaretinde velilerle toplantı yapan rehber öğretmene, toplantı sonrasında kızı, üniversite öğren-cisi olan amcasının oğlu tarafından taciz edilen bir anne danışmıştır. Bu olayda öğret-men çocuğa ve ailesine rehberlik için şöyle bir yol izlendiğini aktarmıştır:

“Okul ziyaretinde bulunduk. Çocuklarla konuştuk, o çocukla da konuştuk... Sonra babayı buraya (RAM) davet ettik, biz söyleyelim durumu diye... Baba benim babam yıllar önce öldü, beni abim büyüttü... ben şimdi nasıl diyebilirim senin oğlun benim kızıma... bu ortaya çıkarsa bizim törelerimize göre bunun tek karşılığı cinayettir diyor... O zaman dedik ki tacizde bulunan kişiyi mutla-ka olaydan haberdar olduğunuza dair bilgilendirin...” (Rehber öğretmen)

Enseste saldırganların bir bölümünün de okul çağında gençler olduğu düşünülürse, öğretmenler suçlu gençlerle de iletişim içinde olan kişilerdir. Araştırma sırasında bu duruma ilişkin karşılaştığımız bir olayda rehber öğretmen ders başarısızlığı için ken-disine yönlendirilen 16 yaşında bir erkek çocuğun sorunlarının temelinde kız kardeşi-ne yönelik cinsel istismarın getirdiği pişmanlık ve utanç duygusunun olduğunu orta-ya çıkarmıştır. Ancak rehber öğretmen bu durumu, meslek ahlakı açısından gizliliğin önemine olan inancı ve olayın artık devam etmiyor olmasından dolayı yargıya yansıtmayıp saldırgan gence danışmanlık vermekle yetinmiştir.

Sağlık kurumlarında...

Ensest fiziksel hastalıkların araştırılması sırasında da ortaya çıkabilmektedir. Bu hastalıklar cinsel istismar olayından bağımsız hastalıklar olabileceği gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar, cinsel organlarda yaralar gibi doğrudan cinsel saldırının sonucunda görülen hastalıklar olabilir. Uzmanlar tarafından ensest mağdurlarının yaşadıkları travmanın etkisiyle sebepsiz baş ağrısı, mide ağrısı gibi sorunlar yaşayabileceği ifade edilmiştir. Ensest şikâyeti olmaksızın, ensestin doğrudan ya da dolaylı etkileri nedeniyle bir sağlık kuruluşuna başvurmuş olan bir kişinin durumunun açığa çıkarılabilmesi için kurumun farklı uzmanlık alanlarında donanımlı ve cinsel istismar konusunda farkındalığa sahip kişilerden oluşmuş bir kadrosunun olması son derece önemlidir.

Sağlık alanında çalışanların cinsel istismarın tespitindeki rolüne değinen bir adli tıp uzmanı “İlk aşamada cinsel istismarın düşünülmesi çok doğru değil ama bunun da bir olasılık olarak dikkate alınması gerekiyor” diyerek konunun hassasiyetini belirtmiştir.

Ruh sağlığı gözlem ve değerlendirmelerinde...

Ensest mağdurları, saldırıların devam ettiği dönemde ya da saldırıların üzerinden zaman geçtikten sonra yaşadıkları değişik ruhsal sorunlar için ruh sağlığı uzmanı ve psikologlara danışabilmektedirler. Bazı hallerde mağdur ya da mağdurun bir yakını doğrudan ensest sorununu paylaşmak ve bir destek almak için uzmanlara başvurabilirken çoğu durumda ensest görünürdeki bir başka sorunun arka planında uzmana ulaşır. Bu durum evden kaçan, okul başarısı düşen, birden bire yatağını ıslatmaya ya da tırnak yemeye başlayan bir çocuğun ailesinin bir ruh sağlığı uzmanına danışması biçiminde olabilir. Gençlerde ya da yetişkinlerde ise ensest her türlü ruhsal sorunun irdelenmesi sırasında ortaya çıkabilmektedir. Bu durumlarla ilgili olarak görüştüğümüz uzmanlar şunları söylemişlerdir:

“Nasıl, şöyle bir şey, psikiyatriye başka ruhsal problemler nedeniyle başvurabiliyor . İşte ne bileyim depresyon olabiliyor, ne bileyim birtakım anksiyete bozuklukları olabiliyor, ne bileyim birtakım sıkıntılar, intihar girişimleri mesela (Ensest vakalarında çok fazla intihar girişimi vardır.) İntihar girişimleri olabiliyor. Geliyor hastaneye ya da getiriliyor bir şekilde. Orada eğer onunla görüşme yapan kişi bu yaşantılara karşı duyarlıysa, bunu sorabiliyorsa, ensest mi diye kimse sormaz ama başınızdan böyle bir şey geçti mi diye sorar ya da anlattığı öykülerden kulağında bu şey varsa eğer, bu konuya duyarlılığı varsa

yorumlayabilir.” (Psikolog)

“Ama tabii bunun yanında başka psikiyatrik belirtiler de geliyor bize. Mesela uyku bozukluğu geliyor, gece altına kaçırma geliyor, ne bileyim ben, değişik böyle yüzer geçer anksiyete bulgularıyla geliyor ama bunlar işte sohbetler sırasında böyle çıkabiliyor. Ensestin böyle ama çok zordur çıkması.” (Psikiyatr)

Görüştüğümüz bir psikolog danışanının yıllar önce yaşadığı ensesti ifade etmesine aracılık etmiştir:

“...40 küsur yaşında bir kadın geldi ve çocukluk çağında yaşadığı baba ensesti olgusunu anlattı hâlâ bunun izlerini taşıdığını, hâlâ bunun hayatında çok önemli olduğuna dair bilgiler verdi.”

STK'ların çalışmaları sırasında...

Türkiye'de çocuk istismarını konusunda çalışan STK'lar sınırlı sayıdadır. Araştırmamız sırasında bu alanda en iyi tanınan iki dernek olan *Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği* ve *Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği* (ÇİKORED) yöneticileriyle de görüşmeler yapılmıştır. Her iki dernek de önceki yıllarda telefonla ihbar sistemi merkezleri kurmuşlardır. Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği'nin bir proje ile kurmuş olduğu merkez, proje süresinin sonunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na devredilmiştir. Bu çalışmalar doğrudan, ensest olaylarının açığa çıkarılmasına hizmet etmiştir.

Kadın kuruluşları, çocuk istismarı konusunda çalışan STK'larla karşılaştırıldığında, sayı ve yaygınlık açısından daha fazladır. Özellikle kadına yönelik şiddetle mücadele eden STK'lar cinsel istismar olaylarının açığa çıkmasında etkin olabilmektedir. Bu STK'lara başvuran kadınlarla yapılan görüşmelerde hem kendi geçmişlerinde yaşamış oldukları ensest olayları hem de çocuklarının maruz kaldığı ensest ortaya çıkabilmektedir. Ensestin açığa çıkma olasılığının, mağdurun kendisinin ya da ona destek olabilecek aile üyelerinin şiddet konusunda aldığı her türlü destekle beraber artmakta olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin kadına yönelik şiddetle mücadele eden bir STK'ya aile içi şiddet mağduru olarak gelen bir kadının 5 yaşındaki oğluna eşinin tecavüz ettiği ortaya çıkmıştır. STK cinsel istismar alanında uzmanlaşmış olmadığından, çocuğu bir çocuk psikoloğuna yönlendirmiş, kadına ise bu STK destek olmuştur.

Bir diğer kadın kuruluşunda görüştüğümüz kişi ise dayısının cinsel tacizini açıkladığı için ailesi tarafından tehdit edilen genç bir kadını, olayı yargı sürecine taşıması için nasıl cesaretlendirdiklerini anlatmıştır. STK çalışanının “*namus cinayetine kadar gi-*

debilirdi” dediği bu olayda, STK kadını suç duyusunda bulunma konusunda desteklemiş, saldırgan dayı yakalanmış ve mağdur kadın bir sığınma evine yerleştirilmiştir.

Bir başka olayda ise aynı STK, çocuklarını babanın cinsel istismarından korumaya çalışan bir kadına şöyle destek olmuştur:

“...bizim bir başvurumuz vardı, kadın evliydi ve 2 çocuğu vardı, bize başvuru yapmıştı ve eşinin çocuklarına ensest uyguladığını ve ne yapabileceğiyle ilgili bir destek istedi bizden, biz tabii ki hani yasal yolları söyledik ve kadın suç duyurusunda bulundu, çocuklar bir şekilde alındı babadan, çünkü ayrıldılar, kadın buraya gelmişti, eşi başka bir yerdeydi, çocuklar SHÇEK'e verildi kadın suç duyurusunda bulunduğu için ve o kadınla bizim sürekli görüşmelerimiz devam etti, sonrasında işte kadın ayrıldı eşinden, çocuklarını da aldı, çocukları için de destek almasını sağladık, kadınla da biz sürekli görüştük ve uzman desteği istediği zaman uzman desteğine de yönlendirdik.” (STK çalışanı)

Bir başka kadın kuruluşunda yapılan grup çalışmasına katılan bir kadın, geçmişte yaşadığı amca tacizi ile yüzleşmiştir. Mağdur kadın olayı yargı sürecine taşımak istemese de daha önce kimseye söyleyemediği bu tacizi paylaşmanın kendisi üzerindeki olumlu etkisini “ben bu grup çalışmasıyla beraber yaşadığım şeyin adını koydum” diyerek ifade etmiştir.

Ensestle birlikte gelenler: gebelik, bekâretin bozulması, doğum, boşanma, cinayet, intihar...

Ensest çoğu zaman yol açtığı sonuçlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Mağdurun evlendiğinde bakire olmaması, gebelik ve doğum, istismarın boşanma nedeni olarak ifade edilmesi, ensest ilişkiyi saklamak ve cezalandırmak için işlenen cinayetler ve intiharlar ensestin ortaya çıkmasında en sık rastlanan dolaylı nedenlerdir. Özellikle yargıya ulaşabilen vakalarda başka suçların da olayın içinde olmasına sıkça rastlanmaktadır. SHÇEK'e ulaşan ensest vakalarında da gebelik ve doğum sonrasında ortaya çıkan vakalar yoğunluktadır.

Görüşüğümüz hukukçular ve SHÇEK'te çalışan uzmanlar, kendilerine yansıyan olaylarda tacizin niteliğinin daha ileri boyutlara ulaşmış olduğu gebelik gibi durumlarla daha yaygın karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu olaylar yıllarca enseste maruz kalıp bunu ifade edememiş bir kız çocuğunun evlenip bakire olmadığı için eşi tarafından istenmemesi hatta öldürölmesine kadar gidebilir. Ensest, kurtulmak için evden ayrılan ve fuhuşa sürüklenen küçük yaşta kız ya da erkek çocukların sorgularında ya

da aileden birinin, mağduru ya da saldırganı öldürmesiyle de ortaya çıkabilmektedir. Ensestin nasıl “aile namusunun kirlenmesi” düşüncesiyle birlikte ele alındığını anlatmıştık. “Namusun kirlenmesi düşüncesi” beraberinde “namusun temizlenmesi” çabasını getirmektedir. Bu noktada ensest mağduru kişinin tacize uğramış olmaktan dolayı yaşadığı mağduriyet ya da saldırganın suçlu olması ve bu suçun ortaya çıkarılması arka plana itilmekte, namusun temizlenmesi ön plana geçmektedir. Bir başka durumda ensest, aile tarafından fark edildikten sonra mağdur kız çocuğu kendisinden büyük yaşta biriyle evlendirilebilir. Sebepsiz görülen intiharların altından ensest ortaya çıkabilir. Görüştüğümüz hâkimler ve savcıların büyük bir kısmı bu tür dolaylı etkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamışlardır.

Aşağıda bir bölümü aktarılan olaylarda gebelik, ensestin açığa çıkarılmasını ve saldırganın yargılanmasını sağlayan durumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

“...hamile olduğu ortaya çıkınca kız, babam böyle böyle, bir şey yaşadık baba-bamla, zorla, tehditle bana tecavüz etti ve devam da etti bu. Daha sonra tabii baba itiraz ediyor bu duruma; ben değilim, işte, başka birinden hamile kalmıştır, şudur budur diye. Adli tıpa gönderiyorlar sonuçları. Orda tabii direkt baba tutuklu yargılanıyor ve 29 yıl gibi bir ceza alıyor.” (Psikolog)

“...iki kardeşin birbirleriyle olan ilişkisinden doğan bir çocuk vardı... çocuk oluncaya kadar hiç söylenmemiş, kız da bunu ailesinden falan gizlemişti... Tam rıza değil ama işte kardeş olmanın aile içinde getirdiği bir baskıdan da kaynaklanan bir şeydi. Zaman zaman kız kardeşinin üzerine gitmiş, bir süre rahatsız edilince, işte artık o da karşı koyamamış. Yoksa onun da istediği bir durum değil tabii ki.” (Hâkim)

“...babanın cinsel istismarına maruz kalıyor kızımız ve anne fark ediyor bunu... hamile olduğu anlaşılıyor, n'olduğu sorulduğunda böyle böyle... anne direkt karakola gidiyor, yani bu işi saklama yok... babadan da şikâyetçi oluyorlar , babayla ilişkilerini de kesiyorlar...” (Psikolog)

Baba ensesti aynı zamanda anne ve babanın boşanmasının gizli nedeni olabilir. Ancak bu durumda kadının isteği, görüştüğümüz avukatın da altını çizdiği gibi olayı ortaya çıkarmayıp ancak boşanarak saldırgandan uzaklaşmak olabilir.

“Kadınlar boşanma sırasında... karşılaştığım örneklerde de çoklukla bir yardım istiyorlar ama bunun dava sürecine dökülmesini, bu işi yapan babanın yargılanmasını, tutuklanmasını istemiyorlar.” (Avukat)

Bir avukatın aktardığı başka bir olayda ise ailedeki ensest bir cinayetin soruşturulması aşamasında ortaya çıkmıştır.

“Kız 12 ya da 13 yaşlarında, 8 aylık hamile dedi bana. Karnı burnunda. Kardeşi yargılanıyor onunla ilgili. Kızın kardeşi sanık koltuğunda... İşte kız ensest vaka... Oğlan çocuğu 18'den küçük ama yaşını tam hatırlamıyorum... o vakadan dolayı yargılanma değil. Cinayet dosyasıydı. 18 yaşından küçük bir çocuk babasını öldürmüştü. Öldürmeyle ilgili olarak ailede yaşayan insanların anlatmış olduğu şuydu: adamın gelinine ve kızına tecavüz etmesi.”

Bir psikoloğun aktardığı başka bir olayda da ensest cinayetin ardından açığa çıkmıştır. Bu olayda bir yaşlı bir adam oğlunu ve on altı on yedi yaşlarındaki torununu öldürmüştür. Cinayetten kısa bir süre önce torununun doğum yapması üzerine baba-kız ensestini fark eden dede durumu ihbar etmek yerine hem saldırganı hem de mağduru öldürmüştür.

Adli tıp gibi cinsel saldırının gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleşiyse saldırganın kim olduğunun tespit edilmesine yönelik kanıtları toplayan kurumlarda çalışanların fiziksel deliller yanında doğru gözlem yapmaları da ensestin açığa çıkmasını kolaylaştırabiliyor . Dokuz yaşındaki kızının külotundaki kan lekesini gördükten sonra annenin savcılığa başvurduğu, savcılığın da adli tıp kurumuna yönlendirdiği bir vakada anal yolla cinsel ilişki tespit edilmiş. Çocuğun, saldırganın kim olduğunu söylemekten kaçındığı bu olayda muayeneyi yapan uzman mağdurun aileden biri tarafından taciz edilmesinden şüphelenerek çocuk ve aile üyeleriyle görüşmüştür. Uzmanın, çocuğun yanında adli tıp kurumuna gelen teyzelerine saldırganın yakın biri, hatta aileden biri olabileceğini söylemesi üzerine çocuğun “...ben bunu anlatırsam babam hapse girer” dediği ortaya çıkmış, baba sanık olarak tutuklanmıştır. Olayı anlatan adli tıp uzmanı da diğerleri gibi soruşturma tamamlanıncaya dek babanın suçunun sabit olmadığını düşünmektedir. Ancak yaklaşımındaki farklılık “en ufak bir şüphe bile varsa çocuğun babadan uzaklaştırılması” gerektiği yönündedir.

Mağdurun kişilik özellikleri, olayı açığa çıkarmak için gösterdiği çaba da etkili olmaktadır. Annesinin evden ayrılmasından sonra babasıyla yaşayan ve 8 yaşından itibaren taciz ve tecavüze uğrayan kız çocuğu, 15-16 yaşına geldiğinde bu saldırılardan kurtulmak için yardım arayışına girmiştir. Olayı arkadaşlarından sonra rehber öğretmeniyle paylaşmış, ancak rehber öğretmen gerekli desteği vermeyip kıza “Sen de babanı tahrik edecek kıyafetler giyme” tavsiyesinde bulunmuştur. Öğretmenin çocuğun kendisini suçlamasına neden olacak bu tür bir yanlış davranışına karşın çocuk olayı açığa çıkarmaktaki kararlılığını sürdürmüştür. Tesadüfen karşılaştığı bir polis

onu çocuk polisine yönlendirmiştir. Ancak yaşadıklarından sonra polisin de kendisine inanmayacağından korkan mağdur, babasının bir cinsel saldırısını kişisel bilgisayarla kamera kaydı yaparak ve elinde delil niteliğindeki kayıt ile çocuk polisine başvurmuştur.

Ensesti Ortaya

Çıkarmaya Çalışırken...

Ensesti ortaya çıkarmaya çalışırken...

“Dünyada en fazla anne ve babamıza güveniriz. Eğer en güvendiğiniz insanlar sizi istismar ederlerse dünyada hiç kimseye güvenemezsiniz.” (Psikolog)

Ensest vakalarının uzun süre saklı kalması hatta hiç ortaya çıkmıyor olması pek çok nedene bağlıdır. Ensest saldırganının çocuğun güvendiği bir yakını olması ve olayın genellikle çocuğun kendini güvende hissetmesi beklenen evinde –hatta kendi yatağında- yaşanması, mağdurun istismarı ifade etmesini zorlaştıran bir durumdur. Mağdurun bu çemberden çıkması için kendisi güvende hissedeceği başka ilişkilere ya da ortamlara ihtiyacı vardır. Mağdur çocuğun kendisi, yakınları, danıştığı/karşılaştığı uzmanlar ensestle mücadele ederken çeşitli sorunlar yaşarlar. Bu nedenle de ensest fark edildiği anda açığa çıkarılabilen ve gerekli önlemler alınabilen bir problem değildir. Bu bölümde ensesti ortaya çıkarmaya çalışırken karşılaşılan çok boyutlu ve karmaşık sorunlar, mağdurun kendisi ve yakın çevresi, kendisinin ve ailesinin toplumsal ilişkileri ve kurumsal işleyiş boyutlarıyla ele alınmaya çalışılacaktır.

Mağdur neden söyleyemez?

Çocuk yaşadığı şeyden rahatsız da olsa yaşadıklarının yanlışlığını bilemeyecek ve bunu ifade edemeyecek kadar küçük bir yaşta olabilir. Erken yaşta başlayan taciz ve tecavüz çocuğun babayla, ağabeyle, dedeyle yaşanan ilişkinin normalde böyle olduğunu zannedecek bir algı oluşturmaya neden olabilir. Babası tarafından taciz edilen 8 yaşındaki erkek çocuğunun görüştüğümüz uzmana aktarmış olduğu ifadeler, çocuğun yaşadığını nasıl normalleştirdiğini göstermesi açısından çok aydınlatıcıdır:

“...ne yapıyorsunuz, nasıl oyun oynuyorsunuz babanla birlikteyken? dedim. Babam beni gıdıklıyor, dedi. Önce dedi, soyunuyoruz, sonra o beni gıdıklıyor, ben onu gıdıkliyorum. Sonra ben yüz üstü yatıyorum, sonra babam beni dedi koltuk altımdan gıdıklıyor, dedi. Peki dedim poponu da gıdıklıyor mu? Oha! dedi. Peki, sonra ne yapıyorsunuz, dedim. 'popoma pipisini sokuyor' dedi.” (Adli tıp uzmanı)

Bu örnekte görüldüğü gibi çocukta babasının poposunu gıdıklaması kesinlikle kabul edilemeyecek, cinsel saldırısı ise kabul edilebilecek bir davranış olarak kodlanmış. Böylece çocuğun güvenli ve güvensiz dokunuş algıları bozulmuş, babanın saldırı dav-

ranışı normalleştirilmiştir. Bu durum ensestin açığa çıkmasını geciktirmekte ya da engellemektedir.

Görüşme yaptığımız bir polis, 13 yaşında bir kızın babasını bıçaklamasının ardından ortaya çıkan ensest olayında mağdurun babasıyla ilişkisini nasıl normalleştirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“...kızın annesiyle babası ayrılıyorlar kız 5 yaşındayken, kız babasıyla birlikte kalıyor, babası kızını 5 yaşından 12 yaşına kadar değişik şekilde istismar ediyor ama kız babanın evlada gösterdiği sevginin bu olduğunu düşünüyor kendi içerisinde, yani bir baba evladını böyle sever diyor, baba başka bir kadınla yaşamaya başlıyor ve aynen kıza yaptığı eylemleri ona yapmaya başlıyor, kız bunları görüyor, babasıyla bayanın cinsel hayatını, babam artık beni sevmiyor, onu seviyor diye gidip babasını bıçaklıyor...”

Başka bir polis ise konuyla ilgili değerlendirmesini şu şekilde aktarmıştır:

“...8 yaşında başlayıp da böyle uzunca bir süre devam eden bir ilişki vardı yani ve baba ve kardeş, abi yani, ikisi birlikte yapıyorlardı bu işi ve çocuk hiçbir şeyin farkında değildi ve hâlâ 11 yaşında olmasına rağmen bunun, 'Biz oyun oynuyoruz babamla' diyordu, yani bilmiyordu ki gerçekten tecavüze uğrayan bir çocuk bu, hem fiili livata olarak hem normal cinsel ilişki anlamında kastediyorum...”

Olayın mağdur çocuk tarafından ifade edilememesinin önemli bir nedeni çocuğun kendisini suçlaması, bu durumun sadece kendisinin başına geldiğini sanması ve bu sorun karşısında kendisini yalnız ve çaresiz hissetmesidir. Mağdurlar kendilerini suç ortağı olarak görüyor, olayı ifade ettiklerinde ise taciz eden kişinin başına gelecekler için de kendilerini suçlu hissediyorlar. Çoğu kez bu durum onların olayı açığa çıkarmasına engel oluyor. Taciz edenin nasıl bir baskı yöntemi sürdürdüğü, tehditkâr mı, duygu sömürüsüne ya da sırdaşlık üzerine mi kurulmuş bir taciz yolunu kullandığı mağdurun ve saldırganın kişilik özellikleriyle ilgilidir. Saldırganların mağdurları, diğer yakınlarına özellikle de annelerine ve kardeşlerine zarar vermekle tehdit ettikleri görüştüğümüz kişilerce aktarılmıştır. Örneğin bir babanın, taciz ve tecavüzünün ortaya çıkmaması için ne gibi yolları denediği şöyle aktarılmıştır:

...kız evli, boşanıyor, ailesinin yanına sığınıyor evliyken. Evlenip ayrılmış ama resmi nikâhı yok. Baba evine döndüğü zaman baba işte kızına silah zoruyla bir sefer tecavüz ediyor ve eğer söylersen anneni de öldürürüm, seni de öldürürüm şeklinde baskı altına alıyor... sürekli sözlü, bakış filan, işte gel seninle

dışarda konuşalım, evlilik üzerine konuşalım, bundan sonraki hayatın üzerine konuşalım şeklinde zorla dışarı çıkarıyor...” (Psikolog)

Saldırgan mağdurun sessizliğini korumak için her yolu deneyebiliyor. Ancak fiziksel tehditlerin yanında olayın ortaya çıkmasının kendisi ve ailesi üzerinde oluşturacağı toplumsal baskı da çocukların sessiz kalmalarına neden olmaktadır. Çeşitli tehditlerle ağabeyi tarafından 2 yıl boyunca tecavüz edilen ve gebelik ortaya çıkana kadar sessizliğini koruyan 16 yaşındaki mağdur olayı gizlemesinin nedenlerini şöyle dile getirmiştir:

“Tehditten gerçekten çok mu korktun diye sorduğumda aslında tehditten çok korkmamıştı, kirli kız olmaktan korktuğunu fark ediyorsunuz. Hani bunu söylersem kim bana inanır ya da işte nasıl algılarlar beni, korkusuyla yoksa hani beni döver diye ya da anne, babama söyler gibi bir korku değil de o kirlenmişlik duygusu nedeniyle muhtemelen saklama eğilimindeydi...” (Psikiyatr)

Çocuğun yaşadığı mağduriyeti ortaya çıkarmasının önünde iç içe geçen ve birbirini güçlendiren engeller görülmektedir. Halasını başka bir kentteki evinde ziyaret ettiği sırada, halasının kocası tarafından tecavüze uğrayan lise öğrencisi bir kız çocuğu saldırgan tarafından olayı açığa çıkardığı takdirde öldürülmekle tehdit edilmektedir. Ancak mağdurun üzerindeki tek baskı bu tehdit değildir: “...zaten diyor; benim bunu aileme ya da başka birisine açma gibi bir durumum yok. Çünkü ben bunu yaptığım zaman halamın yuvası yıkılacak.” Mağdur çocuk, saldırganın tayin olarak kendi yaşadığı kente yerleşmesinin ardından daha çok korkmaya başlamıştır. Çocuğun danıştığı rehber öğretmen çocuğun saldırganla fiziksel olarak ilişkisini kesmeye yönelik stratejiler geliştirmiştir. Sonuçta öğretmen mağduru, eniştesinin tayin isteyerek arkasından gelemeyeceği bir kentteki üniversiteyi tercih etmeye yönlendirmiştir. Bu olayda mağdur gibi danıştığı uzman da yaşanan cinsel saldırının ortaya çıkarılması ve cezalandırılması için aile üyeleriyle olayın paylaşılmasını ve yargı yolunun kullanılmasını kesinlikle düşünmemiştir. Her ikisi tarafından da olayın ortaya çıkmasının neden olacağı ailevi ve toplumsal kayıplar göze alınamamıştır. Bu nedenle ensest olayı gizli kalmıştır.

Saldırganların ailede sahip oldukları otorite ensestin uzun süre ortaya çıkmamasının nedenlerinden biridir.

“Mesela bu evlerde şiddet oluyor çoğunlukla. ...bu adamlar evin içinde çok fazla güç sahibi oluyor, bu insanlar aileyi izole ediyor. Bunlar hem eşlerini hem çocuklarını son derece kontrol eden insanlar. Yani nereye gitti hepsini

adım adım izliyorlar. Daha kontrolcü, daha baskıcı, fiziksel ya da ekonomik ya da psikolojik şiddet bu ailelerde bu kişi tarafından sıklıkla görülüyor...”
(Psikolog)

Görüştiğimiz bir psikolog ağabeylerin cinsel saldırısının ortaya çıkıp çıkmamasında, ağabeyin babanın otoritesine benzer bir otoriteye ne derece sahip olduğunun önemli olduğunu belirtmiştir. Ağabey otoritesinin güçlü olduğu durumlarda mağdur çocuk daha uzun süre sessiz kalabilmektedir.

“Kız külliye bunu kesin bir şekilde reddediyor ama benim kızla görüşmemde kesinlikle algıladığım abinin şiddetine maruz kalmış, cinsel beraberlik yaşamış ve bu bir kez değil rutin ilişki biçimi olmuş ve kız hamile kalmış. Ama abi öyle bir ürkütmüş ve korkutmuş ki, ki genellikle ensest vakası çocuklarda bu çok vardır, hani muhakkak ve muhakkak korkutulurlar... mesela bu kızcağız taa son dakikaya kadar o rapora rağmen reddeden bir çizgideydi. Bana şu şeyi gösteriyor, bu çocuğun çok ağır şekilde baskılandığını ve çok baskıcı bir ortamda büyütüldüğünü...” (Sosyal hizmet uzmanı)

Öte yanda, çocuğa birey olarak bakılmadığı, ailenin malı olarak kabul edildiği, çocukların büyüklerine koşulsuz saygı ve itaat kabulüyle yetiştirildiği yaklaşımların hâkim olduğu ortamlarda çocuğun istismarı ifade etmesi zorlaşmaktadır. Yaşamın diğer alanlarında da gördüğü kötü muamelelere hayır dememek üzere yetiştirilen çocukların sessizliklerini daha uzun süre koruması olasıdır.

Eğitim sistemi de bu durumu pekiştirmektedir, çünkü orada da yapı, çocuğa kendini ifade etmesi ve bedenini koruması için yapması gerekenleri öğretmek amacıyla kurulmamıştır. Bu da çocuğun hem ailede hem okulda istismar olaylarını aktarmasını zorlaştıran bir nedendir. Rehberlik uzmanı bir öğretmen bunu aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

“Bizim eğitim programlarımızda matematiği iyi öğretebiliyoruz, fen bilgisini işte, coğrafyayı belki iyi öğretiyoruz ama yaşama hazırlama konusunda çok büyük eksiklik var. Çocuğun kendisini ifade etmesi, kendisi bir zarara uğradığı zaman nasıl tepki koyacağı, nerelerden yardım alacağı, bunlar yok...”

Başka kime güveniriz: ailenin diğer üyeleri...

“...sizi istismar eden kişiyi en güvendiğiniz insanlara anlatırsanız, onlar sizin değil, başkalarının doğru söylediğine inanırsa yine kimseye güvenemezsiniz, katlanılması gereken bir dert olarak değerlendirirsiniz.” (Psikolog)

Önceki bölümde ensest mağdurunun olayı ifade etmesinin zorluklarından bahsettik. Ensestin ortaya çıkmasını güçleştiren diğer durum ise aile bireylerinin mağdura ihtiyacı olan desteği verememesi ya da bu desteğin gecikmesidir. Aile bireyleri olayı hiç fark etmeyebilirler ya da mağdurun söylediklerine inanmayabilirler. Mağdura inansalar ya da olaya şahit olsalar bile ensesti açığa çıkaramayabilir ya da gizli tutabilirler. Bu durumda çocukların mağduriyeti yıllar boyunca artarak sürebilir. Çocuklar istismardan kurtulmak için erken yaşta evlenerek evden uzaklaşmaya çalışabilirler. Görüştüğümüz bir avukatın aktardığı olay dikkate değerdir:

“Anne bu çocukla ilgili başvuruda bulunduğunda ortaya çıktı ki bu annenin yetiştirdiği 2 abla var; babanın önceki eşinden olan. Baba çok küçük yaşlardan itibaren onlara cinsel tacizde bulunmuş. Böyle işte, o kızlar da çok erken yaşta evlenerek kurtulmaya çalışmışlar. Kurtulmak üzere erken yaşta evlenmişler filan. Bu olay ortaya çıktıktan sonra kızlar çok öfkeliydiler. Çünkü üvey annenin bunu bildiği halde ses çıkarmadığını söylüyorlardı. Kendi oğluna olunca tepki gösteriyor, biz de tanıklık etmeyeceğiz şeklinde çok kızgındılar.”

Yaygın namus anlayışının kız ve erkek çocuklar ve aileleri üzerinde yarattığı baskı, bazı durumlarda aileler ensesti fark etseler de harekete geçmelerine engel olmaktadır. Bu baskı mağdurların yaşadıkları tacizi ifade etmelerinin önemli engellerinden biridir. Toplumun gözünde ensest, cinsel saldırının ötesinde mağdur ve ailesinin namusunun kirlenmesi olarak algılanmaktadır. Bu namus anlayışı belirgin olarak ensest mağduru kız çocuğuyla ilgili bekâret kaygısında, erkek çocuğunun yine erkekler tarafından taciz edilmesinin eşcinsellik tehdidi olarak algılanmasında görünür hale gelmektedir. Ancak saldırganlar da olayın açığa çıkmasını önlemek için toplumun namus anlayışı içinde gizlenme yoluna giderek bekâreti bozma, gebe bırakma gibi durumlardan kaçınmaya çalışmaktadırlar. Görüştüğümüz bir çocuk psikiyatri saldırganların stratejisini şöyle açıklamıştır:

“...daha çok anal ilişkiyi tercih ediyorlar. Çünkü bulmak, tespit etmek daha zor. Çok hızlı toparlanıyor çünkü insan vücudu ama kızlık zarı bozulduğunda bozuluyor. Onun düzelme ihtimali yok. Kendini riske atmıyor aslında istismarcı bir anlamda ve aynı zamanda da hamilelik işte gebelik vs. onları da engellemiş olduğunu düşünüyor küçük bir çocuk olsa dahi.”

Görüştüğümüz kişiler ensestin yaşandığı evlerde genellikle durumun diğer aile bireyleri tarafından, özellikle de anne tarafından fark edildiğini düşünmektedirler. Ancak saldırganlar çoğu kez, olayı gizlemek için yaptıkları baskının yanı sıra son derece planlı davranmakta, evde kimsenin olmadığı zamanlar yaratmakta, böylece aile bireylerinin olayı fark etmesini engellemektedirler.

Mağdur dolaylı ya da doğrudan tacizi dışı vurduğunda olayın açığa çıkması için yardım istediği kişilerin tavrı önem taşımaktadır. Bazı durumlarda ailenin diğer üyelerinin ensesti ortaya çıkarmada mağdura destek olmamasına, hatta dile getirildiğinde kabul etmemelerine rastlanmaktadır. Görüştüğümüz bir psikiyatr, baba tacizi nedeniyle izlediği bir çocuğun ailesinin tavrını şöyle anlatmıştır:

“O çok erken dönemde başlayan, üstelik kalabalık bir ailede, babaanne evde. Babaannenin kesin gördüğünü düşünüyor, hatta bir kez abinin de gördüğünü düşünüyor. Muhtemelen de görmüşler, çünkü uygunsuz bir saatte birden abi işten döndüğünde yatak odasında onları (baba ve kızı) gördüğüne emin kendisi aslında. Ama evde de herkesin böyle bilmezden geldiği bir şey bu. Bize başvurduğunda da ergendi artık. Bir şekilde yine öğretmeniyle dayanamayıp konuştuktan sonra bu süreç başladı. Sonra sosyal hizmetlere, işte burada anneyele çalışılmaya çalışıldı. Ama anne çalışılması çok zor bir anne. Kendi istemiştir, nasıl bunu yaptın diye kızını suçlayan ya da bu olmamıştır diye kocası için başlatılan mahkemeyi durdurmaya çalışan...”

Bazı anneler çocuklarının söylediklerine gerçekten inanamamaktadırlar. Tavrılarında böyle bir olayı inanılmaz bulmak kadar, çocuğun düşüncelerini yaşamın başka alanlarında da önemsememeye dayalı bir ebeveynlik anlayışının payı vardır. Bir avukatın, boşanma talebiyle gelen bir kadının boşanma nedenini sorgularken öğrendiği öykü, bazı annelerin baba istismarına inanmak için bu olayı gözleriyle görmeleri gerektiğine bir örnek olabilecek niteliktedir. 16-17 yaşlarındaki kızın annesi olayı şu şekilde anlatmış:

“Anne bana sarkıntılık ediyor, diyordu. Ben inanmadım kızımı tersledim, bir sürü hakarete bulundum, kızım sürekli söyledi, ben sürekli tersledim ve bir gün bana dedi ki anne sen bana inanmıyorsun, sen işe gidiyor gibi yap, evde kal bak babam bana neler yapıyor... ben işe gidiyorum dedim... kapıyı açtım, kapattım, ayakkabılarımı aldım, saklandım, evde bir yere saklandım...”

İstismara bir noktaya kadar şahit olan ve ardından müdahale eden bu anne saldırgan babanın olayı nasıl normalleştirerek savunduğunu söyle anlatmış:

“'Sen ne yapıyorsun?' bana dedi ki 'Ben kızımı seviyorum' 'Sen bana yaptığın gibi mi kızını seviyorsun?' 'Evet, benim sevme şeklim bu, ben kızımı böyle seviyorum, ben baba gibi seviyorum' dedi.” (Avukat)

Görüşüğümüz kişiler bir yandan annenin ensesti ortaya çıkarmakta başarılı olamadığı durumları kabul edilemez bulurken, bir yandan da annenin içinde bulunduğu koşullarda neden bu şekilde davranmak zorunda kaldığını anlamaya çalışmaktadırlar:

“...babadan korkuyordur, şiddet var işin içinde, çocuğuna onu yapan muhtemelen karısını da dövüyordur, içiyordur, yani, başka bir problem daha vardır evde zaten, bu belki ikincil problemdir; artı kadının ekonomik özgürlüğü yok, anası-babası sırt çevirmiş çok büyük bir ihtimalle, anası, belki kendi anası belki zaten başlık parasıyla göndermiş öbür tarafa, para almış karşılığında, geri alır mı? Yani kadının çocuklarıyla beraber gidebileceği bir yer yok ama tabii bunların hepsinin altında aslında kadının özgüveni yok... belki kendi babası, kendi annesi, kendi abileri tarafından ezilmiş kadın...”

(Çocuk cerrahı)

Görüşüğümüz bir polisin gözlemi ise yukarıdaki görüşü doğrular niteliktedir:

“...9 yaşındaki çocuk meselesinde, anne de mağdur. Hep şiddet görmüş, bastırılmış , kendisi bu meselede itiraf edecek pozisyonda bile değil yani. Teyzesi vasıtasıyla öğreniyoruz biz, bize de onu itiraf edemiyor. Kocasından korkuyor. Biz burada birtakım şeyleri söylüyoruz, koruma kararı alacağız falan... Devlet size istediğiniz kadar bakar, burada hayatınızı idame ettirebilirsiniz falan gibisinden. Ama toplum erkeklere göre kurulmuş bir toplum, yapı ona göre. Erkek ne yaparsa yapsın haklı, erkek ne yaparsa yapsın tolere edilebilir. Ama kadının en ufak bir şeyinde asla taviz yok. Asla bağışlama yok. Öyle bir yapı yok...”

Saldırganın baba olduğu durumlarda ensestin ortaya çıkması, ailenin yeni bir yapılanma ile tekrar kurulmasını beraberinde getirmektedir. Bu durumda ailenin diğer bireylerinin özellikle de annenin sorumlulukları artmakta, bazen bu yeni yapılanmayı sağlaması mümkün olmamaktadır. Görüşüğümüz bir psikiyatrin aktardığı olay annenin ensesti ortaya çıkarma kararlılığıyla yüklendiği duygusal ve fiziksel sorumluluklarla nasıl baş etmeye çalıştığını göstermektedir:

“Bir kamyoncu, bir ebeveyn, iki erkek çocuğunu yolculuğa götüreceğim diye alıyor yaz tatillerinde ve tekrarlayan şekilde anal istismara uğrattıyordu. Annenin başvurusu üzerine bu ortaya çıktı. Çocuk anneye anlatıyor, babam işte bizi kucağına oturtuyor, çok algılayamamışlar çünkü 10 yaşından küçük iki çocuktu ve anne bunun üzerine başvurmuştu. Tabii baba bu arada tutuklanamadı süreç başlamadığı için, önce bize başvurmuşlardı ve annenin buraya başvurduğunu öğrenince de anneye ciddi olarak fiziksel istismarda bulundu yani darp etti. Onun üzerine adli süreç başladı, anne baktı ki hani baş edilecek gibi değil, ama ondan sonra tutukluluk sürecinde çocukları suçlayıcı tavırları da oldu annenin çünkü çok zor bir süreçti tabii. Siz babanıza gitmesey-

diniz, kucağına oturmasaydınız bunlar olmazdı hani sanki çocuklar onu... ancak yine de davasından vazgeçmedi. Biz bunun doğru olmadığını, onun yaşadığı zorlukla ilgili böyle bir algısının olabileceğini anneye anlatmaya çalıştık ve kabul etti. ...o kadar zorlanıyordu ki, iki küçük çocukla baş başa kaldı çünkü. Yeniden bir aile kurmaya çalışıyor, o aileyi kotarmaya çalışıyordu. Çalışmaya başladı, hiç alışık olmadığı bir yaşam tarzına geçmişti...” (Psikiyatr)

Bir diğer psikiyatrin yorumu ise bu travmatik durumdan dolayı annenin ruhsal dengesinin, dolayısıyla da tepkilerinin de bozulmuş olabileceği yönündedir:

“Anne kızı için şunu söylüyor: 'Her şey bunun yüzünden oluyor.' kızını gösterek. 'Neden onun yüzünden oluyor?' 'Çünkü bu benim kocamın kendisini kaybetmesine neden oluyor?' çünkü adam öyle açıklamış. 'Ben bunu görünce kendimi kaybediyorum, ne yaptığımı bilemiyorum.' Ve kadın buna inanıyor. Yani şöyle düşünüyorum ben. Bu şeye şahit olmak, bunu görmek ya da duyarak bir şekilde tanık olmak, o kadar ciddi bir mesele ki karşınızdaki insanın mesela bu örnekteki gibi muhakeme yeteneğini bozacak bir şeye neden oluyor.”

Yine de pek çok ensest olayında başta anne olmak üzere diğer aile bireyleri mağdura yardım etmek ve cinsel saldırılara engel olmak istemektedirler. Saldırgana karşı koyabilecek güçlerinin olmadığı durumlarda olayın ortaya çıkarılması hiç kolay olmamaktadır. Ailede farklı şiddet ve istismar çeşitleri bir arada olduğunda, anne olayı açığa çıkarmak için gereken gücü gösterememektedir:

“İki kız kardeşe baba tarafından ensest ilişki olmuştu. Baba oldukça olumsuzlukları olan bir babaydı. İşte madde kullanımı, alkol kullanımı düzenli olarak her ikisini de kullandığı işte, hani beyaz kadın ticareti derler... birçok kirli işe karıştığına dair daha sonrasında aileden biz bilgi aldık... Her iki gence de koruma kararı çıkarıldı... Anne de baba tarafından sürekli istismara uğrayan özellikle fiziksel istismara uğrayan bir anneydi. ...Rusya'dan getirilen kadınlar evde barındırılıyor, babanın muhtemelen onlarla da ilişkileri var, anne bunlara şahit oluyor ve çocuklarının da istismarını gördüğü halde herhangi bir eylemi olamadı. Çünkü baba muhtemelen öldürmekle tehdit ediyordu anneyi, kız kardeşlere bunu söylüyordu eğer söylerseniz öldürürüm diye... anne inkâr etti. Görüşmelere gelmedi, mahkemeye çağrıldığında böyle bir şey yok, dedi. ... özellikle büyük aileden çok tehdit geldi. Babanın kardeşlerinden anneye. Öldürmekle tehdit etmek, eğer suçlamaları geri almazlarsa işte kız kardeşleri öldürmek, yani hani bir namus cinayetine dönüştürme eğilimindelerdi... Şimdi küçük kız kardeş de yuvadan kaçtı ama ne olduğunu bilmiyoruz, bulunamadı.” (Çocuk psikiyatru)

Görüşüğümüz bir savcı annelerin ensesti açığa çıkarmadaki engellerini řu sözlerle açıklamıştır:

“Ses çıkartmamalarının sebebi: Kadınlar adım atarken bugünü düşünmezler, öleceklerine kadar olan bütün süreci düşünürler. Boşansa adamdan mali gücü yok, adam çocukları ona bırakıp gidecek, maddi güçlükler olacak. Onun için de belki geçer, bu düzelir diye bekliyor. Zaten inanamıyor da tam olarak, bu bir rüyadır diyor, kız yanlış anlamıştır diyor. Döven anne bile var, sen ne biçim konuşuyorsun diye...”

Bazı annelerin kendilerinin de hem ailelerindeki erkeklerden hem eşlerinden fiziksel ve cinsel şiddet gördüğü bilinmektedir. Bu durum anneyi ve enseste maruz kalan çocuğu daha da çaresizleştirmektedir. Annenin ensesti engellemeye çalışması da doğru-
dan şiddet görmesine neden olabilmektedir. Öte yandan, annelerin destek verdiği durumlarda ensest daha kolay açığa çıkabilir, ensestle mücadele süreci daha hızlı işleyebilir, olumsuz etkiler daha kolay hafifletilebilir. Örneğin ağabeyin kız kardeşine yönelik uzun yıllar süren istismarını annenin ortaya çıkarmış olduğunu anlatan hâkim mağdurun, gebe olmasına rağmen, annesi girişimde bulunmasa şikâyet edebilecek bir güçte olmadığını aktarmıştır.

Ensest ilişkide saldırganın baba gibi aynı evde yaşayan ve diğer aile bireyleriyle duygusal ve maddi ilişkisi olan bir kişi olması, ensestin mağdur tarafından ifade edilmesini ve diğer yakınlar tarafından kabul edilmesi zorlaştırmaktadır. Ayrıca saldırgan, çocuğa daha yakın olduğu sürece olayı örtbas etmesi kolaylaşmakta, hanedeki diğer üyeler üzerindeki baskısı artmakta, saldırganın cezalandırıldığı ya da fiilen evden uzaklaştığı halleri göze almak ev halkı için zorlaşmakta, çocukta da suçluluk duygusu artmaktadır. Bir adli tıp uzmanı bu konudaki gözlemlerini aşağıdaki gibi dile getirmiştir:

“Çocuğunu severken sürekli kucağına oturtmak, onunla ilgilenmek, ona özel hediyeler almak... Kimi zaman belki de babanın çocuklarıyla çok ilgili, çok alakalı bir baba olarak nitelendirilmesine bile yol açabiliyor. Aileler, özellikle eşler, hele ekonomik anlamda güçsüzse, sosyal destek konusunda yetersizse, bu aile çevresinin o yaşadığı kentte olmaması olabilir, görüşüğünü herhangi bir derdini paylaştığı arkadaşlarının azlığı, eğitim düzeyi gibi hususlar olabilir.”

Cinsel istismarın kardeşler arasında olduğu durumlarda ebeveynler, hem mağdurun hem saldırganın kendi çocukları olması nedeniyle ikilem yaşayabilirler. Ebeveynin saldırgan çocuğunu korumaya yönelik davranışı, bazı durumlarda cinsel saldırının ortaya çıkmasına engel olabilir. Görüşüğümüz kişilerin kardeş istismarına ilişkin

aktardıkları olaylarda, ebeveynlerin tacizi kabul edilebilir bir hale büründürmek (ergenlik merakı gibi), bir ruhsal sıkıntının sonucu olduğuna inanmak ve inandırmak istedikleri gözlemlenmiştir. Görüşme yaptığımız bir çocuk ruh sağlığı hastalıkları uzmanı kardeş istismarı karşısında ailenin tavrını şu sözlerle ifade etmiştir:

“18 yaşlarında bir abinin, 14 yaşındaki kız kardeşini yaklaşık iki yıldır tecavüze varan şekilde istismara uğrattığını öğrendik. Bu kızın ihbarıyla ortaya çıktı, daha sonra işte bize adli süreç nedeniyle başvurdu, ruhsal değerlendirmesi için başvurdu. Ailenin yaklaşımı çok enteresandı, abi mahkûmdu, tutuklanmıştı biz abiyi düzenli olarak ziyaret ediyoruz, aile aynen bunu söylüyordu çünkü o bizim evladımız, biz inanıyoruz ordan uslanıp çıkacak ve kız kardeşine bir daha böyle bir şey yapmayacak. Ama kız kardeş perişandı, dağılmış durumdaydı, öte yandan da tabii ailenin o inancını da beslemek durumundaydı. Abim artık bana kötülük yapmaz, orda akıllanmıştır diye belki üç ay sonra o çocuk çıkacak ve o eve geri dönecek. . 'Ne yapacaksınız, o geri mi gelecek, oğlunuz?' diye sorduğumda tabii ki burası onun evi... Ama hani komşu çocuğu yapmış olsaydı o cinayetle sonuçlanabilirdi. Ama abi yaptığı için biz onu affediyoruz, o bizim evladımız diye algılıyor birçok aile. Kardeşler arasında olunca da böyle bir ikilemimiz var.”

Çocuk psikiyatrinin kardeş istismarı durumunda ailelerin gizleyici ve affedici tavırlarına ilişkin çözümlemesi ise şu şekildedir:

“... bizim çocuğumuz kirli bir çocuk olamaz inancıyla ilgili bir şey. O kötü bir çocuk değil hatta öyle tanımlar yapıyorlar ki dehşet içinde izliyorsunuz. Hani çok sıkıntısı vardı herhalde doktor hanım, yoksa bizim çocuğumuz böyle bir şey yapar mı, hani bunu ruhsal bir soruna atfetme ihtiyacı içindeler... İkincisi de tabii hani ailenin namusunu korumakla ilgili bir şey, öyle bir şey olmamıştı aslında deme ihtiyacı... Çünkü ona kendilerini inandırmalıdır ki biz iyi bir aileyiz, bizim çocuklarımız iyi çocuklar çıktığında da çevrelerine, topluma da bizim oğlumuz böyle bir şey yapmadı aslında temizdi, bir yanlış anlaşılma oldu deme ihtiyacıyla böyle bir maske taktıklarını düşünüyorum, yoksa içsel olarak buna inandıklarını ben de düşünüyorum.”

Kardeş ensesti karşısında ailenin bu şekilde tavır göstermesi hem olayın ortaya çıkması için engel oluşturabilir hem de mağdurda suçluluk duygusuna neden olabilir. Yukarıdaki olay psikiyatra adli inceleme sırasında ulaşmıştır. Ancak benzer bir tavrı gösteren başka bir ailede olay adli sürece hiç ulaşmadan sürebilir.

Bazı aileler ensestin fiziksel bulgularına rağmen istismarı kabul etmemekte ve mağduru suçlayabilmektedirler:

“...DNA testinde ensest ürünü gebeliği vardı, doğum yaptı ve DNA testi sonucu abiden olduğu anlaşıldı. Buna rağmen, ailenin takındığı şey, “hayır bu test yanlış. Biz bu kızı öldüreceğiz” diye bir tutum içerisine girdiler ve o çocuğu biz korumakta çok zorlandık.” (Psikiyatr)

Ayrıca aşağıdaki örnekteki gibi taciz eden erkek çocuğun aileye gelir sağlayan ya da sağlaması beklenen kişi olarak görüldüğü, aileyi bir arada tutacak erkek olarak kabul edildiği durumlar da annenin mağdur çocuktan yana tavır almasını zorlaştırmaktadır.

“...babası yoktu, 4 kardeşlerdi, bir abisi vardı, iki tane de kendinden küçük kardeşleri vardı... Abisi 4 yıldır ona tacizde bulunuyormuş... annesine söylemiş, annesi tokat atmış... yok saymaya çalışıyor; çünkü bu oğul evin geçim kapısı olacak, okusa da okumasa da bir yerde işe girince o onlara bakacak, yani onları koruyacak olan o. Dul bir kadın, genç bir kızı var, çevreye karşı bütün baskılardan korumak zorunda olduğu kendisi ve bir ailesi var...”

(Rehber öğretmen)

Bazı ailelerde diğer aile bireyleri ensesti fark ettiğinde saldırganı evden uzaklaştırmak ve cezalandırmak yerine, mağdur çocuğu evden uzaklaştırarak olayı önleme yoluna gidilebiliyor. Ailenin bu yönde bir tavır sergilemesi ensesti önlemek için olsa da temel amaç mağdurun korunmasından çok, ailenin devamının sağlanmasıdır. Ensest ortaya çıktığında aile çevresine ya da yargıya yansıdığına toplumsal ve hukuksal olarak ailenin devamı önünde problemler oluşacaktır. Oysa mağdurun evden uzaklaştırılması olayı, ailenin değil mağdurun bir sorunu durumuna indirgemektedir. Yaşadığı istismarın suçlusu gibi kendi ev ortamından uzaklaştırıldığında mağdur, saldırgan yerine cezalandırılmış olmaktadır. Hatta bazı hallerde aşağıdaki olaydaki gibi mağdur çocuk gönderildiği evde de taciz ve tecavüze maruz kalabilmektedir.

“...bir şey olmasın, oraya da bir şey olmasın, yuvam dağılmasın ve genellikle buradan hep zararlı çıkan bir şekilde şiddete ya da istismara maruz kalan çocuk olur yani... iki ağlama vah başıma gelenler diye ondan sonrasında tamam ben bu kızı evden göndereceğim... Sanıyorum şehir dışında bir akrabalarına gönderecekti. Ama çocuk gittiği her evde de zaten tacize maruz kalıyordu... Ablasına göndermişti ve orada da eniştesi bunu yapıyordu.”

(Rehber öğretmen)

Aşağıdaki örnekteki gibi saldırganın hane dışından bir akraba olduğu durumlarda ebeveynler daha kolay harekete geçebilirler:

“... birisi 2, diğeri 4 yaşındaydı. Anne bir başka çocuğunun tedavisi dolayısıyla sağlık kuruluşuna gitmek zorunda. Yakını (teyze kızının) olan bir kişinin evine çocuklarını bırakıyor, kız çocuklarını. Ve o... evde bulunan, evin reisi, öyle derlerdi, evin erkeği, çocuklara, cinsel saldırıda bulunuyor. Bazı eylemler gerçekleştiriyor. Bunu, mesela çocuklar annelerine söylüyorlar... 'onu işte bizim ağzımıza... soktu' gibisinden şeyi. Onun üzerine kadın şikâyetçi oldu.”
(Savcı)

Bir başka olayda ise 19 yaşındaki dayının 5 yaşındaki kız yeğenini kullanarak mastürbasyon yaptığı fark eden ve kızını bu konuda donanımlı bir kurumdan destek almaya götüren bir annenin “hiçbir şekilde kardeşimi bir daha eve sokmam, ne yaparsa yapsın, ben çocuğumu korurum, ama bu işte mahkemeye gidilirse bütün konu komşu duyacak, o zaman çocuğum etkilenir” sözleri, olayı yaşayanlar için olayın bilinmesinin neden olacağı sosyal baskının, taciz eden kişinin cezasız kalmasına göz yummalarına neden olduklarını düşündürmektedir. Bu durumlarda taciz eden kişi aile ile birlikte yaşayan bir kişi olmadığından, bu kişi ile ilişkilerin sınırlandırılması ailenin toplumsal hayatını sürdürmesini engellemeyecektir. Başka bir deyişle ailenin devamını tehdit eden bir durum değildir. Bu tehdit ancak konunun yargıya yansımalarıyla oluşur. Yukarıdaki olayda büyük ailenin sarsılması göze alınmamış, olay aile içerisinde “çözümlemiş”tir.

Ensestle mücadeleyle ilişkin engeller kolayca ortadan kaldırılamaz. Öyle ki ensest yargıya yansıdığı anda bile sorunların ağırlığı olayın gizli kalmasına neden olabilir. Görüştüğümüz kişiler, mağdur ve mağdurun ailesi için bu şikâyetin çok zor olduğunu ve şikâyetin geri alındığı durumlarda olayın ortaya çıkmasının sonuçlarının göze alınmamış olunabileceği belirtmişlerdir.

Görüşmeler sırasında bize aktarılan deneyimler böyle durumlara rastlandığını göstermektedir. Mağdurun kendisinin ya da annesinin yaşamakta olduğu ikilemi “bir kadın eşini veya bir çocuk anasını babasını bu şekilde şikâyet ederse ne olur? Aile bağı kopar. Daha büyük şeylere girebilir. O şeyi göze alabilen insan ancak şikâyet edebilir” şeklinde açıklayan bir hâkim bu durumun göze alınamayıp şikâyetin geri alındığı haller içinse şunları söylemiş:

“...kadın geldi sonra şikâyetinden vazgeçti... çocuklarla beraber ortada kalacak... bu tür iddialar kişinin beyanına dayalıdır. Geri aldığı takdirde doğru mudur, değil midir diyemezsin. (Dava) düşmez ama tabii iddianın üzerine gidebilmek için yani sabit kabul edebilmek için gene delil gerekiyor. Yani kuşku lu hale geliyor. İnandırıcılığı kaybediyor bir iddia. Biraz da aileye zarar ver-

memeseyi var. Yani aileyi koruma esastır. Ufak bir şeyde de ailenin sabık temelini ortadan kaldırırsan bütün aileyi tamamen yok etmiş olursun. Yani böyle bir olayda, 'Lanet olsun' dedik, madem ki aile düzenini sürdürecekler, 'İddiayı soyut kabul edelim' dedik."

Ensest evin dışına çıktığında: Bağırrsa dünya duyar mı?

Cinsel istismarın varlığı, farklı şekillerle mağdurun aile çevresi dışına çıkarak çeşitli kurumlarda ilişkiye geçtiği uzmanlara yansiyabilir. Mağdur doğrudan ensest şikâyetiyle okula, sağlık kuruluşlarına, kolluk kuvvetlerine, savcılığa ya da SHÇEK'e başvurabileceği gibi farklı nedenlerle bu kurumlarda bulunduğu sırada ensest ortaya çıkarılabilir. Mağdurlar ensestle ilgili olsun olmasın bu kurumlara başvurduğunda olayın ne şekilde seyredeceği, mağdurla ilk karşılaşan uzmanın tabloyu nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Uzmanın değerlendirmesinin yanı sıra mağdurun ve/veya mağdurun yanında olan yakınının tavrı da olayın seyri için önem taşımaktadır.

Bu bölümde farklı mesleklerden kişilerin ve farklı kurumların ensestle karşılaştıklarında izledikleri yollar ve bu yolların ensestin ortaya çıkışını zorlaştıran yönleri ele alınacaktır.

Ensestin, mağdurun kendisi ve ailesi tarafından açığa çıkarılmasının önemli engeli olan toplumsal baskının yalnızca aile ve yakın çevreden değil resmi kurumlardan da gelebileceğini unutmamalıyız. Ensestin mağdurun suçu olduğuna, mağdurun kirlenmiş olduğuna, saldırganı kışkırtmış olduğuna dair saptama ve sorguların kolluk kuvvetleri, yargı mensupları tarafından dahi yapılabilmesini gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Kurumlar ve uzmanlar arası işbirliği, kurumların ve uzmanların tüm sorumluluklarını yerine getirmeleri, sorumluluklarının ötesine taşmayıp farklı bir uzmanlık alanının bilgisine ihtiyaç duyulduğunda gerekli yönlendirmeyi ve takibi yapabilmeleri gerekmektedir. Bu işleyiş bireysel tavırlarla değil, sistemli bir mekanizma ile oluşturulabilecek bir işleyiştir. Ensestin evin dışında duyulduğunda bile engellenememesinin temelinde, ensestin bir vaka çalışması olarak sistemli ve çok disiplinli bir anlayışla ele alınmıyor olması yer almaktadır.

Okulda fark etmek ne kadar mümkün?

Görüşme yaptığımız farklı mesleklerden kişiler, okulun ve öğretmenlerin ensestin or-

taya çıkmasındaki önemine değinmişlerdir. Ensest mağduru bir çocuğun okula devam etmesi, hem çocuğun istismarı anlatabileceği bir kuruma ulaşması hem de bu kurumdaki öğretmenlerin istismarı fark edebilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak öğretmenlerin çalışma koşullarının elverişsizliği ve donanımlarının eksikliği, bu olanağın çocuğun yararına kullanılabilmesine engel olabilir. Öğretmen, çocuğun diğer yakınları gibi, aile içerisinde cinsel istismarın olabileceğine ihtimal vermeyebilir. Bu durumda mağdurun ensesti düşündüren sözlerini ve davranışlarını değerlendiremeyebilir. Öğretmenlerin mesleki gelişimleri sadece ensest konusuyla değil, çocuk istismarının geneliyle ilgili sistemli olarak desteklenmediğinden özellikle meslek hayatlarının ilk yıllarında sorunlar karşısında çözüm bulmakta zorluk yaşamaktadırlar. Bu durumda öğretmenlerin ensest mağduru çocukla kurdukları diyalogun her aşamasında attığı adımların doğruluğu, kendi duyarlılıkları ve çalıştıkları kurumun donanımına bağlı olarak değişmektedir. Okullarda istismar karşısında sistemli bir uygulama olmadığından aileler gibi öğretmenler de ensesti fark etmeyebilir, fark ettiğinde ne yapacağını bilemeyebilir, çocuğun yararına olabileceğini düşünerek oluşturdukları bazı stratejiler çocuğa zarar verebilir. Bir savcının okul kanalıyla kendilerine ulaşmış bir vakaya ilişkin aktarımı şöyledir:

“...öğretmenine anlatmıştı o yargılamada bir olay. Öğretmeni inanmamıştı tekrar bir başka öğretmeni, bir başka öğretmeni. Derken bir kurul halinde öğretmenler bu işin yalan olmadığı, doğru olduğu kanaatine varıp olayı intikal ettirdiler resmi mercilere, o şekilde baba tutuklandı.”

Bu olayda öğretmenler ne yapacaklarını bilememişler ve çocuğu ilgili kurum ve uzmanlara yönlendirmek yerine olayın gerçekliğini kendileri sorgulama yoluna gitmişlerdir. Mağdurun öğretmenler tarafından defalarca sorgulanması çocuğu yıpratmıştır. Ayrıca böyle durumlar çocuğun korkarak ve kendisine inanılmadığı düşünerek olayı gizlemesine de neden olabilmektedir.

Bir rehber öğretmen ise meslektaşının kendisine anlattığı bir olayda ensest mağduru bir öğrencisini yönlendirmede nasıl zayıf kaldığını şu sözlerle anlatmıştır:

“...sekizinci sınıfta bir öğrencisiydi... görüşmeler ilerledikçe altından böyle bir vaka çıktığını anlattı. Bunu babasının yaptığını anlattı. Babasının çok baskıcı, otoriter, kesinlikle ama kesinlikle ortaya çıkarsa çocuğu öldürebilecek yapıda falan olduğundan bahsetmişti... ve kendisini çaresiz hissettiğini... bir yere yönlendiremediği ve böyle bir durumla kendi başına mücadele etmek durumunda kalışından bahsetmişti. Onu dinleyerek en azından biraz katkı sağlamaya çalışıyorum falan demişti.”

Rehber öğretmenlerin ensesti ortaya çıkarmakta yetersiz kalışlarıyla ilgili aktardıkları bir başka durum, yukarıda söz edildiği gibi, çocuğun ve kendilerinin güvenliğinin tehdit altında olduğuna inanmalarıdır. Bu durumda verdikleri rehberlik hizmeti, olayı açığa çıkarmak yönünde adım atmak, çocuğu ve aileyi bu yönde adım atmaya yönlendirmek yerine çocuğa dert ortağı olmakla sınırlı kalabilmektedir. Aile dışından biriyle paylaşılmasına rağmen istismar olayının devam etmesi, saldırganın cesaretini, mağdurun ise çaresizlik hissini arttıran bir durumdur.

Öğretmenlerin bir etkisi aşağıdaki örnekte olduğu gibi öğrencilerini istismarı aileleriyle paylaşma yönünde cesaretlendirmeleridir. Aşağıda aktarılan olayda rehber öğretmen amcası tarafından taciz edilen kız çocuğuna destek olabilmek için şu yolu izlemiştir:

“...rehber öğretmen olduğumu da bildiği için hani kendisine yabancı biri olduğum için rahatlamış olduğunu hissettim... Ben annesiyle paylaşması gerektiğini söyledim. Öncelikle hani anneler biraz daha şey olabiliyor, hani korumacı... Babalara söylendiği zaman kavga, bizim toplumumuzda özellikle öldürme ya da birtakım zarar vermeye yönelik davranışlarda bulunabiliyorlar... Bu tür olayların kapanmaması gerektiğini düşünüyorum açıkçası. Fakat toplumumuzdaki şeyleri düşündüğümüzde psikolojik baskı, çocuğa hani bu tür durumlarsa kızların daha kötü gözle bakılabileceği düşüncesinden dolayı önce bir büyüğüyle konuşması gerektiğini söyledim. 'tamam' dedi gitti... annesi çok da şey karşılamamıştı, 'yok yalan söylüyorsun' demişti...” (Rehber öğretmen)

Ancak aile üyelerinin çocuğa destek olmadığı bu durumda, öğretmen aile üyeleriyle görüşmek ya da ihbar etmek gibi bir girişimde bulunmamıştır. Bu öğretmenin iş yoğunluğu ve mağdur öğrencinin okulunun kendi sorumluluk alanından çıkması öğretmenin öğrenciyi başka bir meslektaşına yönlendirmesine neden olmuştur. Ancak bu öğretmeni daha çok engelleyen, olayın açığa çıkmasının yaratacağı tepkiden kaygı duymasıdır:

“...ben bunları yavaş yavaş sindire sindire ailenin haberdar olmasını daha doğru olacağını düşündüm... annenin haberdar olması, teyzenin haberdar olması, hani daha güvenilir insanların bilmesi. Çünkü birden bir polis falan gelirse o zaman bir şok, bir şey yaşayabilirler...” (Rehber öğretmen)

Öğretmenler ensesti açığa çıkarmanın kendileri için de bir risk olabileceğinden kaygılanmaktadırlar . Kaygılarının yersiz olmadığını ensesti bildiren bir öğretmenin başına gelenler göstermektedir.

“Mesela bir tane kızcağız vardı, bir okulun rehber öğretmeni. Bir vaka bildirdiydi. Kızcağız... taşınmak zorunda kaldı, okulunu değiştirmek zorunda kaldı. Bütün köy düşman oldu. Bir de müdür arkasında durmadı.”
(Çocuk psikiyatru)

Bu tür durumlarda öğretmenin yalnız bırakılmaması, öncelikle okul yöneticileri tarafından desteklenmesi önemlidir. Ancak toplumsal baskının izleri okulda da gözlemlenebilir. Nasıl aile, cinsel istismarın ortaya çıkmasını “*aile namusunun lekelenmesi*” olarak algılıyorsa, aynı zihniyetteki okul yöneticisi de okulunda ensest mağduru bir öğrencinin olduğunun ortaya çıkmasını “*okulun namusunun lekelenmesi*” olarak algılayabilir ve gizlemeyi seçebilir.

Sağlık kuruluşlarında...

Sağlık kuruluşlarında istismarla, özellikle de çocuk istismarı ile ilgili çok disiplinli bir birimin olup olmaması ensestin ortaya çıkıp çıkmaması üzerinde etkilidir. Farklı uzmanlık alanlarının bir arada çalışmadığı kurumlarda ensestin gözden kaçması mümkündür. Sağlık çalışanlarının sebebi belirsiz sağlık sorunlarının ardında istismarın olabileceği konusunda farkındalık sahibi olmaları gereklidir. Cinsel istismara ilişkin çocukların verdiği dolaylı tepkilerin sağlık kurumlarında doğru değerlendirilememesi olayın ortaya çıkışını geciktirmekte, bazen ortaya çıkışına tamamen engel olmaktadır. Bir adli tıp uzmanının aktardığı olayda, 10 yaşlarında farklı şikâyetlerle defalarca okulda ve sağlık kurumlarında izlenen bir çocuğun yaşamakta olduğu baba tacizinin ortaya çıkmasının nasıl iki yıl geciktiği şöyle anlatılmış:

“...Çocukta aslında okul başarısında bir düşme var, davranışlarında bir değişiklik var, babasıyla birlikte olmak istemiyor, halbuki babası onun gelişmesi, bir erkek olarak yetişmesi için sürekli pazarda yanında olmasını istediğini, arabayla onu değişik yerlere götürdüğü söylemesine rağmen çocuk babadan uzaklaşıyor. Babayla hiç yan yana kalmak istemiyor, annesinin varlığında ancak belki de babasıyla birlikte daha rahat olabiliyor... sağlık problemleri de ortaya çıkmış, okuldaki rahatsızlığı nedeniyle de birtakım şeyler var. Çocukta aslında sindirim şikâyetleri var, mide bağırsak şikâyetleriyle geliyor... Aradan 1,5-2 yıl geçtikten sonra çocuk psikiyatrisi bizden konsültasyon istediğinde biz olaya müdahil olduk...”

Öte yandan, cinsel istismarın üzerinden zaman geçtikten sonra yapılan incelemelerde istismarın izlerinin kaybolması, hekimlerin, istismardan şüphelenseler de olayı fizik-

sel delillerle kanıtlama olasılıklarını ortadan kaldırmaktadır. Çocuklarda dokuların daha hızlı yenilenmesi, fiziksel bulguların daha çabuk ortadan kaybolmasına neden olmaktadır. Görüştüğümüz bir çocuk cerrahı kendi uzmanlık alanının sınırlılığını şöyle çizmiştir:

“Taze olsa buluruz sonuçta; ekimoz olur, yırtık olur, kızarıklık olur, bir travma izi olur. Ama şey olmadan olmaz. Yani gecikmiş vakalarda bizim bir şey bulma şansımız yok.”

Ensest şüphesini değerlendirmek...

Görüşüğümüz uzmanların ensestten şüphelendikleri vakalar vardır. Bu şüphelerin temelinde genellikle hekimler için maddi delillere, ruh sağlığı uzmanları için davranış örüntülerine, eğitimciler için okul davranışlarına, sosyal hizmet uzmanları için ise aile ortamlarına ilişkin gözlemler bulunmaktadır. Ancak uzmanlar bu şüpheyi değerlendirmekte her zaman yeterli olamadıklarını verdikleri örneklerle desteklemişlerdir.

Örneğin bir dermatolog genital bölgesinde siğil olan bir erkek çocuk hastasının durumundan şüphesini şöyle ifade etmiş:

“...hafif zekâ özürlü gibi bir abisiyle aynı yatakta yatan bir çocuk. Abi 17-18 yaşlarında, çocuk da 7-8 yaşlarında filan sanırım. Mesela o çocuktan hep şüphelendim ama bir şey de yapamadık açıkçası. Sadece anneye konuştum. İşte, aynı yatakta yatmamalarında yarar var filan gibi.” (Dermatolog)

Bir çocuk cerrahı ise sonuca ulaşamamaktan yakındıkları şu vakayı aktardı bizlere:

“3-4 yaşlarında... bir erkek çocuktı. Yüksekten düşme vakası olarak gelmişti acile, sonra genel muayenede fiili livata tespit ettik çocuktı. ...ailesi, amcaları falan vardı, annesi vardı, karışık, bir türlü baba yok ortada. ... ama babanın bunu yaptığına kanaat getirmiştik biz o anki o verilerden, konuşmalardan. Çocuğa fiili livata olayından sonra bir de beşinci kattan aşağı atmış... bayağı bir uğraştı; aileyle konuştu, çocuğu vermeme falan, bir sürü olaya şey yapıldı. Sonra, burası şey, bilirsiniz, sosyokültürel açıdan çok karışık, en son çocuk verildi. ...Olay öyle kapanmış oldu. Yani adli boyuta da ulaşmadı.”

Bir başka sağlık çalışanı ise şüpheli durumlarla karşılaşmalarını şu örnekle somutlamaya çalışmış:

“Bir kız geliyor gebelik sonlandırmak için, belli değil. Yaprak gibi incecik böyle, 22-23'ünde böyle, inan açıklayamıyor. Anlatabiliyor muyum?”

Gerçekten açıklayamıyor. Onun mutlaka altında yatan...”

Bir savcı ise ensestin varlığına inandığı halde ispatlamakta yetersiz kaldığı bir olayı şu şekilde dile getirmiş:

“...Kız başka bir kişinin tecavüzüyle gelmişti önüme. Soruşturmayı yürütürken anladık ki bu kıza ilk defa babası tecavüz etmiş. Olay babasına kadar dayandı yani diğerleriyle beraber. Ben gerçekten inanıyorum babanın yaptığına ve hemen dava açtım baba için. Kanıtlanamadı, ceza almadı baba ama ben inanıyorum yaptığına...”

Görüşmelerimiz pek çok uzmanın, şüphelendikleri olayları, mağduru daha zor ve hayati tehlike içeren durumlara sürüklemekten nasıl ilgili kurumlara bildireceklerini bilmediklerini göstermiştir. Bu durum, bazı vakalarda uzmanın donanımının yetersizliğinden, bazı vakalarda ise gerçekten uzmanın güvenebileceği bir işleyiş bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca uzmanların şüphenin ortadan kalkması için mağduru daha donanımlı bir kuruma yönlendirmeyi ihmal ettiği durumlar da yaşanmaktadır. Gerekli yönlendirmenin yapıldığı durumlarda ise mağdur takip edilmediğinden ikinci kuruma ulaşım ulaşmadığı bilinmemektedir.

Örneğin babası ile jandarma eşliğinde bekâret kontrolüne gelen genç kadının 8 aylık gebe olduğunu fark eden bir sağlık çalışanı, genç kadın kendisine bu gebeliğin eve gelen bir akrabanın tecavüzü üzerine gerçekleştiğini söylediği halde babaya konuyla ilgili bir açıklama yapmadan, bu durumun kendi yetkisinin dışında olduğunu söyleyerek mağduru daha donanımlı bir sağlık kuruluşuna yönlendirebiliyor. Başka bir örnekte bir çocuk cerrahı 6-7 yaşlarında bir erkek çocuğun babası tarafından tacizi ile ilgili şüphede olayın kendilerine bulgular için çok geç bir dönemde, 6 ay sonra ulaştığını, bu nedenle de çocuğu psikoloğa yönlendirdiğini ifade etmiştir. Çocukların daha sonra, karşılaştıkları ilk uzman tarafından takip edildiği bir sistem olmadığından olayların ne şekilde geliştiğini bilmek de mümkün olamamaktadır.

Bu tür takip edilemeyen başvurularla avukatlar da karşılaşmaktadır:

“Ben önce anneye konuştum, 'Nasıl hareketler söz konusu, neler var?' annenin anlatmış olduğu şeydi. İşte 'kızımın her tarafını okşuyor. Her tarafını okşuyor.' 'Gel yanıma uzan' diyor. Kız çekiniyor, yanına uzanmak istemiyor falan, baba sürekli bu konuda ısrarcı oluyor. Kızla da konuştum, kız da aynı şeyleri söyledi. 'Babam sürekli ısrarcı oluyordu, göğsüme dokunuyordu, popoma dokunuyordu, yatağın içine çağırıp bana sürtünmeye çalışıyordu' gibi birtakım şeyleri olmuştu. O zaman mesleğe yeni başlamıştım ve bu alanda

çalışmıyordum. Adliye'ye yansıtmak ister misiniz? Yani babanın evden uzaklaştırılmasını ister misiniz? dedim. Buna yanaşmamışlardı, hani babayı evden uzaklaştırmak söz konusu olabilir, dedim. Ya da işte kızla, anneye konuştum, kızı evden alabilir miyiz diye. Bir kuruma yerleştirelim ya da okuyor şu an yatılı okula gönderelim, kabul etmemişlerdi. O nedenle bunu dinlemekle yetinmiştım ve 'daha ciddi bir şey karşılaşırsanız, sizi rahatsız eden bir şeyle karşılaşırsanız bana gelin' demiştım. Ondan sonra da bir şey çıkmamıştı, bir daha da onlarla görüşmemiştim.”

Uzmanların ensestin ortaya çıkarılması konusunda yaşadıkları bir sorun da olayın gerçekten yaşanıp yaşanmadığından emin olamamalarıdır. Bir polis ensest konusunda tutarlı ifade alınmasının ve olayın gerçekliğinin araştırılmasının zorluklarını şöyle ifade etmiştir:

“...çocuk bizimleyken var diyor, ondan sonra babasıyla göz göze gelince 'yok' diyor. 'Uydurdum' diyor. Şimdi var mı, yok mu? Şimdi neye göre ölceceksiniz? Bir var diyor, öbür tarafta yok diyor. Yok deyip olayı kapatacak mısınız? Yoksa olabilir mi deyip üstüne mi gideceksiniz? Kız da yok diyor, baba da yok diyor, yarım saat sonra var diyor. Bu olayın araştırılması bir hırsızlık olayı gibi değil. Çok daha zor bir olay...”

Ensestin gerçekten yaşanıp yaşanmadığına ilişkin şüphe adli tıp uzmanları için de önemli bir sorundur. Verecekleri rapor çoğunlukla mahkeme sürecinin en önemli tutanağıdır. Görüşmeler, cinsel saldırıya ilişkin net fiziksel delillerin olmaması durumunda eğer dava sürecinde çocuk için ruhsal değerlendirme yapılması istenmiyorsa ya da bu değerlendirme kapsamlı ve nitelikli yapılmıyorsa, olayın ortaya çıkarılmasının daha da güçleştiğini göstermektedir. Görüştüğümüz bir uzman, babanın cinsel tacizi şüphesiyle muayene etmiş olduğu bir olayda, mağdurun tacizin nasıl gerçekleştiği konusundaki beyanı ile uyumlu fiziksel delilleri bulamadığı bir olayı aktarmıştır. Bu olayda mağduru yönlendirdikleri uzmanın sağlıklı değerlendirme yapmamış olması ve annenin babadan yana tavır alarak olayı kapatmak istemesi sonucunda adli tıp uzmanı cinsel saldırının olmadığı yönünde bir rapor hazırlamıştır. Ancak adli tıpta çalışan aynı doktor iki yıl sonra hem kıza hem de kız kardeşine babalarının tecavüz ettiğini anlamıştır. Olayı değerlendirirken hem taciz şikâyeti olan çocuğu hem babayı hem de anneyi dinlemiş olan bu uzman, kızın yalan söylemediğini düşünmesine rağmen, ensesti gizleyen toplumsal ve ailevi baskılara uyumlu bir tavır göstermiştir. Görüştüğümüz diğer bir adli tıp uzmanı, istismar olayları konusunda yaşadığı çelişkiyi şöyle ifade etmiş:

“...bu öyküler genellikle hatta belki büyük oranda, nerdeyse %100'e yakın olasılıkla doğrudur, ama hani %1'lik olasılıkla bile hatalı düşünüyorsam, haksız yere ben burada sanık olarak babayı, amcayı, dayıyı ihbar ettiysem ve o kişi benim ihbarım üzerine gözaltına alınırsa ondan sonra yaşanacak süreci ve hatalı çıkmayı hiç kimse kabullenmek istemiyor, çok zor bir durum.”

Ayrıca aynı uzman istismarın tespiti konusundaki bir sorunun da olay yeri inceleme raporlarıyla adli tıp kurumu raporları arasındaki tutarsızlık olduğunu ifade etmiştir.

“...geçmişte bakire olup olmadığı konusunda olay yeri ile kurumun raporları karşılaştırılmış ve aralarında %58-60'a yakın bir çelişki bulunmuş, yani bir taraf demiş ki cinsel ilişkiye girmiş, adli tıp demiş ki hayır cinsel ilişkiye girmemiş, öbür taraf demiş ki cinsel ilişkiye girmemiş, adli tıp demiş ki cinsel ilişkiye girmiş...”

Yaptığımız görüşmelerde, hukukçuların karşılaştıkları önemli bir sorunun ensestin yaşanıp yaşanmadığına dair şüpheyle ilgili olduğunu gözledik. Hukuk kurallarının genel bir prensibi şüphenin sanıktan yana olduğu şeklindedir. Karar alırken bu kaygının etkisi bazı savcı ve hâkimlerin aktardıkları olaylarda açık bir şekilde ifade edilmiştir. Aşağıdaki olay görüşme yaptığımız savcılardan biri tarafından aktarılmıştır:

“...kronik fiili livatası vardı kızın. İfadesini alırken önce 'erkek arkadaşım yaptı' dedi. Ondan sonra 'yok babam yaptı' dedi. Ondan sonra tekrar ifadesini değiştirdi, şey yaptı ama kız zaten şeydi, kendi cinsel arzuları da herhalde fazla olan bir tip ki, sonradan birçok erkekle ilişkisi olmuş. Baba geldi, inkâr etti. Biz baba hakkında takipsizlik kararı verdik. Çok inandırıcı değildi zaten. Kızın 'Babam yaptı' demesinden başka da bir iddia da yoktu. Öyle bir iddiayla bir babayı lekelemek çok doğru bir şey değil tabii.”

Bir hâkim ise geri alınan bir ensest şikâyeti üzerine yaptığı yorumda şüpheye dayanarak aile birliğini bozacak bir karar almanın doğru olmadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ama ailenin sürdürülmesi lazım. Ya da mağdurun şikâyetini kalıcı bir şekilde, ciddi bir şekilde sürdürmesi gerekiyor. Sürdürmediği takdirde başkası onun iddiasının peşinde olamaz ki. Yani yargı hiç olamaz. Yargıya gelen kişi yargıyı aldatmayacak şekilde, dosdoğru, yargının adil bir karar vermesini sağlayacak şekilde beyanda bulunması lazım. Ama bir gün öyledir, bir gün böyledir diye şüpheli hale getirdiği anda yargı da daha ileri gidemez.”

Ancak diğer bir hâkim, hukuk literatüründe “*olayların hayatın doğal akışına uygunluğu*” prensibinin yer aldığını belirtmiştir. Bu prensibe göre cinsel suçlarda göz ardı edilmemesi gerekli bir durum “*hiç kimsenin kendi namusuna, söz söyletecek bir şekilde durumunu açığa koyup şikâyetçi olmayacağı*”dır. Hâkimler cinsel suçlarla ilgili kararlarında bu prensibi dikkate alarak yetkilerini kullanabilmektedirler.

Uzmanlar ensest tanımlarında genellikle istismarı oldukça geniş bir yelpazede değerlendirmişlerdir. Bir psikoloğun ifade ettiği gibi “*çocuğa bir bakış bile cinsel istismar olabilir*” düşüncesi uzmanların hemen hepsi tarafından kabul görmektedir. Ancak uzmanlar konuyla ilgili karar verici durumunda oldukları noktalarda, tanımlamalarda ifade ettikleri kadar net bir tavır sergileyemeyebiliyorlar. Örneğin ensestin “*aile içinde şehvi his taşıyan her eylem cinsel istismardır, yani eğer şehvi hisle adam kızının kolunu dahi tutuyorsa bence bu cinsel istismardır yani, çocuğun cinsel bütünlüğüne bir saldırıdır*” şeklinde tanımlayan bir hâkim, karar verici olduğu bir dava için “*...evin tek gelir kaynağı babaydı, eğer baba bu eylemden dolayı ceza alır içeriye girerse evin hiçbir ekonomik geliri olmayacak, çok kötü pozisyonda kalacak, o sebeple basit böyle cinsel istismar suçlarında babayı koruduk... biz beraat ettirdik, oradaki cinsel istismar suçunda da baba kızına porno film seyrettiriyormuş, işte efendime söyleyeyim affedersin kızının işte göğsünü falan okşuyormuş, basit düzeyde şeyler oluyor...*” şeklinde saptamalarda bulunabiliyor. Bu açıdan baktığımızda hâkimin tavrı, çocuklarını nasıl geçindireceğini bilemediği için duruma göz yuman bir annenin tavrından, sonuçları itibarı ile farklı değildir. Ancak bu tavrın arkasındaki saik farklıdır. Anne çocuklarını nasıl geçindireceğini düşünürken, yargı çekirdek aileyi parçalamak istememektedir. Yukarıdaki olayda olduğunun aksine mesleki ve kurumsal sorumlulukları olan uzmanların ortak bir tavır geliştirmeleri ve bireylerin bu tür travmatik olayı yaşarken başvurdukları kaçamak ve çıkışsız davranışları pekiştirmemele-ri gerekmektedir.

Bu tür yaklaşımların bir uzantısı olarak kurumsal sorumlulukları olan uzmanlar da ensesti yok sayabiliyor. Örneğin kolluk kuvvetlerinin bireyi (çocuğu) korumak yerine aile birliğini korumaya yönelik tavır geliştirdiği durumlarda çocuk ensest gerçeğini dışa duyurmayı başarabilmişken tekrar ve belki de daha büyük tehditler yaşayacağı aynı ortama gönderilebiliyor. Bu da içerisinde olduğu durumdan kurtulabileceğine dair inancını kaybettiren, başına gelenlerin devlet tarafından da onaylandığını düşündüren bir durum oluşturabiliyor. Adliyede görevli bir psikoloğun aktardığı olayda bu ihmal şöyle dile getirilmiş:

“...öz babası tarafından tecavüze uğrama var, cinsel tacize uğrama var ve bu uzun yıllar devam etmiş, 6 yaşından başlamış, 13 yaşına kadar devam etmiş

ve işin en trajik boyutu karakolda bunu söylüyor, tekrardan aileye teslim ediliyor, bir sene boyunca o babayla aynı evde yaşıyor...”

Bir başka sorun bazı durumlarda olayı yargıya yansıtmak konusunda duyulan çelişkidir. Uzmanların bu tutumu mesleki sorumluluklarını nasıl gördükleriyle oldukça ilgilidir. Bir ruh sağlığı uzmanı ya da bir rehber öğretmen sanığı cezalandırmanın kendisi için ikincil önem taşıdığını, önemli olanın bu konunun mümkün olduğu kadar az kişi ile paylaşılarak olayın kapanması olduğunu söyleyebilmektedir.

“Ailenin böyle bir talebi yok ise bir psikolojik danışmanın bu şeyi yapanın cezalandırılmasıyla ilgili bir çalışması olmamalıdır diye düşünüyorum. Yani ilk, psikolojik danışmanın ilk hedefi, bu mağdurun sağaltımıyla ilgili çalışmadır. Ama aileyi bu konuda yüreklendirmek, isterseniz bunu haberdar edebilirsiniz, şu şu mercilere başvurabilirsiniz gibi bilgilendirmeyi mutlaka yapar. Ama işin ucunda bu kadar keskin töre, keskin, kurallar zinciri var ise biraz bunu ailenin kararına da bırakmanın doğru olduğunu düşünüyorum.”

(Rehber öğretmen)

Hâkim ve savcılar suçlunun doğru olarak tespit edilip cezalandırılması üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Ensestin yasal yollara başvurulmadan mağdurun tacizciden uzaklaştırılması ile çözümlenmeye çalışılması, sadece ailelerin değil, bu ailelere destek olan bazı uzmanların da yaklaşımı olabiliyor. Bu durumlarda olayın üzeri örtüldüğünden ileride yeniden bu tehdidin yaşanabileceği ya da saldırganın ailedeki diğer çocuklar için bir tehdit oluşturabileceği gözden kaçırılmaktadır. Bize aktarılan bazı olaylar hukukçuların bile ensesti yargıya yansıtmak konusundaki çekincesini göstermektedir. Görüştüğümüz bir avukatın bize aktardığı olay böyle bir duruma örnek niteliğindedir:

“...kız çocuğunu aldık biz kuruma (yatılı bölge okuluna) yerleştirdik... Okul müdürü tarafından da rica edilmişti, adliyeye yansımazın. Koruma kararını çıkarttık biz, o konuda adliyeye yansısın istemedim ben, çünkü bizim hukuk sistemimizde o çocuklar defalarca mağdur ediliyorlar, defalarca taciz ediliyorlar, tecavüze uğruyorlar gibi bir durum ortaya çıkıyor. Defalarca olayı anlatıyorlar çünkü. Ben böyle bir şeyi kızın yaşamasını istemedim, kız okuyordu, ciddi bir şeyi de yoktu. Anne baba köyde. Kız çocuğu dedeyle babaannenin yanında kalıyor. Babaanne ile dedenin yanında da amca yaşıyor... Amca sürekli olarak hem sözel olarak hem de sürünme şeklinde temas şeklinde kızı sürekli taciz ediyor. Ve kıza diyor ki sen 18 yaşını bitir, biz senle evleneceğiz...”

Birbirleri ile ensest ilişki yaşayan çocukların yaşlarının yakın olması uzmanların ikilem içinde kalmalarına neden olmaktadır. 13 yaşında bir erkek çocuğun 8 yaşındaki kardeşine yönelik cinsel tacizinde çocuklar arasındaki cinsel oyunla ağabeyin ergenlik dürtüleri birbirine girdiğinden görüşmüş olduğumuz bir çocuk psikiyatrisi her iki çocuk için de bazı saptamalar yapıyor ve şu sorular soruyor:

“...Şimdi hani bir şekilde küçük çocuğa bunu bir oyunu gibi aktarmak belki ruhsal anlamda yararlı olur... ama (büyük çocuğa) yani bir şekilde bunun uygun bir davranış olmadığını söylemediğiniz takdirde de bu devam eden ve izin verilen bir durum olacağı için bir şekilde babayla hem büyük çocuğun cinsel eğitimi açısından devreye girmesi hem küçük çocuğun korunması açısından birlikte çalışıyoruz. Ama bu bir taciz mi? Yani adli süreci başlattırarak bir durum değil. Yani çalışılması gereken bir aile, yani büyük çocuğun yaptığı şey evet taciz, çünkü bir şekilde kendini kontrol etme gereği duymuyor, ancak bunu değerlendirebilecek kapasiteye sahip mi? Hayır. Yani neden-sonuç ilişkisini yargılaması hani bir şekilde yeterince gelişmemiş bir çocuk ve onlarla çalışılması gerekiyor...”

Ensestin

Açığa Çıkmasının Ardından

Yaşanan Sorunlar

Ensestin açığa çıkmasının ardından yaşanan sorunlar

Ensestin açığa çıkmasıyla birlikte mağdurun sorunları bir anda çözülmeyip mağdur için zorlu bir süreç başlamaktadır. Bu bölümde mağdurun ensestin açığa çıkmasının ardından yaşadığı sorunlara yer vereceğiz. Bu sorunları sırasıyla *soruşturma ve yargı sürecindeki, ev ve aile hayatındaki ve koruma altına alınan kurumlardaki* sorunlar olarak grupladık. Bu bölümde ayrıca enstest sonucu doğan bebeklere ve mağdurların yetişkinlikte yaşadıkları sorunlara da yer verilmiştir. Bu bölümün son kısmında uzmanların enstestle mücadele sürecinde karşı karşıya kaldığı sorunlara değinilmiştir.

Soruşturma ve yargı sürecinde yaşananlar...

Görüştiğimiz uzmanların büyük bir bölümü mahkeme öncesi ve mahkeme sırasında mağdurun çok fazla yıprandığını dile getirmiştir. Çocuğun başvuru yaptığı birime göre izlenen uygulamalarda farklılıklar görülebilmekte ve defalarca ifadesi alınabilmektedir.

“Bu süreçte belki 20 kez anlatmak zorunda kalıyor. Buna da ikincil istismar diyoruz biz, kurumsal istismar diyoruz. Çünkü çocuğun istismarını anlattırarak biz onu defalarca istismar ediyoruz. İşte öğretmenine anlattıysa, öğretmen bir de müdüre anlattırıyor, sonra bir de polise anlatıyor, bir de adli tıptaki doktora anlatıyor, o başka bir doktora gönderdiğinde o doktora anlatıyor, savcı bir daha çağırıyor ona anlatıyor, bir koruma merkezine giderse işte orda psikoloğa anlatıyor, sosyal hizmet uzmanına anlatıyor, sosyal hizmetler tekrar inceleme yapmak, korumaya almak için anlattırıyorlar. Dava açılıyor, mahkemede bir daha anlat diyorlar. Çocuk bunu defalarca anlatmak zorunda kalıyor. Şimdi bu çok kötü bir sistem olduğu için 2005'teki kanuna bizim de çok savunucusu olduğumuz bir hüküm girdi. Özellikle mağdur çocuklar soruşturmada bir kez dinlenir ve bu dinleme sırasında sesli ve görüntülü kayıt alınır diye. Bununla video kaydı yapılacak çocuğun ve duruşmada da bu kayıt izlenecek ve çocuk bir daha dinlenmeyecek diye.” (Avukat)

Çocuğun değişik yerlerde olayı defalarca anlatmak zorunda kalması onun daha fazla örselenmesine neden olmaktadır. Görüştiğimiz psikiyatristler tekrar ifade almanın çocuk üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri şu sözlerle anlatmıştır:

“...ben görüşüyorum, ardından adli tıpcı görüşüyor, ardından kadın doğumcu, çocuk şube ve sürekli aynı şeyler çocuğa soruluyor. İstismar olmasa bile o çocukta zihin kirlenmesi dediğimiz bir kavram var, o ortaya çıkıyor. Olmayan istismarı bile söyleyecek duruma gelebilir, eğer bir çocuk tekrar tekrar sorgulanırsa. İstismar olduysa hele çocuğu tekrar tekrar sorgularsanız travmatizasyonunu artırırsınız. Bütün bu sorgulamalardan sonra bir de mahkemede ifade veriyor. Yapılan çalışmalarda bir çocuk, görüşmeye gelmeden önce yaklaşık 13-14 defa aynı öyküyü anlatmış oluyor.”

2005 yılında çıkan Çocuk Koruma Kanunu, çocukların suça ilişkin soruşturmada bir kez dinlenmesini ve bu sırada bir avukatın ve çoğunlukla psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun bir uzmanın gözetiminde ifadelerinin alınmasını zorunlu kılınmıştır. İfadenin görüntü ve ses kaydının alınması zorunluluğuyla, çocuğun tekrar tekrar ifadesinin alınarak yıpranmasını engellemek hedeflenmiştir.

“Evet, mağdur olan çocuk hiçbir şekilde kimseyle muhatap edilmeden Çocuk Şube Müdürlüğü'ne geliyor. Çocuk Şube Müdürlüğü'nde avukat, sosyal hizmet uzmanı ve konusunda uzman iki arkadaşın gözetiminde ifadesi alınır. CD ortamına kaydedilir, görüntüsü ve sesi. Bunu savcılığa göndeririz. Savcılık da oradan, çocuğu dinlemeden göndermiş olduğum CD'yle beraber mahkemeye sevk eder şahsı. Ve çocuk savcılığa gitmemiş olur. Mahkeme ancak herhangi bir konuda sıkıntı yaşadığı takdirde talep eder çocuğu. Dolayısıyla çocuğun mağduriyetini önlemiş oluyoruz... Aksi takdirde çocuk birden fazla mağdur edilmiş oluyor, yazık değil mi? On kere, on bir kere bir çocuk aynı olayı yaşıyor.” (Polis)

Çocuk Şube Müdürlüğü'nde görüştüğümüz çocuk polislerinden biri, kendi birimlerinin mağdur çocuğun ifadesinin alınması ile ilgili çok önemli bir sorumluluk taşıdığını belirtmiş ve işleyen süreci aşağıdaki gibi anlatmıştır:

“Şimdi karakollar kendilerine gelenleri çocuk bürolarına veya küçük illerde çocuk şubelerine vermek zorunda. Karakollara diyoruz ki, 'siz bunu alabilirsiniz ama hemen çocuk şubeye göndereceksiniz.'... mağdur çocukların ifadeleri alınırken de avukat ve psikolog nezaretinde alınır. Bakın ulaştığımız nokta, sadece şüphelilerde değil, mağdurlarda da avukat çağırıyoruz ve psikolog ön görüşme yapıyor... Biz işlemlere başlamadan önce çocuk savcısını ararız. İşte Cumhuriyet savcısını, her ilçede çocuk savcıları vardır. Biz ararız deriz ki 'elimize şöyle bir olay gelmiştir, kız şu yaştadır, babası da şu yaştadır, kendisi-

ne şu kadar zamandır cinsel istismarda bulunulduğu beyanatta, işte babasının kendisine üç kere tecavüz ettiği' gelen vaka neyse. Bunu biz cumhuriyet savcısına aktarırız, çocuk savcısı der ki, 'Mağdurun ifadesini alın, avukat çağırın, psikolog da bulunsun, daha sonra üçünün nezaretinde ifadesini alın.' Ve biz cinsel istismar söz konusuysa bunu kayda alıyoruz. Bunun için kamera aldık. Ki çocuk bir daha, bir daha anlatmasın bunu. Şimdi buradaki ifadede sonra savcı dinleyecek, sonra mahkeme safahatı var, eğer evrakları yeterli görmezlerse. Çocuğu tekrar çağırmasınlar... ifadesinde her çeşit soruyu soruyoruz. Yeterli soru soruyoruz."

Ancak Kanuna rağmen mağdur, çocuk polisine sevk edilmeyip karakolda ifadesi alınabilmektedir. Görüşme yaptığımız avukat uygulamada yaşadığı sıkıntıları şöyle aktarmıştır:

"...Bütün çabama rağmen çocuğun ikinci defa ifadesi alındı. Çocuk karakolda dinleniyor, savcılıkta gelip dinleniyor ve mahkemede dinleniyor..."

İfadelerin uzmanlar eşliğinde ve kamera kullanarak alınması için gerekli yasal düzenleme sağlanmış olmasına rağmen, baro çocuk komisyonu üyesi olan bir avukat görüşme sırasında çok yerinde bir ifadeyle "Kanun aslında çok güzel bir şey getirdi, ama onun sistemini getirmedi." demiştir. Aynı avukat işleyişin belirli olmadığı bu durumda, her meslekten uzmanın işini el yordamı ile yapmaya çalıştığını aşağıdaki olayı örnek vererek anlatmıştır:

"5 yaşındaki çocuğun ifadesini aldırıyoruz... olay 6 ay önce olmuş... Kamera tutan bir kameraman var, iki tane uzman geldi, ben varım, ailesi var, savcı var. Şimdi 5 yaşındaki çocuğa savcı soru sordu. Senin başına bir olay gelmiş anlat dedi... çocuk olayı hiç hatırlamıyor bile, o şey dedi; "Elif bu gün okula gelmedi" dedi... Sonra savcı kilitlendi ne yapacağını bilemedi, uzmanlara dedi ki 'hadi buyurun siz sorun'. Uzmanların ne kadar süresi var? Genelden özele doğru ifade tekniklerini kullanarak mı sorsunlar, yoksa doğrudan mı sorsunlar? Şimdi evet hayır diye de sordurmamanız gerekiyor. Yönlendirici soru sormamak gerekir. Bunlar kayda alınıyor ve sanık avukatı bunları çok güzel kullanır. Şimdi uzmanlar da tam ne yapacağını bilemediler, sonra savcı sabır gösterdi. Çocuk resimler çizmeye başladı vs. yine de çıktı birtakım şeyler ama 3 saat sabır gösterdiği için çıktı. Her savcı öyle sabır da göstermez ama bu ortam uygun da değil mesela kanunun getirdiği şey gerçek hayatta bir şeye yaramıyor böyle baktığınızda."

Özellikle hâkimler ve savcılar, sağlıklı bir mahkeme süreci yaşanabilmesi için delillendirmenin önemini ve fiziksel delil yetersizliği durumunda mahkeme sırasında alınan ifadelerin önemini vurgulamaktadırlar. Mağdur çocukların ifadesine ilişkin yönetmelikte, çocuğun tanık olarak bir defa dinlenebileceği belirtilse de maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden durumlarda tekrar dinlenebileceği ifade edilmektedir. Bu durum, uygulamada çocuğun bir defadan fazla dinlenmesi anlamına gelmektedir. Bu uygulama ise çocuğun örselenmesinin yanı sıra mahkeme sürecini uzatabilmektedir. Ayrıca çocuğun ifade vermesi sırasında karşılaştığı güçlükler çeşitlenmektedir. Bilirkişilik yapan bir uzman istismar davalarının nasıl uzadığını şöyle dile getirmiştir:

“Bir celsede biten vaka benim bildiğim yok. Çünkü mutlaka gene de işte falanca bir yerden bir rapor, şuradan bir şey daha, çok böyle net dört dörtlük kanıtların olduğunda zamanda bile gene 2–3 celse olsa, her celse 3'er ay falan atsa, seneye yakın zaman bir de sonra temyiz süreci var.” (Çocuk doktoru)

Ensestin açığa çıkmasının ardından uzmanların mesleklerine göre öncelikleri değişebilmektedir. Örneğin savcının önceliği, çocuk doktorundan farklı bir şekilde suçu ve suçluyu belirleyebilmektir. Bu kaygı, görüştüğümüz bir savcı tarafından ifadeyi bir kereden çok ve uzun zamanda almalarının gerekçelerini sıralarken şu sözlerle anlatılmıştır:

“Çok sık ara veriyoruz. Bazen bir ifadeyi 2-3 günde bir aldığımız oluyor. Cezayı hakkıyla verebilmek için olayı tek tek anlatması gerekir. Bunun için birkaç kere sosyal hizmet ya da psikologla görüştüyorum. İfade alırken en azından psikolog oluyor yanımda. İfadeleri görüntülü alıyorum. Cinsel suçlara tek bir savcının bakması gerekir, çok zor suçlardır. İki kişi arasında yaşanıyor, başka şahit yok, geç geliyor vaka, delil yok oluyor, mağdur çocukta bir merak oluyor, bir yandan bir cinsel gelişimi var, bir ilk deneyim oluyor ama bir yandan canı yanıyor, kötü bir şey olduğunu biliyor, karmaşık bir durum yaşıyor. Çocuk çoğu şeyi hatırlayamıyor, çoğu zaman susuyor, konuşmuyor, anne baba baskısından korkuyor. Yani suçlunun cezasını hakkıyla verebilmek için, çocuğun ağzından kerpetenle laf alıyoruz.”

Farklı mesleklerden kişilerin verdikleri hizmetin türüne göre önceliklerinin değişmesi şaşırtıcı değildir. Ancak bazı durumlarda hâkim ve savcılar kesin kanıt arama öncelikleri nedeniyle mağdurun tekrar ifadesine başvurumaktadırlar. Bu durumda kanıt bulma çabası mağdurun ruh sağlığının korunmasından öncelikli olmaktadır. Çocuk üzerinde bir yandan aile baskısı, öte yandan olayı ispat etme sıkıntısının yarattığı baskı bulunmaktadır. Durumun zorluğunu görüştüğümüz bir savcı şöyle dile getirmiştir:

“...aslında hep söylediğimiz şey, delillendirmede. Özellikle şimdiye kadar bir cinsel taciz sonucunda istismar sonucunda gebe kalındıysa delillendirmede bir zorluk çıkmıyor. Fiziksel delil olmadığı zaman mağdur daha heyecanlı olduğu için konuşurken bir kere zorlanıyor, ifade etmekte zorlanıyor, suçlamakta zorlanıyor. Net bir şekilde anlatmakta zorlanıyor. Bazı veriler alabiliyorsunuz. Ama işte bütün diğer davalara bakarsak ensest davalarında karşıtlık yaşandığı için aile içinde, bu karşıtlığı bu husumeti ortaya çıkarmak çok kolay değil. Böyle delillendirmek çok kolay değil.”

Görüştiğimiz bir uzman, fiziksel delillerin bulunamadığı durumlarda istismarı ispat etme sıkıntısının, mağdurun ifadesini değiştirmesine dahi neden olabileceğini düşünmektedir.

“Çünkü mağdur da bazen şöyle oluyor, başka bir somut delil olmayınca duruşma sırasında mağdur da ifadesinden vazgeçiyor. İşte babam beni evden çıkarmıyor da arkadaşım la ben gidecektim de engellediği için ben de bu iftirayı attım falan gibi. Öyle şeyler de oluyor. Tabii biz tarafların ifadesiyle bağlı değiliz. Sonuçta toplanan deliller mahkûmiyeti gerektiriyorsa o kararı veririz.”
(Hâkim)

Mahkeme sürecinin uzaması ve yeniden ifadeye başvurulması ailenin çocuk üzerindeki baskısını arttırıp ifadesini değiştirmesine de yol açabilmektedir.

“...Mağdur tanığın ikinci defa ifadesinin alınabilmesi için maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasının zorunluluk arz etmesi gerekiyor... herkes defalarca olayı anlatmasını istiyor, mahkeme diyor ki 'ben ikna olmadım' bir daha dinleyeceğim, aslında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için de bir daha dinlemeniz de gerekiyor, 'maddi gerçek aydınlanmamıştır' diyor ve bir daha dinliyor. Ne yapabilirsiniz? Sadece itiraz etmekle yetiniyorsunuz. Birkaç dosyada başıma geldi, bütün çabama rağmen çocuk ikinci kez dinlendi. Ve ifade baştan aşağı değişti.” (Avukat)

Hâkimler çoğunlukla çocuğu mahkemede tekrar dinlemeyi tercih etseler de bazı hâkimler bu uygulamayı doğru bulmamaktadır. Görüştiğimiz bir hâkim tercih ettiği uygulamayı şu sözlerle anlatmıştır:

“...sanıkla yüzleştirmek ya da başka şeyler yapmak çocukların acısını biraz daha artırıyor, onların depresyonlarını biraz daha, yani en azından depresyona uğramasına sebep olabiliyor diye bazen de çağırmıyoruz, kameralı kayıtlarla yetiniyorum, tüm delilleri topluyoruz.”

Bir başka sorun da mahkemelerde ifadelerin alındığı ve davaların görüldüğü mekânların çocuklara uygun olmamasıdır. Davanın görüldüğü mahkeme salonları yetişkinler için kullanılan, çoğunlukla da ağır ceza mahkemelerinde, çocuklar için korkutucu olabilecek mahkeme salonlarıdır. Mağdur çocukların bu aşamada yaşadığı sıkıntı bir mahkeme psikoloğunun gözüyle aşağıdaki gibi aktarılmıştır:

“...bizim öyle ideal ortamlarımız yok. Böyle bir odayı düşünün. Savcı var, psikolog, avukat, kameraman ve çocuk var ya da ailesinden birisi yanında bulunursa bulunuyor, böyle bir ortam. Yani o idealleri asla düşünmeyin Türkiye'de.... Alınıyor kocaman bir salona; karanlık, kasvetli, tonlarca insan var. Ben psikolog olarak diyorum ki, hâkim bey bunların çıkartılması gerekiyor. Yanında, çocuğun babasına mesela bağırtıyor; sen bunu nasıl yaptın oğlum, bu ne olmuş oğlum? Ya şimdi, böyle bu çocuk hem bir yerden babasını kaybettiğini düşünüyor, hem bir yerden toplum da destek değil. Çünkü babasını da atamıyor bir yerde, hâlâ yoğun çapraşık duyguları, içsel dünyası karma-karışık onun. O karmakarışıklığa sen o şekilde müdahale edemezsin ki...”

Bir avukat çocukların ifadesini almak için özel bir mekân ayrılması çabalarının nasıl sonuçsuz kaldığını şu sözlerle anlatmıştır:

“...ben baroda baro yönetiminde de çalıştım, baro olarak bunu tefriş etmeyi de kabul ettik 'biz yapalım kuralım böyle bir oda' dedik, 'yer yok' dediler hani 'yeni bina yapılsın orda verelim' dediler ama bu arada da olan çocuklara oluyor. Sağlıklı bir biçimde ifade alamıyorsunuz.”

Delillerin toplanması...

Cinsel istismarın yargıya yansmasıyla birlikte suçun ve saldırganın belirlenmesi için fiziksel deliller, ruhsal deliller ve aile incelemelerine gerek duyulmaktadır. Vakaların çoğunda fiziksel, ruhsal ve aile yaşamına ilişkin delillerin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu tür bir uygulama ancak vakanın çok disiplinli bir yaklaşımla ele alınmasıyla mümkün olabilir.

Bulgular hem saldırıyı kanıtlamak hem de saldırının neden olduğu fiziksel ve ruhsal tahribatı ortaya koyarak, saldırganın alacağı cezayı belirlemek için önem taşımaktadır. Ceza kanunu gereği cinsel saldırıda penetrasyonun olup olmaması ve mağdurda taciz ve tecavüz sonrasında travma yaşanıp yaşanmadığı saldırganın alacağı cezayı etkilemektedir.

Adli tıp uzmanları cinsel saldırı delillerinin saptanmasında önemli bir role sahiptirler.

Uzmanlar adli tıp muayenelerinin zorluğuna değinmişlerdir:

“...bir çocuk düşün yani muayeneye geliyor buraya, hakikaten zor bir şey, bırak çocuğu biz kendimiz bile muayene olmaya giderken sıkılırız, o travmayı zaten yaşıyor çocuk, her bir muayenede, her bir şeyde o travmayı bir daha yaşıyor.” (Adli tıp uzmanı)

“17 yaşında bir kız, korkunç tabularla yetişmiş, bedenini açıyor sana. Travma olmaz mı? Kim muayene ederse etsin. Onu minimumda tutmak, tek muayeneye indirmek lazım. Onun için defalarca muayene çocuğa zarar verir.” (Adli tıp uzmanı)

Cinsel saldırılarda muayene için mekânın uygun olması ve uzmanın bu konuda deneyiminin önemine değinilmiştir:

“Anal muayene, kızlık zarı muayenesi, beden muayenesi. Onun dışında burada başka türlü muayene yok zaten. Bu numune alma işi, hani cinsel saldırıya uğrayanlarda numune alma hani aslında bir 'cinsel suçlar birimi'nin işi olması gerekir. Fakat bizde o işler öyle yürümüyor...24 saat o merkezin açık olması gerekir... Çünkü zorlanıyoruz, hem muayene etmek, numune almak, muayene ediyoruz ama numune alma anlamında numune alan kişilerin de o işin uzmanı olması lazım yani. Bir cinsel muayene öyle sıradan bir muayene değil.” (Adli tıp uzmanı)

Adli tıp uzmanları arasında cinsel saldırıyı kanıtlamanın ne şekilde mümkün olacağı konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Görüştüğümüz adli tıp uzmanlarından biri fiziksel delillerin yetersiz olabileceğinden bahsediyor:

“Biz neyi arıyoruz tabii ki penetrasyon bulgusu var mı, yok mu? Niye arıyoruz; çünkü yasada ona göre karşılık bulacak. Bizim raporumuzu da alacak hâkim ona göre inceleyecek. Ama biz diyoruz ki bazen öyle vakalar var ki örneğin vajinal penetrasyon olmuş, ama elastiki yapıda, yani kızlık zarı ancak normal doğumla yırtılabilecek yapıda, o zaman siz sperm de bulamıyorsanız laboratuvar incelemesinde zaten penetrasyonu kanıtlayamıyorsunuz. Kanıtlama şansınız yok ya da anal bir penetrasyonda, şimdi anüs öyle bir yapıdır ki bunu her hekimin bilmesi zor tabii ki ama öyle bir yapıdır ki kişinin direncini kırdıysanız... çabuk iyileşiyor. Biraz da geç geldiyse, ben fiziksel anal penetrasyon bulgusu bulamam. Bilirkişi hekim mahkemeye yazmak zorunda; anal penetrasyonu kanıtlayacak fiziksel bir bulgu bulunmamasının, anal penetrasyonu reddetmeye yeterli olmadığı, çünkü biraz önce saydığım gibi anü-

sün genişleme yeteneği çok fazla olan bir bölge olduğu ve işte kaygan madde kullanıldığı şu durumlarda zaten hiç iz bırakmaksızın da penetrasyonun gerçekleşebileceği o nedenle bu bulguların bulunmamasının olayı reddetmeye yeterli olmadığı...”

Başka bir adli tıp uzmanı ise karar vermek için fiziksel delilleri zorunlu ve yeterli bulmaktadır:

“Tamamiyle bulgulara bakarım, tanımlarım. Siz nasıl tanımlamamı isterseniz, öyle. Şimdi, cinsel istismar şey olduğu zaman biz farklı bakıyoruz; ben bir vakaya bakmıştım, cinsel istismar, 9 yaşındaki kız babam bana cinsel istismar uyguluyor dedi. Ne yapıyor kızım dedim, saçımı okşuyor dedi. O kız için o cinsel istismar işte ama biz saç okşamasını cinsel istismar olarak değerlendiremeyiz. Ayrıca cinsel istismarın maddi delilleri olacak. O deliller olmadan da kimse cinsel istismarla falan suçlanamıyor, olmuyor... Ensest cezaları çok ciddi cezalardır. Az bir ceza değildir, 15 sene artı 8 ve 3 daha 26 seneyi buluyor. Bu yüzden kesin kanıt diyorum.”

Cinsel saldırının üzerinden bir süre geçmesi fiziksel delillerin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Ayrıca mağdurlar yaşadıkları cinsel saldırının ardından kirlendiklerini düşündükleri için banyo yapabilmekte ve bu şekilde delilleri ortadan kaldırabilmektedirler. Görüştüğümüz bir adli tıp uzmanı bu durumun olayı kanıtlamada yarattığı soruna değinmiştir:

“Çamaşırlarını ya atıyorlar ya yakıyorlar ve banyo yaptım diyorlar. Oysaki bize mesela banyo yapmadan çamaşırlarını atmadan gelse, akut dönemde gelse, çok daha başarılı olacağız olayın tespiti açısından.”

Mahkemenin fiziksel delilleri yeterli bulmadığı durumda ruhsal delillerin toplanması daha büyük önem taşımaktadır. Mağdurların ruh sağlığı uzmanlarına yönlendirilmesi konusunda gereken hassasiyetin gösterilmemesi, her şehirde ve kurumda çocuk ruh sağlığı uzmanının olmaması ensestin açığa çıkmasını geciktiren hatta engel olan durumlardır. Bazı adli tıp uzmanlarının ruhsal değerlendirme raporlarının yeterliliğini sorgulamaktadırlar:

“Posttravmatik stres bozukluğu ya da depresyon yönünden değerlendirirken psikolog ya da psikiyatristlerimiz, 6 yaşında çocuk için bile, hiçbir şekilde çocuğun fizik gelişimine, ruhsal gelişimine, mental gelişimine değinmiyorlar. Orada ne vardı, işte çocuk geceleri uyuyamıyor dedin mi, posttravmatik stres bozukluğu var deyip raporu veriyor, sonucunu da hiç düşünmüyor. Sonucunda çok büyük bir travma var. Niye, bu sefer de suçladığı kişide travma var. Böyle

bir rapor net 10 senedir...” (Adli tıp uzmanı)

Başka bir adli tıp uzmanı ise ensestin verdiği zararın ortaya konması için ruhsal değerlendirilmenin gerekli ve yeterli olduğunu belirtmiştir:

“Öncelikle şunu söyleyeyim, travma sonrası stres bozukluğu adli tıp uzmanlarının tek başına koyduğu bir tanı değil. Travma sonrası stres bozukluğu tanısını koymak için mutlaka bir çocuk psikiyatrisi uzmanının işi içinde olması gerekiyor... Burda ayırıcı tanı yapmak, bu tanıyı koymak için mutlaka dediğim gibi bir uzmanın, ruh sağlığı alanındaki bir uzmanın olması gerekiyor... Travma sonrası stres bozukluğu tanısını konabilmesi için belirli başlıklar sıralanarak, o başlıklar altında hangi davranışların bu tanıyı koymak için gerekli olduğu, kaçının bulunması halinde bu tanının konulacağı çok net olarak belirtilmiştir. Bu bir muamma, birileri tarafından çok farklı bir şekilde yorumlanacak bir hadise olamaz... Dolayısıyla ben şunu kabul etmiyorum, ya yetersiz bir inceleme vardır, bilgiler bulgular örtüşmüyordur ya da uygun kişiden görüş alınmamıştır. Travma sonrası stres bozukluğu depresyon gibi, şizofreni gibi, iki uçlu mizaç bozukluğu gibi veyahut paranoid kişilik bozukluğu gibi ruh sağlığı uzmanlarının belirli bir muayene yöntemi ve bilgi sürecinden geçirerek koyabilecekleri tanıdır.” (Adli tıp uzmanı)

Görüşüğümüz bir psikiyatr ruhsal değerlendirmenin nasıl yapıldığını aşağıdaki sözleriyle anlatmıştır:

“...Bir, kişinin standart ruhsal bir muayenesi vardır. O çok bellidir, bunun da birtakım standart soruları vardır. Bütün bu soruları sorduğunuzda çok genel bir bilgi elde edersiniz. İki, travmadan sonra travmaya bağlı özgün bir hastalık gelişebilir. Bir de bunu bildiğiniz takdirde onlardan hangilerinin belirtileri var diye, biz onlara bakabiliriz. Üç, travmatik yaşantılar anında tepki verebilir, etkileri çıkabilir. Biraz durur, yavaş yavaş çıkabilir. Bazen yıllar sonra da çıkabilir. Onun için ben bir kişi dün travmaya maruz kaldı diye gelirse ben bir günlük bir bilgiye sahip olurum ve bu çok sınırlı bir bilgi. 5 yıl sonra da olmayacağına dair de bir şey yazamam. Ben o zaman raporumda, 'Bugünkü muayenesinde şunları şunları buldum' deyip birtakım psikolojik testler var, onları da tamamlayıp, iki şu şu bulgular, belirtiler, travmaya maruz kalan kişilerde görülen belirtilerdir. Onu da diğer belirtiler olarak söyleyebilirim. Bu belirtiler belirli sınıflamalarımız var, 'şu ya da bu hastalığı oluşturuyor' diye bilirim, ya da diyebilirim ki 'Bu hastalığı oluşturmuyor, kısmi belirtileri var, takip edilmesi gerekir.' ...Bir, ifadesinin geçerliliğini söyleyebilirim. İki, belirti

çıkıyorsa, nedir, onu söyleyebilirim, üç, bu belirtiler bir tanı oluşturmuşsa onu söylerim, dört, ayrıca o anda gördüğüm belirtilerin ve tanılarının ve diğer durumun özelliklerine göre bunun ağır ciddi uzun vadeli kronik olma riskinin varlığı ya da yokluğunu söyleyebilirim. Uzun zaman sonra gördüysem, 6 aydan sonra zaten kroniktir diyebilirim. Çok sınırlı görüp bir tanı koymamışsam 'Bu bir travma mağdurudur, bunun da zorlukları kısa zamanda da uzun zamanda da çıkabilir, ilerisine ait bir şey söylemek şu aşamada mümkün değil, takip edilmesi gerekir' diyebilirim.” (Pskiyatr)

Görüştiğimiz bir çocuk psikiyatrisi ise cinsel istismarın ortaya çıkarılmasında ruhsal değerlendirmenin gerekliliğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“...Adalet Bakanlığı'na bilirkişilik yapıyoruz, onların özellikle şüphelendiği olgularda biz ruhsal değerlendirme üzerinden verilerimizi onlara sunuyoruz, çünkü biz biliyoruz ki bugünkü bilgilerimizle her zaman istismarlarda fiziksel bir bulguya ulaşmak mümkün olmuyor. Mesela olgu size onlarca gün sonra gelebiliyor, bu durumlarda ruhsal değerlendirmeye sonuca ulaşmaya çalışıyoruz çünkü ruhsal belirtiler daha kalıcı ve daha sürekliliği olan belirtiler.”

Adli Tıp Grup Başkanlıkları ve Şubelerinde çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı bulunmamaktadır. Bu durumda ruhsal değerlendirme için diğer kurumlarda çalışan ruh sağlığı uzmanlarının bilirkişiliklerine başvurulması gerekmektedir. Ayrıca hâkim gerekli gördüğünde vakayı değerlendirme için İstanbul'daki Adli Tıp Kurumu'nun cinsel suçlarla ilgili İhtisas Kurulu'na gönderebilmektedir. Mağdurların çeşitli illerden muayene için İstanbul'a gönderilmeleri çocuklar için tekrar travma yaratmaktadır. Üstelik geçen sürede fiziksel bulguların bir kısmı ortadan kalmaktadır. Ayrıca Adli Tıp Kurumu ilgili birimlerinde ve özellikle taşra teşkilatında sürekli çocuk ruh sağlığı uzmanının olmaması, nitelikli ruhsal değerlendirme yapılmasını sınırlandırmaktadır.

Ensest şüphesinin değerlendirilmesinde sosyal hizmet uzmanlarının hazırladığı raporlar da kullanılabilir. Sosyal hizmet uzmanları, ensest şüphesinin doğruluğunu ve diğer aile bireylerinin çocuğu korumadaki yeterliliklerini nasıl değerlendirdiklerini şöyle anlatmaktadırlar:

“...bizim 4 yıl boyunca okuduğumuz görüşme ilke ve tekniklerimiz var. Aileye yönelik belli ölçütlerimiz var. Hangi aile duyarlı, hangi aile değil, hangi aile o çocuğu kendi mekanizması içinde koruyabilir, bununla ilgili deneyimler ve bilgi birikimlerimiz var. Görüşme yapıyoruz ve en az bir görüşme yapıyoruz aileyle kendi ortamında. Bu görüşmeden sonra apartmanda yöneticiler olabi-

lır, konuya göre, ekonomik nedense yöneticiyle konuşmazsınız, aile zaten söyler 'ben fakirim yardım istiyorum' der. Bunu artık yöneticiye sormaya gerek yok. Ama bir şiddet vakasıysa apartmanın yöneticisi, komşusu çok önemli olabiliyor. Yine bir şiddet vakasıysa, fiziksel, duygusal, cinsel fark etmez, okulla, öğretmenle, acaba burada çocuk ne gibi davranışlar sergileniyor, çocuk acaba öğretmenle, arkadaşıyla böyle bir şey paylaşmış mı, çok özel arkadaşları varsa onlarla. Ama her birinde öncelikle şu söyleniyor 'bunlar gizli kalacak, aramızda kalacak ve sizin de paylaşmanızı istemiyoruz' şeklinde hem aileye hem yakın çevresine, uyarılarak görüşmeler yapılıyor. Bu görüşmeler sonucunda eğer o ailede kalması çocuk için uygun değilse çocuk kurum bakımına yerleştiriliyor.... örneğin ensestte ya da cinsel istismarda her şeyden önce, çocuğun güvenliği...”

Ev ve aile hayatındaki sorunlar...

Namus anlayışının neden olduğu toplumsal baskının ensestin açığa çıkışını her aşamada engellemekte olduğu görülmektedir. Namus anlayışı ensest açığa çıktıktan sonraki süreçte de çocuğun mağduriyetinin artmasına neden olacak şekilde rol oynamaktadır. Mağdurun yaşamış olduğu taciz ve tecavüz ailesi tarafından “namus” meselesi haline getirilebilmekte ve yaşadığı mağduriyete rağmen çocuk suçlanabilmektedir. Aile içi şiddetle daha yakından ilgilenen pek çok uzman, namus cinayetlerinin bir bölümünün ensest ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda nedensiz görülen kadının intiharları ve cinayetlerine de şüphe ile bakılabilir. Çocuğun güvenliğinin sağlanması için ensest açığa çıktıktan sonra gerekli önlemler alınmalıdır. Saldırgan güvenlik güçlerince yakalanmış da olsa yakın ve uzak akrabalarından oluşan geniş aile çevresi çocuk için tehdit oluşturabilir. Bir avukat izlediği ensest davasını şu sözlerle aktarmış :

“...çocuğun hamile kalmasıyla ortaya çıkan bir ensest var ortada. O çocuk, yaşamı tehlikedeydi koruma altına alındı, kuruma yerleştirildi. O cinayete kurban gidebilecek bir kızdı.”

Bir çocuk psikiyatrisi ise kendi deneyimlerine dayanarak ailelerin mağdur çocuklarını korumalarına engel olan namus anlayışındaki ironiyi ve çelişkiyi ortaya koymaktadır:

“Tecavüze uğramış olabilir, hamile olmuş olabilir ailesinden. O çocuğu iki kere öldürmek istiyorlar; kirlendi, belki onun yüzünden abi hapse girdi. İki ne-

denden. Korunması gereken erkek hapse girdi, üstelik o (kız çocuk) da kirlendi, işe yaramayacak artık diye. Garip bir dünya...”

Ensestle yaşanan mağduriyet ve travmanın katlanarak artmasına yol açan bir olay da mağdur kız çocuğunun cinsel saldırıyı örtbas etmek amacıyla evlendirilmesidir. Evlendirildiği kişi kendisinden oldukça yaşlı ve halihazırda evli bir erkek olabileceği gibi dini ve kanuni olarak evlenme yasağı olacak yakınlıktaki bir akraba olmaması durumunda saldırganın kendisi de olabilir. Aile bireylerinin bu davranışlarında öncelik *mağdur kişinin* korunmasında değil, “*aile namusunun*” ve bu yolla *ailenin* korunmasındadır.

Ensest aileyi bütünüyle sarsan bir olaydır. Bu nedenle de ensestin açığa çıkmasının ardından aile bireyleri sadece taciz ve tecavüze uğrayan çocuğun durumuna odaklanmaz, aynı zamanda ailece içinde bulundukları durumdan etkilenir ve bu duruma ilişkin tepkiler geliştirebilirler. Bir başka deyişle, babası tarafından istismar edilen bir çocuğun annesi, sadece çocuğu cinsel istismar mağduru olan bir anne değil, aynı zamanda eşi de cinsel saldırıda bulunmuş bir kadındır. Ağabeyi tarafından istismar edilmiş bir kız çocuğunun babası, hem mağdurun hem de saldırganın babasıdır. Görüştiğimiz bir sosyal hizmet uzmanı ensestin ailedeki diğer bireylerde yarattığı etkilere değinmiştir:

“...ensest bir ilişki varsa gerçekten varsa, çocuk, genellikle enseste uğramış çocuk koruma altına alınıyor... istismar eden kişi cezaevine giriyor. Geri kalanlar? Ailenin diğer üyeleri?... Onlarla ilgili yapılan çalışmalar çok az. Eğer diğer çocuklar mesela istismara uğramış olmasalar bile, yani uğrama olasılıkları belki yüksektir, uğramış olmasalar bile, sonuçta babası, kız kardeşine diyelim, tecavüzden cezaevinde. Kız kardeşi babasından hamile. O çocuklar için de çok büyük travma...”

Bazı durumlarda aile bireyleri içinde bulundukları koşullarla mücadele edemez ve mağdur çocuğa karşı suçlayıcı tavır geliştirebilirler. Bu durum, saldırgan evden uzaklaştırılmış bile olsa çocuğun üzerindeki olumsuz ruhsal etkilerin devam etmesi anlamına gelmektedir. Görüştiğimiz sosyal hizmet uzmanı (kamu), ağabeyinin istismarı açığa çıktıktan sonra ailesi tarafından destek görmeyen, bu nedenle de koruma altına alınan bir çocuğun olayın açığa çıkmasının ardından yaşadıklarını aktarmıştır. Bu olayda 6-7 yaşlarında cinsel istismarı babasına söylemiş olan çocuk önce baba tarafından desteklenmeyip aksine dövülerek cezalandırılmıştır. Ev ortamı güvenli görülmeyerek kuruma yerleştirilen çocuğa, babanın baskısının devam etmesi üzerine yetkiler çocuğun yerleştirildiği kurumu değiştirerek ailesi tarafından bulun-

masına engel olmuşlardır. Bu olayda ensest nedeniyle evinden kopmuş olan çocuk, başka bir kuruma gönderilerek alıştığı ortamdan bir kez daha ayrılmak zorunda kalmıştır.

Maddi kaygının ensestin açığa çıkmasında bir engel oluşturduğu görüştüğümüz uzmanların hemfikir olduğu konulardan biridir. Taciz edenin ailenin gelirini sağlayan kişi olduğu hallerde, ensestin açığa çıkması ardından yaşanan psikolojik sorunlara bir de maddi sorunlar eklenmektedir.

“...özellikle gelir düzeyi düşük ailelerde böyle bir şey gerçekleştiği zaman da ailenin de yapısı bozuluyor. O aileyi de koruyacak bir şey yapmanız gerekiyor, babayı hapse gönderdiğinizde o anneye de geçinmesini sağlayacak bir sistem kurmalısınız ki o anne rahatlıkla şikâyet edebilsin, delil sunabilsin, göz yummasın yani böyle bir şey. Şimdi anne de aç kalmaktan korkuyor. Böyle bir şeyin içinde de çok da suçlayamıyorsun hani bir anne nasıl katlanır diyorsunuz ama yani öyle bir çaresizlik içinde kalıyor ki gidecek bir yeri yok çocuğunu götürebileceği bir yeri yok, ne yapacağını bilmiyor...” (Avukat)

Ensestin açığa çıkmasından sonra annelerin olayı kabul etmelerine ilişkin yaşadıkları zorluğa, bir de tek başına ebeveynlik yapma, gelir sağlama mücadelesi gibi yükler de eklenince, içinde bulundukları ruh hali istismar olayında çocuklarını suçlamak gibi örseleyici davranışlar geliştirmelerine yol açabilmektedir.

Aynı aileden istismara uğrayan çocuklar olayı açığa çıkarmakta aynı gücü ve beceriyi gösteremeyebilirler. Bu nedenle ensestin görüldüğü durumlarda uzmanların ailedeki diğer çocuklarla ilgili farklı yaklaşımlar geliştirmelerine ihtiyaç duyuluyor. Görüştüğümüz kişilerin önemli vurgularından biri her vakanın kendine has özellikler taşımakta olduğudur. Bu nedenle ensestin açığa çıkarılmasından etkilerinin azaltılmasına yönelik çabayı içeren süreçte vaka çalışması yapılmasının gerekli olduğu bilinmektedir. Görüştüğümüz bir psikolog, baba ve ağabey tarafından tecavüze uğramaları üzerine korumaya alınan iki kız kardeşin gerek baba ve ağabeylerine gerekse ailenin diğer üyelerine karşı gösterdikleri davranış modellerinin çok farklı olduğunu anlatmıştır. Çocuklardan biri içe kapanık, diğeri saldırgan tutum sergilemektedir. Biri, ağabeyi ihbar etmiş ve olayı ortaya çıkarmışken, diğeri bu ihbara karşıdır. Olayın açığa çıkmasından sonra ensest saldırısına maruz kalan çocuklar aynı aileden de olsa, bu çocuklarla aileleriyle ilişkilerini yeniden yapılandırma ve istismarın etkileriyle mücadele konularında farklı yollar izlenerek çalışmak gerekmektedir.

Uzmanlar ensestin açığa çıkmasının ardından ailenin alacağı kararlarda mağdur çocuğun göreceği zararını en aza indirecek stratejiler izlenmesinden yanadır. Çocuğun

ilerideki yaşamını istismar nedeniyle damgalanmayacağı güvenli bir ortamda geçirmesi çok önemlidir. Çocuğun ve ailesinin yaşadığı ortam, olayı hatırlatacak bir etki yaratıyor ya da bu ortamda yaşayan akraba ve komşu gibi diğer kişiler çocuk için rahatsız edici oluyorsa ailenin başka bir yere taşınması gerekebilmektedir. Bazı durumlarda taşınma, ailenin maddi ve manevi bağlarından vazgeçmesi anlamına geldiğinden, bu kararı almak her zaman kolay olmamaktadır. Bir çocuk psikiyatrisi bu nedenle koruma altına alınmak zorunda olan çocuklardan bahsetmiştir:

“Ailenin tutumu, çocuğun nasıl etkileneceğini belirleyen şey aslında. Bir de onunla uğraşıyoruz mesela. Ordan taşınmalısınız. İşte kira mira, bilmem ne, ailenin yarısından fazlası orada, altı üstü, yan yana yaşamayı tercih ediyor. Bunun çocuktaki etkisini çok da umursamıyor. Sırf taşınmadığı için, ailesi koruyacak olduğu halde aileye geri veremediğimiz, yuvaya gönderdiğimiz çocuklar var. Taşınmayı kabul etmedikleri için.”

Koruma altına alınan çocuklar...

Ensest mağduru çocukların can güvenliklerinin ve maddi-manevi ihtiyaçlarının sağlanacağı, toplumdan yalıtılmayacakları, damgalanmayacakları, mahremiyetlerinin korunacağı ve ensestin neden olduğu fiziksel ve ruhsal zararlarının azaltılması için gerekli desteklerin verileceği bir ortama ihtiyaçları vardır. Olayın ortaya çıkmasının ardından ensest mağduru çocuklar için çocuğun yararına görüldüğü durumlarda Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çocuk ile ilgili olarak danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbir kararları alınabilmektedir. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı, çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse hakkında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve cumhuriyet savcısının istemi üzerine ya da resen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

Hakkında barınma konusunda tedbir kararı verilmiş olan bir çocuk SHÇEK'e bağlı kurumlara yerleştirilmektedir. Görüştüğümüz uzmanların pek çoğu kurum bakımı ne kadar iyileştirilirse iyileştirilsin çocuğun ev ortamında yaşamasının yerine geçemeyeceğini belirtmiştir. Ancak ensest, çocuk için maddi ve manevi risklerin evde sürebileceği bir istismar şekli olduğundan her vakanın ayrı olarak ele alınıp çocuğun koşulları için en uygun kararın verilmesi gerekmektedir. Olayın açığa çıkmasıyla bu konuda başlayan süreci görüştüğümüz psikolog şöyle anlatmıştır:

“...acil tedbir kararı diye bir süreç işliyor. Çocuğun o sırada ailede mi kalıyor olması, acilen hastaneye mi yatırılıyor olması, yoksa alınıp yuvaya mı

yerleştirilmesi gerekiyor yönünde bir değerlendirme yapmamız gerekiyor. Zaten söz konusu olan şey ensestse, direkt olarak Çocuk Esirgeme Kurumu'na yönlendiriyoruz çocuğu... Suç duyurusunda bulunur, ifadeler alınır, inceleme yapılmadan acil koruma kararı alır... Yani duruşmadan önce de karar isteyebilir.”

Çocuklar hakkında koruma kararı verilmesi konusunda görüştüğümüz uzmanların bazılarının düşünceleri aşağıdaki gibidir:

“Gerekirse Sosyal Hizmet'in bir kurumuna yerleştirilmeli diye talep ya da bunu savcılık da talep edebilir, hâkim kendiliğinden de karar verebilir buna veya emniyet tarafından da talep edilebilir, çocuğun bir şekilde rehabilite edilmesi gerekiyor, bir travma yaşıyor, hani o yüzden mutlaka bir tedavi alması gerekiyor, gerekirse gittiği okuldan alınıp başka bir okula verilmesi gerekiyor eğitim hakkının ihlal edilmemesi için, sonuçta bu küçük bir mahallede yaşıyorsa muhtemelen o mahallesindeki okula gidiyordur ve bir şekilde okuldaki diğer arkadaşları duyacaktır, hani mevcut çevresinin değiştirilmesi gerekebilir, buna da mutlaka çocuk hâkimi karar verip hani ona uygun bir tedbir kararı, korunma kararı verilmesi gerekiyor.” (Avukat)

Görüştüğümüz bir diğer avukat, vakaların tek tek ele alınmasının ve kurum bakımına alternatif çözümler geliştirilmesinin gerekliliği konusundaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor:

“Koruma mekanizması kendiliğinden işlemiyor şimdi İngiltere'de vs.de böyle bir dava olduğunda sosyal hizmetler davaya taraf olarak çağırılıyor ve istismar vakasını onlar da izliyorlar ve vaka toplantısı, vaka konferansı dedikleri sistemin içinde o çocuk için beraber karar alınıyor orda. Şimdi bizde mesela çocuğun annesi böyle bir şeyin farkına varsa ve şikâyet etse savcılığa gitse, savcılık da davasını açar. Savcının aklına çok nadiren bu çocuğu koruma altına alayım bir de sosyal hizmetlere haber vereyim gelir. Kanun diyor aslında, hemen haber vermelidir, diyor ama savcının aklına o koruma kararı gelmez. O sadece sanığı cezalandırmaya uğraşır yani otomatik bir koruma sistemi işlemiyor beraberinde. Bir de bunu koruma altına alacaksınız ama göndereceğiniz yer de sosyal hizmetlerin kurumu. Şimdi kurumun koşullarını da biliyoruz yani kurum bakımı dünyada terk edilen bir bakım türüyken bizde bütün çocuklar kuruma alınıyor... Korumanın beraberinde işlememesi aslında en büyük problemimiz.”

Uzmanların çoğunlukla birleştiği bir nokta çocuğun aile ve ev ortamına ihtiyacı olduğudur . Sosyal hizmet uzmanları da çocukların öncelikle aile ortamında bakılmasının olanaklarını araştırmaktadırlar. Bir sosyal hizmet uzmanı ailenin çocuğa destek olabileceğini saptadıkları durumlarda çocuğun kurum bakımına alınmasını gerekli görmediklerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Eğer biz o ailede (istismar) olabilme olasılığını görüyorsak alabiliyoruz ama şunu da yapabiliyoruz biz, örneğin fail ağabey, ağabey cezaevinde 3 yıl kalacak, biz o ensest vakayı aile içinde de tutabiliyoruz çünkü ağabey evde yok ama bu arada eğer çocuk zarar görmeyecekse. Şöyle, anne ağabeyin cezaevinde olma nedenini ensest mağduru çocuk olarak görüp çocuğu zorlamayacaksa, baba ona destek olabilecekse. Yani aile dinamiği bizim için çok önemli. Eğer o ailede o çocuğa sahip çıkacak, o çocuğu koruyup kollayabilecek, ezilmesini engelleyebilecek bir üye bile varsa biz onları destekleyerek çoğaltmaya çalışıyoruz. Yani öncelikle çocuğu kuruluşa alalım diye bir şey yok...”

Bazı uzmanlar ise ensestin varlığının doğrudan koruma kararı için yeterli olduğu görüşündedirler:

“Ailenin maddi olanakları düzgün bile olsa o çocuğu oradan almayı talep ederim. Aile bakabilecek dahi olsa da almayı talep ederim çocuğu. Zaten geriye kalan aile, artık aile değil, koruyamıyor çocuğu. Bu çocuklara danışmanlık hizmeti gerekli. Biz SHÇEK'e gönderiyoruz çocukları ve onlar çocukların korumasını ve takibini yapıyorlar. Zaten SHÇEK bakımında kalan çocuklar devlet memurluğu konusunda sonradan avantaja sahip oluyorlar, yardımcı oluyor devlet bu çocuklara.” (Savcı)

Bir sosyal hizmet uzmanı, ev ortamından alınma gereği duyulmamış ensest mağduru bir çocuğun izlenebileceğini, ancak sağaltımı için başka desteklere ihtiyacı olabileceğini belirtmektedir:

“Ancak sosyal hizmet uzmanı çocuğu o evde bıraktıysa da izleniyor. Ama çoğu uzman şuna cesaret edemiyor; o çocuğu sanki almak zorunda, korumanın yolu kurum bakımı ama bazı çalışmalar var ki o çocuğu o aile dinamikleri içinde tabii başka yöntemlerle desteklemeniz gerekiyor... sadece sosyal hizmet uzmanı değil, psikiyatra da ihtiyacı var...”

Kurum bakımı konusuyla ilgili bir diğer tartışma da cinsel istismar mağduru çocukların özel bir kuruma ihtiyaç duyup duymadıklarıdır. Görüştüğümüz bir çocuk doktoru cinsel istismar mağduru çocukların, farklı istismar ve ihmal nedenleriyle koruma altına alınmış çocuklarla bir arada yaşadıklarında karşılaşılan sorunlara değinmiştir.

“...cinsel tacize uğramış çocuk, diğer çocukları bu çocuk olumsuz etkiliyor kaygısı oluyor. Gerçekçi bir kaygı da olabilir. Çünkü bir cinsel deneyimi var çocuğun öyle ya da böyle, onu anlatıyor. Öyle bir genç kızımız olmuştu yuva-da koruma altına alınan ve işte bütün etrafında diğer kızlar cinsellikle ilgili işte şöyle yapıyordu. Ben de böyle yapıyordum falan gibi, onları da olumsuz şekilde etkileyip, teşvik edecek şekilde. İzole etseler o çocuğun sağlığı için uygun olmuyor. İzole etmeseler diğer çocukların düzeni bozuluyor, huzuru bozuluyor gibi sıkıntılar oluyor.... Hakikaten çok zor birebir tedavi etmek lazım, çok bireysel ilgilenmek lazım.”

Uzmanların bir kısmı ensest mağduru çocukların genel yuva ve yurtlarda koruma altına alınmasının hem kendileri hem de kurumdaki diğer çocuklar için olumsuz sonuçlara yol açabildiği görüşündedir. Ensest olayları çok erken yaşlarda cinsel deneyim sahibi olma, bazı çocuklar açısından fuhuşa sürüklenme, bazı çocuklar için ise gebelik öyküsüyle birleşebildiğinden bu çocuklar için özel sağaltım ve güvenlik önlemleri gerekmektedir. Bu gereksinimleri karşılamak üzere cinsel istismar mağduru çocukların barınması için ayrı mekânların oluşturulması önerilmektedir. Bazı uzmanlar ise ayrı bir ortamın, çocukları izole edecek ve ayrımcılığa maruz bırakacak bir etkisi olabileceği görüşündedir. Hali hazırda SHÇEK bünyesinde istismar edilen ve/veya suça sürüklenen kız çocuklarının yerleştirildiği dört merkez bulunmaktadır. Bu merkezlere ensest mağduru çocuklar da yerleştirilmektedir. Bu merkezler genellikle bulundukları yerlere yakın illerden çocukların yerleştirildiği birimlerdir.

Çocukların koruma altına alındığı kurumların yerleri de önemlidir. Özellikle büyük kentlerdeki yuva ve yurtların gece hayatının faal olduğu semtlerde olmasının çocukların güvenliğiyle ilgili önlemleri almayı zorlaştırdığına değinilmiştir.

Çocuk koruma altına alınsa da ailesiyle ilişkisinin olumlu şekilde devam edip etmediği geleceği için önem taşımaktadır.

“Daha donanımlı olsun, işte sosyal becerileri artsın, nedir, okuma yazma bilmiyorsa okuma yazma bilmesi ya da işte eğitimi yarım kalmışsa devamı konusu ya da diğer sosyal aktivitelerle sosyalleşmesi, farklı sportif, sosyal faaliyetlere katılması, kendi ayakları üzerinde durabilecek güçlü hissetmesi için ne gerekiyorsa yapmaya çalışıyoruz. Ama aileden destek görüyorsa, bir şekilde elinden tutan birisi varsa o daha kolay oluyor bizim için.”

(Sosyal hizmet uzmanı)

Ensest sonucu doğan bebekler...

Aile içi cinsel saldırıların bir kısmında mağdurlar gebe kalmaktadır. Tecavüz sonucu gerçekleşen gebeliklerin 20. haftaya kadar medikal ya da cerrahi yöntemlerle sonlandırılması yasal olarak mümkündür. Ancak aile içi cinsel istismar sonucu oluşan gebeliklerin bir bölümü bu süreden daha geç bir dönemde tespit edilmekte, bazı durumlarda da gebeliğin sonlandırılması gebe çocuğun sağlığı açısından tehlikeli olmaktadır. Görüştüğümüz uzmanlar ensest sonucu doğan bebeklerin aileleri tarafından sahiplenilmediğini belirtmişlerdir. Ensestin yargıya yansımadağı durumlarda bebeğin öldürülmesi, terk edilmesi, aileden başka birilerinin nüfusuna geçirilmesi gibi, olayı gizli tutmaya yönelik davranışlara rastlanmaktadır. Ensestin yargıya yansıdığı hallerde ise doğumun ardından bebek çoğunlukla SHÇEK yuvalarından birine yerleştirilmektedir. Bu bebeklere buluntu bebek statüsünde kimlik kaydı yapılmakta ve velayetleri kuruma devredilmektedir.

Yetişkinlik sorunları...

Ensest mağdurlarının ergenlik, cinsellik ve evlilik konuları başta olmak üzere farklı alanlarda çok sayıda sorunu yetişkinliğine taşıdığı biliniyor. Olayı tam olarak anlamlandıramayan ve hatırlayamayan çocuklarda bile cinsel dürtülerin uyandığı yaşlarda kendi bedenine ve cinselliğe yönelik tepkiler oluşabilmektedir.

Ensest sona erdikten uzun yıllar sonra bile kişilerin yaşadıkları olayın etkisinden kurtulmaları kolay değildir. Görüşme yaptığımız psikologlardan birinin aktardığı aşağıdaki olay, mağdurların ailelerini zor duruma sokmamak için olayı nasıl yıllarca sineye çekebildiklerini ve ensestin etkilerinden kurtulmak için duydukları destek ihtiyacını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

“...bir kadın gelmişti bana, herhalde 67 yaşlarında falan, geldi ve ben odaya alıp da hoş geldiniz bile diyemeden bana dedi ki, benim dayım öldü, annem öldü, ben artık bunu açıklayabilirim: benim dayım çocukken beni yıllarca taciz etti ve ben hep bu yükü üstümde taşıdım, ama bunu hiç anlatamadım çünkü bundan üzülecek kişiler hayattaydı, artık öldüler ve ben bunu anlatmak için size geldim.”

Bir ruh hastalıkları uzmanı hastalarından birinin yaşadığı tacizin etkisiyle içinde bulunduğu durumu ise “5 yaşlarında yaşamış böyle bir olayı, anneye söylemiş, anne bir şey yapmamış. Bu insan hep kendini uçurumun kenarına götürüp götürüp getiriyor” sözleriyle anlatmıştır. Bir başka psikolog ise kendisine danışan bir genç kızın

davranışlarından çıkarak geçmişte yaşanmış bir ensest ilişkiyi ortaya çıkarışını şöyle aktarmaktadır:

“Askerlerle, kendisinden büyük kişilerle falan birlikte oluyor ve akşamları eve çok geç dönüyor. Aklıma geldi, aile içerisindeki bir olayı örtmek için bunun bu şekilde olabileceğini düşündüm ve kızı aile içerisinde bir cinsel istismar olup olmadığını sordum, kız ağlayarak çıktı, sonradan gelip bunun doğru olduğunu söyledi. Baba kızını taciz ettiği için, sesini çıkaramıyor. Kız 16 yaşında geliyor buraya ama olayı 4 yaşındayken yaşamış...”

Yaşandığı dönemde de sonrasında da tacizi anlatabilme gücünü bulmak oldukça zordur. Bu gücü bulmanın dışındaki bir sorun da kişilerin ulaşacakları bir uzman bulabilmeleridir. Bu durumda kişiler açılabilme şansı yakaladıkları uzmanları değerlendiriyorlar. Böylece yıllar sonraya aktarılan bir travmayı en azından paylaşma fırsatından yararlanıyorlar. Rehberlik Araştırma Merkezi'nde (RAM) görevli bir rehber öğretmen kendisine danışan bir veliyle görüşmesini şöyle aktarmıştır:

“...ben oğluma nefretle bakıyorum, eşime nefretle bakıyorum, çünkü erkeklerden nefret ediyorum diye geldi. Bunun temelinde işte, dedesinden gördüğü taciz var... babası tarafından kız cezalandırılıyor, sen benim babama nasıl böyle bir şey söylersin. ...kız sesini kesip olayı kapatmak zorunda kalıyor...”

Aşağıdaki olay ise hem ensestin yetişkinlikte neden olabileceği sorunları göstermesi hem de bu sorunlarla doğru mücadele için önce ensestle ilgili travmanın aşılmasının gerekliliğini işaret etmesi açısından önemlidir.

“Arkadaşım vardı, erişkin bir kız, o bir affetme, katıldığım bir çalışmada affetme süreci yaşadığı için onu itiraf etti gruba, onunla ilgili biliyorum, tabii çok travmatik ve erkeklerle ilişkileri bozuk, evli olmasına rağmen kocasıyla ilişkisi çok iyi değil ve şişman, kilo veremiyor, kendini çirkin buluyor, kendini temiz ve güzel bulmuyor yani çünkü kendini, kirlenmişlik hissi var ya... Affetme çalışması yaptı ama babasıyla ilgili, sonra çok rahatladı, sonraki hayatı daha bir düzene girdi diye düşündük biz hepimiz...” (Çocuk cerrahı)

Ensest mağdurlarının tedaviye yanıt vermeyen fiziksel şikâyetleri olabileceği de bir psikolog tarafından şöyle aktarılmıştır:

“...fibromiyalji tanısıyla fizik tedavi kliniklerinde uzun uzun yatan biri bu. Geliyor yatıyor, tedavi ediyorlar, her türlü ilacı veriyorlar falan kadına, biraz toparlıyor, sonra gene geliyor. Ama bu arada konuşmalar arasında psikiyatri-den konsültasyon istiyorlar. Psikiyatrik konsültasyonda, anabilim dalının ruh-

sal travma bölümüne yönlendiriliyor, travma bölümümüz var... asistanları eğitiyoruz bu konuda her hafta toplanıyoruz. Dolayısıyla bizim asistanlar konuyla ilgili sürekli eğitimler aldıkları için daha farkında ve hassaslar bu konuda. Ortaya çıkıyor ki bu kadın ensest mağduru ve hâlâ aynı babayla aynı evde oturuyor. Hâlâ bu adam, (yetişkin bir kadın bu sözünü ettiğim, boşanmış bir kadın, çocuğu var, kendi ensestinin başladığı yaşlarda bir kız çocuğu var, o da onlarla birlikte) mutfığa geçerken bile kızının kalçasına dokunuyormuş. Kadının bu durum engellenmeden iyileşmesi mümkün değil ki o ortamda şikâyet bile edemiyor...”

Mağdurlar, çoğu kez evlilik hayatları ve cinsel ilişki ile ilgili sorunlar da yaşayabilirler. Bu sorunlarla mücadele için de desteğe ihtiyaç duydukları görüşmelerde dile getirilmiştir. Bu desteğin yarar sağlayabilmesi için öncelikle sorunun temel nedeni olan istismarın açığa çıkarılması gereklidir.

“Daha sonra, uzun bir süre sonra evlendi, evlendikten sonra şöyle bir sorun çıktı, eşiyile birlikte olamıyordu. Benimle görüşmek istediğini söyledi. Ben geldim buraya, işte durumunu anlattı, ben cinsel eğitim dersi filan... kesinlikle ben gitmek istemiyorum dedi, bir erkekle bunu konuşmam, dedi. Hani kendi bedenini tanımak, bedenine yabancılaşmıştı her şeyden önce, bırakın bir erkeği, kendi bedenini tanımıyordu. Kendi bedenini tanıma çalışmaları, sonra işte eşinin bedenini tanıma çalışmaları, sonra eşinin bedenini tanıma çalışmaları, yavaş yavaş dokunma alıştırmaları, sonra yan yana oturma, uzanma alıştırmaları, bu şekilde... Şu anda çocukları var.” (Rehber öğretmen)

Görüştüğümüz bir sosyal hizmet uzmanı ensestini çocukluktan yetişkinliğe geçerken özellikle ergenlik ve cinsellikle ilgili önemli sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde çocukların yakınlarında sorunlarını anlayıp onları yönlendirebilen kişiler bulabilmeleri önemlidir. Kurum koruması altındaki çocuklar için bu desteği kurum çalışanı olan uzmanlar vermektedir. Desteğin sağlandığı durumlarda çocukların bu süreci daha sağlıklı şekilde geçirdikleri uzmanlar tarafından gözlemlenmiştir.

Ayrıca şiddet mağdurlarının şiddet uygulamaya yönelebileceği ile ilgili görüşler de mevcuttur. Bazı saldırganların kendi öykülerinde ensest olması bu düşüncüyü arttırmaktadır.

Uzmanın Yaşadığı

Sorunlar

Uzmanın yaşadığı sorunlar

Raporun bu bölümüne kadar mağdurun ve yakın çevresinin ensest nedeniyle yaşadığı sorunlara yoğunlaştık. Farklı mesleklerden kişilerin de ensestle mücadelenin değişen aşamalarında karşı karşıya kaldıkları sorunlar vardır. Bu bölümde kısaca bu sorunlara değinmek istiyoruz.

Bilgi eksikliği

Görüşüğümüz çeşitli mesleklerden ve uzmanlık alanlarından kişiler mesleki eğitimleri sırasında cinsel istismar konusuna aldıkları bilgilerin yetersiz kaldığından yakınmışlardır. Ensest konusunda alınan bilgi daha da kısıtlıdır. Ayrıca meslek yaşamları içerisinde de istismar konusunda farkındalıklarını arttıracak ve ensestle karşılaştıklarında ne yapacakları konusunda yol gösterecek bir eğitimin eksikliğini hissetmektedirler.

Sosyal hizmet uzmanları mesleklerinin özellikle ilk yıllarında istismar gibi çocuklara destek olmanın daha zor olduğu alanlarda sıkıntı yaşadıklarını, danışabilecekleri kişilerin ve yazılı materyalin olmamasının işlerini zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Bazı sosyal hizmet uzmanları, ilerleyen yıllarda özel eğitimlerle ilgi alanlarına yoğunlaşırlar da daha yaygın olarak gözlemlenen, deneyimleri arttığı için sorunlara çözüm bulur hale geldikleridir.

Görüşüğümüz bir rehber öğretmen eğitimi esnasında yeterli donanım kazanmamış olmasının sonuçlarını şöyle anlatmıştır:

“Biz sadece kuramları aldık ama o kuramları birleştirip de uygulamaya nasıl döneceğimiz bize bırakıldı. Olması gereken de buydu. Ensest ve cinsel istismarla ilgili de bu oldu işin açığı. Yani sistematik bir şekilde böyle bir şeyle karşılaşsan şunları şunları yapabilirsin ya da yapmalısın gibi bir şey olmadı ama şu olmalıydı, bu önemli bir eksiklik; kesinlikle ama kesinlikle yasal olarak prosedür nedir, bu anlatılmalı, bu öğretilmeliydi... İlk karşılaştığımda, vakamla, ya tamam, hani işin benim üzerime düşen kısmıyla ilgili her şeyi yaparım, ederim ama yasal olarak ne yapmam gerekiyor, nasıl olması gerekiyor, işin gerçeği ben bunu deneme yanılma yöntemiyle öğrendim.”

Aynı öğretmen istismar gibi sorunlar karşısında öğrencileri yönlendirme konusunda da sorun yaşadığına değinmiştir:

“...yönlendirmede sıkıntı yaşıyorum ben... Biz yönlendirsek ne yapacağız? İşte, RAM'a yönlendireceğiz ama RAM'a yönlendirdiğimiz zaman, burdaki arkadaşlarımız da zaten psikolojik danışman. Ben de psikolojik danışmanım, o da psikolojik danışman. Bir psikoloğa veya psikiyatriste yönlendirilmesi gerecek. Süreç uzuyor, uzadığı zaman da çocuk daha çok zarar görüyor. Çok daha kısa sürede, hemen ulaşabileceği yerler olmalı bence, birileri olmalı bence.”
(Rehber öğretmen)

Bir mahkeme psikoloğu, özellikle göreve yeni başlayan uzmanlar için mahkemelerde yaşanan sıkıntıyı ifade etmiştir. Mahkemelerde görev yapan sosyal çalışmacılar mahkemelerde çalışmak üzere özel olarak yetiştirilmediklerinden hem deneyimsiz oluyorlar hem de konuya ilgi göstermeyebiliyorlar.

“15 yıldır çalışıyorum burda, ben bile yetersiz hissediyorum kendimi. Daha önce hiç görmediğim vakalar gelebiliyor. Ben her seferde konuşmama nasıl başlayacağımı kuramıyorum kafamda. O mağdurun karakteri farklı, kişiliği farklı. Ama sınavla geliyor insanlar buraya. Belki gerçekten çalışmayı bile istemiyor da memurluk yapabilmek için...” (Psikolog)

Görüştüğümüz bir hekim istismarın hekimler arasında bile çok konuşulan bir konu olmadığına ve farkındalığın yetersizliğine değinmiştir:

“Bir kere tabii, kendi çalışanlarınız arasında bile böyle bir şeyi konuşamıyorsunuz . Bir istismar düşünüldüğünde, düşündüğünüzü söylediğiniz de bile, özür de diliyorsunuz, bu böyle, toplumda çok göz önünde olmadığı için.”
(Dermatolog)

Üniversite eğitimi sırasında istismar konusunda yeterli donanımın kazanılmadığını düşünen bir avukat, hukuk fakültesi öğrencilerinin bu konulara çok ilgi göstermemelerini şöyle açıklamıştır:

“...hukuk eğitiminde neredeyse hiç yok... benim eğitim aldığım dönemde çocuk hukuku diye bir ders yoktu, şimdi seçmeli ders olarak çocuk hukuku konulmuş. Onun içinde biraz var. Bu işin tabii şöyle bir dinamiği var; çocuk hukuku para kazanabileceğiniz bir hukuk dalı değil. Ne mağdurdan kazanabilirsiniz, ne suça itilen çocuktan, suça itilen çocuklar sokaktaki çocuklar, onlar bir avukata gidip para veremezler. Şimdi buradan baktığımızda para kazanılmayan bir alana ilgi de az olur. Seçmeli ders olarak koyduğunuzda bile ancak bir kaç idealist kişi seçer o dersi. O yüzden de eğitimin içinde yok...”
(Avukat)

Rehber öğretmenlerin bilgi eksikliğinden yakındıklarını belirtmiştik. Öğretmen yetiştiren bir kurumda görev yapan bir öğretim üyesi, öğretmen yetiştirenlerin de istismar konusunda eğitim verecek donanımda olmadıkları değinmiştir.

“...kaç kişi cinsel istismarla çalışıyor Türkiye’de, çok az. Ensestle kaç kişi çalışıyor, çok az. Bunların konuşulması bile bir mucize, aslına bakarsanız. Dolarıyla, danışmanlar (rehber öğretmenler, psikolojik danışmanlar) ilgisiz değil anlattığınız zaman, ama anlatacak da insanların olması gerekiyor. Benim özel ilgi duyduğum bir alan belki. Ama her öğretim üyesinin anlattığına inanmıyorum ben. Anlatıyorsa da çok basit es geçiyordur diye düşünüyorum, açıkçası...”

Güvenlik sorunu

Görüştüğümüz uzmanların bir bölümü ensestin açığa çıkarılmasıyla ilgili güvenlik kaygıları taşımaktadırlar. Saldırganın kendilerine ya da ailelerine zarar verebileceği endişeleri vardır. Rehber öğretmenler ensesti bildirme konusunda yaşadıkları sorunlardan birinin de can güvenlikleri sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Saldırganlar, olayı açığa çıkardıkları için rehber öğretmenleri tehdit edebilmektedirler. Görüştüğümüz bir rehber öğretmen kaygısını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Nasıl bir insanla karşılaşacağımı bilmiyorum. Benim de bir ailem var, sorumluyum onlardan. Onlara zarar verebilirler. Ailemi öldürseler ne yaparım? Güvenlik sorunu var.”

Öğretmenlerin bu kaygısına görüşme yaptığımız bir polis de değinmiştir:

“Şimdi rehber öğretmen mesela geliyor, 'Böyle böyle bir olayım var' diyor, 'Tamam, hemen çocuğu koruma kararı aldıralım, o ortamdan kurtaralım' falan diyoruz, hemen 'Bana bir şey olur mu?' yani o endişeyi taşıyor.”

SHÇEK’te görev yapan sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar da bazı olaylarda koruma altına alınan çocukların aileleri tarafından tehdit edildiklerini belirtmişler.

Saldırganların ya da mağdurun ailesinden diğer kişilerin çocuğun avukatını tehdit ettiği durumlara dahi rastlanmaktadır:

“Çok şey göze alarak giriyoruz, örneğin psikolojinin bozulmasını göze alıyorsunuz, tehditleri göze alarak giriyorsunuz, dayak yemeyi yeri geldiğinde göze alıyorsunuz, belki o suçun mağduru dahi olabilirsin, çünkü karşında o suçun

failleri birileri var; çünkü zaman zaman duruşma salonunda tehdit alan arkadaşlarımız var; 'Sen dur, senin kızın olmayacak mı' şeklinde sanığın tehditlerine maruz kalmışlardır. Arkadaş anlatıyor, 'O adamı hâlâ gördüğümde elim ayağım titriyor.' Hani böyle şeylerle de karşılaşılıyor. Diyelim ki iyi bir savunma ile giriyorsunuz, gidiyorlar, araştırıyorlar sizin ailenize ulaşıyorlar, araya adamlar koyuyorlar ki çok üzerine gidilmesin dosyanın. Ya da işte çıkışta 'Sana şöyle şöyle yapacağız. Şöyle şöyle edeceğiz' şeklinde hem küfürlerle maruz kalıyoruz hem hakaretlere hem tehditlere. Üzerimize yürüyor adamlar...' (Avukat)

Bu tür güvenlik sorunlarını STK çalışanları da yaşamaktadır.

"Güvenlik sorunu yaşıyoruz tabii ama işte hani elimizden geldiğince her sığınağa gelen arkadaşın, ona şiddet uygulayanın bilgilerini alıyoruz, risk ölçümü ve ona göre bir güvenlik planı çıkarıyoruz, yani en aza riski indirmek için çalışıyoruz ama polisle çok iyi bir işbirliğimiz yok yani." (STK çalışanı)

Ruhsal yıpranma

Görüşme yaptığımız kişiler, ensest mağdurlarıyla ve saldırganlarıyla çalışmanın kendi ruh sağlıklarını da olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Farklı mesleklerden uzmanlar istismar olaylarıyla ilgili çalışırken nasıl yıprandıklarını anlatmış ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Görüştüğümüz bir avukat izlediği davaların özel hayatını nasıl olumsuz yönde etkiler hale geldiğini aşağıdaki sözleriyle anlatmıştır:

"...çocuğu seven her bir kişiye acaba bu istismarcı mı diye bakmaya başlıyorsunuz . Onun için de bu alanda çalışanlar şeyi dile getiriyorlar; mutlaka bir psikolojik destek almak lazım. Yoksa çevrenizdeki bütün insanlara öyle bakıyorsunuz... Ben bir yıldan daha uzun zamandır hiç istismar davasına bakmadım, genelde olan, bir süre baktıktan sonra bu tür davalara artık bakamaz hale geliyor avukatlar ve bırakıyorlar o tür davalar almayı."

İstismar konusunda çalışmanın zorluğu ruh sağlığı uzmanlarını da konunun ciddi şekilde etkilemesidir. Cinsel suç saldırganlarının terapisiyle ilgili çalışmalar yapan bir psikiyatr terapi sırasında hissettiklerinden örnek vererek bu zorluğu ifade etmiştir:

"...'ikizlere banyo yaptırmıştım... kurularken cinsel bir şeyim oldu, penisim sertleşti, mastürbasyon yaptım' diye anlatıyor. Şimdi bu bilgi geldiği anda o

kadar çıplak ve rahat bir anlatım. Benim ilk reaksiyonum şöyle dişlerimi sık-tım ve koltuğa sıkı sıkı sarıldığımı hissettim. Şöyle bir gerilmişim ve ilk iste-ğim, ilk reaksiyonum şu adam benim gözümden gitsin. Adamı odadan kov-mak geldi içimden, çünkü bana o kadar rahatsızlık verdi ki bu bilgi. Doğru-dan doğruya benim o değer sistemimi, benim mesleki zırhımı delen bir bilgi geldi. Buna dayanabilmek çok zor. Bunu fark ettiğiniz zaman işte o zaman ben dedim ki, bu adamı şimdi gönderebilirsin seni taciz ediyor. Ama sen çocuklara yardım etmek istiyorsan bu aileye yardım etmek istiyorsan bu adamı dinleye-ceksin . Bu adamla ben 2 yıl çalıştım sonra.”

Adli tıp uzmanları meslekleri gereği suçla ilgili pek çok vaka ile karşılaşmaktadırlar. Görüştüğümüz bir adli tıp uzmanı kendi mesleği ile sıkıntısını “*Beynimiz toplumun her türlü kirli şeyleriyle sürekli kirleniyor*” şeklinde ifade etmiştir.

Polisler de istismar olayları karşısında yaşadıkları sıkıntıya değinmiş ve olaydan na-sıl etkilendiklerini aşağıda gibi ifade etmişlerdir.

“Onun dışında yani işin aslı ben takip etmek istemem yani. Benim için de travma olur yani. O çocukların yaşadığı, dedim ya kendi çocuklarıma dokun-mak istemedim başta. Olayı unutmak isterseniz, ben de unutmak isterim. Me-sela siz şimdi sordukça hatırlıyorum, o çocukların yüz hatları aklıma geldikçe olayları hatırlıyorum. Ben de unutmak istiyorum onları. Onu yaşamak istemi-yorum tekrar.”

“İlk ben buraya geldiğimde açıkçası böyle şeylerle karşılaştığımda çok üzülü-yordum, ağlıyordum ve insanlara belki de yani çocuklara yardım edemiyor-dum, bu işin eğitimini almış olmama rağmen, çünkü çok eziliyordum, yarala-nıyordum, olamaz böyle bir şey diye düşünüyordum, her ne kadar bunu bilsek de, adını enstest olarak koysak da, teorik olarak kitapta yazsa, okusak da bire-bir insan yaşayınca hayır olamaz böyle bir şey diyordum ve inanın her şeyden böyle elimi eteğimi çekesim geliyordu, yani ilk başlarda, mesleğimin ilk yıl-larında, sonra yaşadıkça bu insanların gerçekten yardıma ihtiyacı olduğunu hissediyorsunuz ve diyorsunuz ki güçlü olmak zorundasın ve o insanlara yar-dım etmek zorundasın, çocuğa.”

Görüştüğümüz uzmanların genel yaklaşımı çok yıpratıcı da olsa mağdurların yararını düşünerek mesleklerinin sorumluluklarını yerine getirmek yönündedir. Ancak hemen hepsi kendi ruh sağlıklarını korumak için desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmişler-

dir. Aksi halde farklı mesleklerden uzmanlar istismar alanından uzaklaşmayı tercih edebilmektedirler.

“...istismar vakaları çok tüketici vakalar, çok örseleyici vakalar, hani çalışan insanları da çok tüketip örseliyor. Bu kadar düşününce ben bunları, yardımcı olan bir mekanizma görmeyince de ben kendimi geri çekmek zorunda hissediyorum. Biz de tükeniyoruz çünkü, hani bu çalışmaları yaparken, çok keyifle istekle yapıyoruz ama tükenmişliği de yaşıyoruz.” (Sosyal hizmet uzmanı)

Mesleki ikilem

Cinsel istismar şüphesinin ihbar edilmesi yasal bir sorumluluktur. Ancak uzmanların sıklıkla ensesti bildirmenin çocuğun yararına olup olmayacağı konusunda ikilem yaşadıklarını gözlemledik. Görüştüğümüz uzmanların, mağdurun kendisinin ya da ailesinin ensesti yargıya yansıtmak istemediği ya da bunu geciktirdiği durumlarda karar vermeleri daha da zorlaşmaktadır. Özellikle bazı meslek gruplarından kişiler, yasaların yüklediği sorumlulukla mesleklerinin kendilerine yüklediği sorumluluklar arasında kalabilmektedirler. Görüşmeler sırasında bu ikilemi en sık hekimler, psikologlar ve rehber öğretmenler dile getirmişlerdir. Hastalarıyla/ danışanlarıyla/ öğrencileriyle paylaştıkları konuların mahremiyetini korumayı ve onlar istemeden harekete geçmemeyi mesleki sorumluluklarından biri olarak görmektedirler. Bu meslek elemanlarının temel amacı çocuğun yararına işleyecek bir süreci başlatmaktır. Ancak problemlili olan konu, uzmanların ensesti yargıya yansıtmanın her zaman mağdurun yararına bir süreci başlatacağına inanmamalarıdır. Ailenin diğer bireylerinin de bildirimden yana olmadığı durumlarda sisteme güvensizlikleri, çocuğun ve kendilerinin güvenliği açısından duydukları kaygı ile de birleşmektedir. Görüştüğümüz bir çocuk doktoru istismar vakalarını ele alan sistemin iyi çalışmaması nedeniyle bildirimden bazen çocuğun zararına olabileceğinden kaygılandığını belirtmiştir:

“...aile diyor ki , 'bu duyulmasın, duyulmadan halledelim', şimdi duyulmadan halletmenin yolu var mıdır; eğer sisteminiz çok tıkr tıkr çalışan bir sistemse, polise bildirdiğinizde polis konu komşuyu çok huzursuz etmeden sadece işte ilgili şahsı bulur, sorguya çeker, bu sessiz sedasız mahkemeye gider... çok böyle bir olaylar büyümeden ve çocuğu da bu arada işte karakola çağır, savcıya çağır, sosyal hizmetlere götür falan gibi bir daha, bir daha örselemezseniz belki. Ama şu anda Türkiye'deki sistemimiz o olgunlukta değil... Aslında işte ikilem orada. Duyurmazsan kendimi riske atıyorum, duyurursam bu çocuğa acaba ben zarar verir miyim...”

Bir çocuk psikiyatri ise bildirip bildirmemeye vakanın özelliklerine göre karar verdiklerini ifade ederken, istismarın devam ettiği durumlarda (aile bireyleriyle birlikte çalışılarak istismarın önüne geçilemiyorsa) bildirimin zorunlu olduğuna değinmiştir:

“Şimdi bizim primer amacımız çocuğu korumak oluyor. O yüzden aslında, hepsini bildirme zorunluğu var. Ancak aile dinamiklerini göz önüne alarak ve çocuğun yararını göz önüne alarak bildirmeyebiliyoruz. Bunun bir şekilde çocuğun yararına olduğunu düşündüğümüz zaman bildirmediğimiz de oluyor. Ancak hani istismarı kimin yaptığı, bir de bundan sonra devam ediyor olması, çocuk korumasının olmadığı ve de bizim çok net olduğumuz durumlarda, anne babayla çalışılamayacak gibi durumlarda bir şekilde adli süreç başlıyor zaten ondan sonra.”

Görüşüğümüz bir rehber öğretmen bildirimin mağdur ve bildiren kişi için ne tür sorunlara yol açacağına değinmiştir:

“Bizde bir cinsel istismar, bu ensest de olsa, bilgi sahibi olduysanız, işte, adli makamlara duyuruda bulunmak zorunluluğunuz var. Bulunmadığımızda suçlu siz de sayılabiliyorsunuz... bunu yaparken aynı zamanda bütün o fatura, işte o bildiriye yapan kişiye de çıkabilir... Ani bir müdahale var ama o müdahalenin sonucunda çıkabilecek hasarlarla ilgili hiçbir şey yok. Yani altyapısı...”

Bir başka rehber öğretmen ise çocuğun kurum koruması altında yaşayacaklarını da sağlıklı bulmadığını, bu durumun da çocuk ve ailesi için olduğu gibi kendisi için de ikilem yarattığını belirtmiştir:

“...orada da (SHÇEK'e bağlı kuruluşlarda) çok böyle sarıp sarmalandıkları bir şey yaşamıyorlar, hadi taciz yaşamazlar bile. O yüzden çok kötü yani hani bir yerden alacağız tamam çocuğu, çocuk da tamam istiyor ama bizim görevimiz onu rahat edeceği, artık bunları yaşamayacağı, sağlıklı yaşayacağı bir yere koymak ama yok bence, yani bizim için sürecin aslında önce böyle başlaması gerekiyor belki hani tamam vakaları çıkartalım önemli çıkarttığımız noktada konuşlandıracağımız yerler o kadar iyi olacak ki o zaman kimse korkmayacak belki aile de korkmayacak...”

Uzmanlar yasal bildirimle yönlendirdiklerinde ya da kayıt altına almak istediklerinde bazı mağdurların kendileri ile bir daha temas kurmadıklarını, bu durumda hem enses-
tin gizli kaldığını hem de mesleki desteklerini sunamadıklarını belirtmişlerdir. Ancak, şiddetle ilgili diğer bildirim ve destekler konusundaki sorumluluklar alanında olduğu gibi burada da mağdur 18 yaşından küçükse her durumda, mağdur 18 yaşından büyükse cinsel saldırının devam ettiği durumlarda ensestin ihbar edilmesi zorunludur.

Mesleki kurumsal işbirliği

Görüşmelerimizin hemen hepsinde ensest konusunda çalışmanın bir ekip işi olduğu, farklı mesleklerden uzmanların ve farklı kurumların işbirliğine gereksinim duyulduğu ifade edilmiştir. Görüştüğümüz kişiler mesleki ve kurumsal işbirliğinin eksikliğinden şikâyetçidirler.

“...yani şöyle sıkıntı oluyor, gerçi ben tereddütte kaldığım vakalarda danışmanlık alıyorum gerçi, kuruma soruyorum ya da bu konuda daha deneyimi olan uzman arkadaşlarıma falan. Fikir alışverişi mutlaka yapıyorum... Ben grup çalışmasını daha zevkli buluyorum. Yani bir heyet içinde çalışmak, bir kurum içinde çalışmak daha zevkli.” (Adli tıp uzmanı)

Farklı disiplinlerin bir arada çalıştığı bir sistem olmadığından, diğer mesleklerin ve kurumların bilgi, beceri ve olanaklarına ihtiyaç duyan uzmanlar bu sorunu kişisel bağlantılarını kullanarak çözmeye çalışmaktadırlar. Böyle bir çalışma şekli de uygulamanın kişilere bağlı şekillenmesine neden olmaktadır. Görüştüğümüz bir avukat çok disiplinli bir sistemin eksikliği konusundaki sıkıntıyı ve çözüm arayışlarını aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“...birlikte çalıştığımız kişilerle bunları paylaşarak informal biçimde bazen yapabiliyoruz ama yapılandırılmış öyle bir hizmet yok. Ama mutlaka olması lazım... Herkes yapmıyor, o yüzden bu yüzde yüz yaşayan bir sistem olarak sunulamaz. Mesela Ankara bu anlamda daha iyi. Çünkü Gazi Üniversitesi'nin böyle bir birimi var ve Ankara Barosu'ndaki avukatlar onlarla beraber çalışıyorlar. Daha sistematik bir şey orda. O yüzden, o anlamda Ankara daha iyi. Ama İstanbul'da, yüzde yüz herkesin işlettiği bir şey değil.”

Ekip çalışması olanağı olan uzmanlar ise bu yapının olmadığı kurumlardaki meslektaşlarının sorunlarına değinmişlerdir. Farklı kurumlarda görevli olan bir çocuk doktoru ve bir çocuk psikiyatrinin konuya yaklaşımı şöyledir:

“İşbirliği alanı bence, hekim bir kere tek başına kalıp, tek vakayla tek başına ilgilenirse orada çok çaresiz hissediyor... bizimki gibi bir ekip içinde olmak, gene o bir paylaşım herkes işbirliği yapıyor. Ama sağlık ocağında tek başına olan hekim mesela, çok çaresiz hissedebilir. Onun da yönlendirebileceği yerler olması önemli ama tabii yönlendirebileceği yerler hep büyük şehirler.” (Çocuk doktoru)

“Biz burada adli tıp uzmanımız da var demiştik komisyonda, o bir şekilde ilk muayeneyi yapıyor, bazen çocuk polisine haber veriyoruz, Çocuk Şube'yle iş-

birliğimiz var, onlar hemen çok iyi işbirliği yapıyorlar bizle, çabuk devreye giriyorlar; hatta son vakamızda kalkıp ekip olarak buraya geldiler, kameralı çekim yaparak burada görüşme bilgilerini aldılar; onlar da bu konuda çok duyarlılar diye düşünüyorum. Bu şekilde bir işbirliğimiz var. Adli süreci başlatıyoruz.” (Çocuk psikiyatristi)

Mesleki sorumluluğun yükü

Görüştiğimiz kişilerin mesleki sorumluluklarının büyüklüğü, yetkilerinin sınırlılığı, kendilerinden meslekleriyle uyumsuz beklentilerin olması gibi sorunları vardır. Hâkimlerin birçoğu ensest davalarında verilen cezanın büyüklüğünün mesleki sorumluluklarını çok arttırdığından, bazı durumlarda karar vermenin çok zor olduğundan bahsetmişlerdir. Fiziksel delillerin şüpheyi ortadan tamamen kaldırmadığı durumlarda hâkimler karar vermekte zorlanmaktadırlar.

“...ben cinayet dosyasını tercih ederim bu tür bir dosya gelmesinden. Hakikaten zor çünkü neticesi de ağır... buna karar veriyorsun ki çok zor ve genelde aile içinde olduğu için belli bir bölümü de kapatılmaya çalışıldığı zaman bir taraf yaptı diyor, bir taraf yapmadı diyor, ihtilaf olduğunu düşünürsek, gel bakalım hadi çık işin içinden, delil yok, fazla maddi bir delil yok, yani samanlıkta iğne arıyorsun, böyle bir şeylerden bir şeylerden bir şeylerden araya araya araya subutu bulmaya çalışıyorsun, yani bu adamın bu eylemi yaptığını bulmaya çalışıyorsun ya da tam bulamadığın zaman da beraat ettiriyorsun...”
(Hâkim)

Öte yandan, mahkemelerde görev yapan ruh sağlığı alanında çalışan profesyoneller (psikolog, çocuk psikiyatrist ya da rehberlik uzmanı, sosyal hizmet uzmanları) uzmanlık alanlarının hâkim ve savcılar tarafından kabul görmediğinden, kendilerinin mahkemeye son dakikada ve kanuna uygun görülsün diye çağırıldıklarından şikâyet etmişlerdir.

“Mesela çocuk mahkemesinde hâkim 'bir tek ben varım' burda dedi. 'tamam duruşmaya girin ama sesinizi çıkarmayın, tek kelime konuşmayın' dedi... Ben 3 yıldır her çocuğun ifadesine gittim ama bir kere bile konuşamadım mahkemede. Hâkim dinlemiyor bile. Çok küçük görüyor bizi” (Psikolog)

Mesleklerini istedikleri gibi yerine getirememekten şikâyetçi olsalar da, hâkimlerin amirleri olması nedeniyle eleştiri ve müdahale olanaklarının olmadığını belirtmişlerdir.

“Sicil amirlerimiz onlar. Onlarla çatışıyoruz aslında ama bizim yapabilecek bir şeyimiz yok. Hâkimlerin yeni çıkan yasalara adapte olması lazım. Bunun için de mesleki içi eğitimler verilmesi lazım. Savcılara ve hâkimlere de eğitim verilmesi lazım özellikle bu konuda... Özerk olması lazım, eğer bir hâkim o uzmana not verecekse o uzman rapor yazarken özgür olamaz, hâkimle mahkemede aynı fikirde değilse bunu dile getiremez.” (Psikolog)

Bir avukat mağdur çocukla kurulan ilişkide mesleki sorumlulukların sınırlarının aşılmasının her iki taraf için de olumsuz sonuçlara neden olabileceğini belirtmiştir:

“...çocukla simbiyotik ilişki yaşıyor. İkinci risk o. Baştan avukat çok profesyonel olmanın dışında, 'aa canım, çok küçük bu, istismar edilmiş' diye yaklaştığı için çocuk da başka bir rol biçiyor avukata ve sonra simbiyotik bir ilişki gelişebiliyor ve o da avukatı zor duruma sokuyor. Çünkü bir süre sonra o çocuk avukattan ablası, annesi, koruyucusu filan gibi şeyler beklemeye başlayabiliyor. Yardım istemeye başlayabiliyor. Özel problemlerini konuşup, paylaşp onlarda çözüm bulmasını istemeye başlayabiliyor. Morali bozulduğunda, canı sıkıldığında arıyor, hapa ihtiyacı varsa arıyor. Böyle bir hale dönüşebiliyor. Avukatı yıpratın ikinci şey de o. Ama tabii, bu çocuğa yüklenebilecek bir şey değil de, avukatın da profesyonel rolünü çok iyi çizmesi lazım.”

Pek çok sorun alanında olduğu gibi bu alanda da vakaların farklı sorumluluk ve yetkileri olan uzmanlarca bir arada takip edilmemesinin yansımalarını görmekteyiz. Hâkim yeterli olmayan fiziksel deliller karşısında ruhsal delillerden yararlanmayı seçmemekte ya da bu alanın uzmanlarına ulaşamamaktadır. Mahkemede görev yapan ruh sağlığı alanında çalışan profesyonelleri gerekli katkı ve desteği sunamazken, görevi mağduru savunmak olan avukat psikolojik destek yapmak zorunda kalabilmektedir.

İş yükü

Tüm uzmanlar iş yüklerinin çok olması nedeniyle sorun yaşamaktadırlar. Bu sorunun neden olduğu olumsuzluklar çalıştıkları kurumlara göre farklılık göstermekte olup ensestin fark edilmesinden, delillerin toplanmasına ve ensest mağduru bir çocuğa destek olunmasına kadar her alanda yansımalarına rastlanmaktadır. Bir adli tıp uzmanı sağlık hizmetlerinin farklı aşamalarında ensesti fark etmenin hekimler açısından ne kadar zor olduğunu şöyle aktarmıştır:

“Birinci basamak da yaptım, acil de yaptım... Biz koruyucu hekimlik de yaptık, tedavi edici hekimlik de yaptık, şimdi çok farklı bir yerde hekimlik yapıyoruz. Üniversitede de çalıştık, asistan da olduk. Yani yapılacak her yerde bulunduk, o yüzden her gözle bakabiliyoruz. Şunu açık söyleyeyim, şu şartlarda memlekette çalışan bir hekim, hele acil gibi yüksek risk taşıyan, çok fazla hasta sirkülasyonunun olduğu yerde böyle şeylere dikkat etmesini ben bir hekim gözüyle çok fazla olası bulmuyorum. Gerçekçi konuşalım.”

İstismar mağdurunun adli tıp kurumlarındaki muayene sırasında yeniden travma yaşamasına engel olmak için hekime düşen önemli sorumluluklar vardır. Görüştüğümüz bir adli tıp uzmanı kurumlardaki yoğunluğun hekim-hasta arasında kurulması gereken diyalog ve güvene olanak tanımadığına değinmiştir.

“Çünkü onlar bir gün boyunca sadece bu vakayı görmüyorlar. Bir yığın pat pat pat SSK hastanesi gibi bir yığın vaka görülüyor. Onun için tabii ki ne anneyi bilgilendirmek ne işte bundan sonraki süreç konusunda anneye neler yapılması gerektiği konusunda bilgi verme ya da çocuğa muayene öncesi bir ön hazırlık, çocuğa danışma ya da çocuğun güvenini sağlama gibi mutlaka bizim muayene prosedürümüzde aslında var olması gereken, ama işte iş yoğunluğu nedeniyle atlanan şeyler orada pek fazla uygulanamıyor.”

Mahkemelerin iş yükü, hem davaların hazırlığı ve dava süresi konusunda bir sınırlılığa neden olmakta hem de celseler arası çok açılarak mahkemenin sonuçlanma süresi uzamaktadır. Bu durum hâkim ve savcılar gibi mahkemelerde görev yapan sosyal çalışmacıları da etkilemektedir:

“Bizimki çocuk mahkemesi statüsünde ama normal ceza mahkemeleri gibi iş yapılıyor burda. İş yoğunluğumuz çok fazla, personel sayısı az, mahkeme sayısı az. Normal iş yükünüze bunları eklediğinizde bunların bir şekilde üstesinden gelmek gerekiyor.” (Psikolog)

SHÇEK'e bağlı kurumlarda iş yüküne kıyasla az sayıda sosyal hizmet uzmanının çalışıyor olması önemli bir sorundur. Bu kurumlarda farklı ihmal ve istismarlar nedeniyle koruma altına alınmış çocuklara destek olunması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı çalıştıkları kurumun ve mesleğinin iş yükünü dile getirerek, enstest gibi daha büyük travmalara maruz kalmış çocuklarla çalışmak için zamanlarının kısıtlılığını vurgulamıştır.

Sosyal hizmet uzmanları bazı illerde tek uzman olarak görev yaptıklarından çalıştıkları yuva ya da yurdun yanı sıra, fakirlik, yaşlılık, özürlülük gibi SHÇEK'in sorumluluk alanlarındaki başka gruplarla da çalışmaktadırlar.

Benzer bir şekilde rehber öğretmenler de fazla sayıda öğrenciden sorumludurlar. İkinci kademede öğrenci sayısı 150'den az olan okullara rehber öğretmen atanması zorunlu olmadığından, diğer okullarda görevli öğretmenler haftanın belirli günlerinde bu okullarda çalışmaktadırlar. Öğrenci sayısının artmasıyla istismarın öğretmenler tarafından erken fark edilmesi zorlaşmaktadır. Rehberlik araştırma merkezlerinde görevli rehber öğretmenlerin önemli bir bölümü özel eğitim merkezlerine yönlendirilmesi gerekli çocukların değerlendirmelerinde çalışmaktadırlar. Bu iş yoğunluğu istismar gibi özel ilgi alanlarında öğretmenlerin kapasitelerini geliştirmelerini zorlaştırmaktadır.

Uzmanların sorunlarının temelinde, etkili ve verimli çalışan bir mekanizmanın olmaması yatmaktadır. Hizmeti vermek isteyenler kısmen bilmediklerinden, kısmen olanakları olmadığından, kısmen güvenmediklerinden ve çoğu kez kendi başlarına zaten yeterli olamayacaklarından yapılması gereken işleri yapamamaktadırlar. Ayrıca konunun mesleki ve kişisel ruhsal yükünün altında ezilmektedirler.

Değerlendirme ve Öneriler

Değerlendirme ve öneriler...

Bu bölümde görüşme yaptığımız kişilerin, ensest vakalarının genel özellikleri, ensest in önlenmesi, açığa çıkarılması ve ensest açığa çıktıktan sonraki süreçte yapılması gerekenler konusunda aktardıklarını değerlendirerek önerilerine yer vereceğiz. Önerileri somutlaştırabilmek ve görüştüğümüz kişilerin farklı uzmanlık alanlarıyla ilişkilendirebilmek için aşağıdaki başlıklarda gruplandırdık.

Ensesti açığa çıkarmak için...

Ensest her sosyoekonomik gruptan kız ve erkek çocuğunun karşılaşabildiği bir istismar türüdür. Çocuğun babası, ağabeyi, dedesi, amcası, dayısı gibi yakınlarından biri tarafından yapılan istismarın engellenebilmesi için öncelikle çocuğun kendisini ifade edebileceği ortama ve farkındalığa ihtiyacı vardır. Tüm eğitim ve öğretim kurumları çocukların ensesti ifade etme becerisini geliştirmek için kullanılabilir. Ancak istismar, yaygın olarak erken yaşlarda başladığı ve kendini ifade edebilme, kendini tanıma ve koruma farkındalığı erken yaşlarda daha kolay kazanılacağı için okul öncesi eğitim kurumları ve ilköğretim kurumları bu konuda çalışmak için daha uygun kurumlardır. Bu amaçla okullarda,

- Okul öncesi eğitimden ilköğretimin ilk kademesinde de devam eden, bedenini tanıma ve koruma konusunda “farkındalık eğitimi” verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimlerin; çocukların en yakınlarındaki kişilerden de zarar görebileceklerini öğrenmelerine, istemedikleri bir davranış karşısında “hayır” diyebilmeyi ve kimlerden nasıl yardım isteyebileceklerini öğrenmelerine katkı sağlaması beklenmektedir.
- Okullarda çocuklara yaşları ve gelişim evreleriyle uyumlu yapılandırılmış ve ilköğretimden başlayan sistematik “cinsel sağlık eğitimi” verilmesi yararlı olacaktır.

Araştırma sırasında aktarılan olaylar ve uzmanların değerlendirmelerinin göstermiş olduğu bir gerçek aile bireylerinin, özellikle de annenin desteğinin ensest in açığa çıkarılıp engellenmesi ve devam eden süreçte çocuğa destek olunması için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, ebeveynlerin donanımlarını arttırmak gerekmektedir. Bu amaçla okullarda, halk eğitim merkezlerinde, STK'larda,

- Ebeveynlere çocuk hakları, çocuk istismarı ve çocukların psikososyal ve cinsel gelişimleriyle ilgili eğitim verilmesi,
- Özellikle annelere aile içi şiddet ve cinsel istismar durumunda başvurabile-

cekleri kurum ve kuruluşların nereler olduğu ve buralara nasıl ulaşabileceklerini öğretilmesi gereklidir.

Farklı mesleklerin eğitim ihtiyacının giderilmesi...

Görüştüğümüz kişilerin tamamında çocuk istismarı konusunda hassasiyet gözlemlenmiştir. Bu hassasiyetin çocuk istismarıyla ilgili uygulamada yararlanılacak bir işlevinin olması için, meslek elemanlarının tamamının gerekli yönlendirmeleri yapabilecek ölçüde kendi alanlarının bilgi ve donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Ancak araştırma sonuçları tüm meslek gruplarında bilgi ihtiyacının olduğunu göstermiştir.

Farklı mesleklerden uzmanların çocuk istismarı konusundaki bilgi eksikliğinin doğru eğitim programlarıyla giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eğitim programlarında ensest özel olarak vurgulanması gereklidir. Bu amaçla,

- Öğretmen yetiştiren yüksek öğretim programlarında cinsel sağlık, çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konusunun işlendiği derslerin zorunlu dersler arasında yer alması,
- Rehber öğretmenlerin ergen sağlığı, cinsel sağlık, ve özellikle de çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konusunda özel olarak eğitim almaları,
- Rehber öğretmenlerin bir bölümünün çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konularında eğitici eğitimleri almaları,
- Bu bilgilerin diğer öğretmenler için hizmet içi eğitimlerle güçlendirilip uygulamadaki tecrübe ve sorunların paylaşılması,
- Sağlık çalışanlarının ensesti ortaya çıkarmak için istismar konusunda farkındalığa, duyarlılığa ve bazı bulguları istismar şüphesiyle değerlendirebilecek bilgiye gereksinimleri vardır. Sağlık personeli yetiştiren yüksek öğretim programlarında çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konusunun işlendiği derslerin zorunlu dersler arasında yer alması,
- Sağlık çalışanlarının hizmet içi eğitimlerle farkındalıklarının ve bilgi birikimlerinin zenginleştirilmesi ve hizmet içi eğitimlerin sürekliliğinin sağlanması,
- Hukuk çalışanları arasında ensest farkındalığını arttırmaya yönelik eğitimlere gereksinim duyulmaktadır. Hukuk fakültelerinin öğretim programlarında çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konusunun işlendiği derslerin zorunlu dersler arasında yer alması,
- Hâkim, savcı ve avukatların çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konusundaki yasal değişimi takip edecek hizmet içi eğitim almaları,
- Barolarda çocuk ve kadın komisyonlarının devamlılığının sağlanıp bu komis-

yonların hukuk çalışanlarının çocuk istismarı/cinsel istismar/ensest konusundaki hizmet içi eğitimlerinde etkin hale getirilmesi,

- Sosyal çalışmacılara (mahkeme psikoloğu, sosyal hizmet uzmanı gibi), mahkemelerde mağdur çocuğa destek olma ve ifade alma sürecindeki işlevlerini arttırmak için, göreve başlamadan önce hizmet içi eğitim verilmesi ve bu eğitimlerin ihtiyaca yönelik olarak tekrarlanması öneriler arasındadır.
- Ensesti ortaya çıkarmakta daha etkili ve işlevsel alanlarda görev yapan çalışanların (özellikle sağlık ve eğitim çalışanlarının) ensest olgusunu bildirimde bulunmasını kolaylaştıracak, sonrasında başta güvenlikleri olmak üzere bireysel zarar görmelerini önleyecek, etkili, işlevsel ve de mahremiyeti koruyan etkili bildirim mekanizmaları geliştirilmeli ve bu mekanizmalar yerel düzeyde net bir şekilde görev ve sorumluluk alanları, odak kişileri de içerecek bir biçimde ayrıntılı olarak tanımlanmalıdır.
- Ensest konusunda farklı meslek uzmanlarının ve çalışanlarının farkındalığının artırılması için meslek örgütleri ve uzmanlık dernekleri ile sürekli işbirliği içerisine girilerek etkili programlar geliştirilmeli ve uygulamaya konulmalıdır.

Yargı sürecinin sağlıklı işleme için

Ensestin yargılanma süreci oldukça zorludur. Çocuğun ifade verirken zorlanması ve yeniden örselenmesi sorunu araştırma boyunca pek çok uzman tarafından belirtilmiştir.

İfade, delil toplama ve yargı sürecinde mağdur çocuğun örselenmemesini sağlamak amacıyla,

- Mağdurun defalarca ifadesinin alınmaması için ifadenin ses ve görüntü kaydının yapılması,
- İfadenin ruh sağlığı profesyonellerinden birinin (psikolog, çocuk psikiyatri, psikolojik danışman ve rehberlik uzmanı, sosyal hizmet uzmanı) gözetiminde alınması,
- İfade alınan mekânın çocuğun kamera kaydından ve kendisini dinleyenlerden rahatsız olmayacağı şekilde düzenlenmesi, bu amaçla adliyelere aynalı oda yapılması,
- Davanın ilerleyen aşamalarında ilk kaydın kullanılması önerilmiştir.
- Mahkemelerde görevli ruh sağlığı profesyonellerinin (psikolog, çocuk psikiyatri, psikolojik danışman ve rehberlik uzmanı, sosyal hizmet uzmanı) ifade alınması ve davanın görülmesi sırasındaki yetki ve sorumluluklarının netleştirilmesi gerekmektedir.

Cinsel istismarların özellikle de ensestin kanıtlarına ulaşmak oldukça zordur. Pek çok olay saldırganların ensestin izini bırakmamak için planlı davrandığını göstermiştir. Üstelik cinsel saldırının pek çok izi kısa sürede ortadan kalkmaktadır. Tüm delillerin titizlikle toplanması ve değerlendirilmesi amacıyla,

- Mahkemeye yansıyan vakalarda ensest şikâyeti olan kişinin fiziksel ve ruhsal değerlendirilmesinin kapsamlı şekilde yapıp elde edilen bulguların yaşanan cinsel istismarla neden sonuç ilişkisini gösterir raporun istenmesi,
- Adalet Bakanlığı'na bağlı adli tıp şubelerinde ruh sağlığı uzmanları istihdam edilmemektedir; bu ihtiyacın giderilmesi için sağlık kuruluşlarında görevli ruh sağlığı uzmanlarının mağdurun ensest yaşantısı sonucu gelişen ruhsal zorluklarının kayıt edildiği ruhsal değerlendirme raporlarının (bilirkişi raporları) etkin ve yaygın şekilde kullanılması,
- Özellikle akut vakalarda fiziksel delillerin hızlı şekilde toplanması gereklidir.
- Mahkeme gerek gördüğünde yeniden değerlendirme yapmak için istismara uğrayan çocuğu İstanbul'a, Adli Tıp Kurumu'na göndermektedir. Çocukların bu nedenle örselenmesini önlemek ve delillerin toplanmasını hızlandırmak için adli tıp değerlendirmelerinin olayın yargıya yansıdığı ilde bilirkişilik mekanizması kullanılarak gerçekleştirilmesi,
- Adli tıp değerlendirmelerine götürülürken çocuğun koluna mühür basılmaması ve kimlik tespitini sağlayacak başka yöntemlerin kullanılması önerilmiştir.

Araştırma sonuçları, aile kurumunun kendi içinde her zaman iyi duyguları ve doğru davranışları barındırdığı şeklindeki yaygın kabulü sarsacak niteliktedir. Ensestin her türlü ailede görülebileceği gerçeği; zenginlik, eğitimlilik, dini ve ahlaki duyguların yüksek olduğunun ifade edilmesi, mesleki saygınlık, aile bağlarının güçlü olması gibi suç davranışlarıyla kolayca birlikte düşünülmeyen özelliklerin ensest için bir önyargı oluşturmaması gerektiğini göstermektedir. Bu durum göz önünde tutularak yargı sürecinde önyargılardan arınmış olarak çocuğun üstün yararının gözetilmesi gereklidir. Bu amaçla,

- Ensest vakalarında karar verilirken önceliğin ailenin bir arada tutulmasına değil, çocuğun korunmasına ve bu süreçten en az zararla çıkmasına verilmesi,
- Davanın kısa süre içinde sonuçlandırılması önerilmiştir.

Bilgi ve iletişimin arttırılması için

Ensest mağdurlarının kendileri ya da yakınları ensesti açığa çıkarmak için güvenebilecekleri ve kolay ulaşabilecekleri yollara ihtiyaç duymaktadırlar.

- SHÇEK'e bağlı ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danış-

ma Hattı, Temmuz 2006'da kullanıma açılmıştır. Ancak, görüşme yaptığımız kişilerin önemli bir kısmı böyle bir hattan haberdar olmayıp kurulmasının gerektiğini ifade etmişlerdir. ALO 183 hattının çok iyi tanıtılması hem istismar mağdurlarının şahsi başvurularını hem de ihbarları kolaylaştırmak açısından son derece önemlidir. Alternatif olarak sadece çocuk istismarı konusunda hizmet veren ve çocuk istismarı konusunda özel eğitim almış personelin görev yaptığı bir ALO ÇOCUK hattının tekrar işlevsel kılınması düşünülmelidir.

- Aile içi şiddet ve cinsel istismarla mücadele konusunda çalışmaları olan STK'ların tanınması, tanıtılması ve desteklenmesi gereklidir.
- Ensest mağdurları ve ailelerine destek olacak ve yol gösterecek gönüllülerden oluşan kendi kendine yardım gruplarının oluşmasına da destek verilmelidir.

Uygulamaların kurumsallaştırılması için

Ensest şüphesinin değerlendirilmesi ve ensestin açığa çıkmasının ardından gerekli uygulamalar için standart yöntem izlenmesi gereklidir. Özellikle ensest mağdurlarıyla karşılaşılma ihtimali daha yüksek olan okullar ve sağlık kuruluşlarında çalışanların izleyecekleri yol konusunda bilgi sahibi olmaları gereklidir. Bu izlemenin vakanın yönlendirildiği kurumda da devam etmesi gereklidir.

Kurumsal bakıma ilişkin öneriler

Mağdur çocuğun ev ortamında, maddi ve manevi açıdan güvenli olmadığı düşünülen durumlarda çocuk, kurum korumasına alınmaktadır. Kurum bakımı altındaki çocuklar genellikle ensestin en ağır sonuçlarını yaşayan çocuklardır. Bu çocukların tamamına yakınının aynı zamanda maddi yoksunluğu da vardır. Bu durum ailedeki diğer bireylerin çocuğun bakımını yerine getirememesine neden olmaktadır. Sandalcı'nın 2004 yılında cinsel istismar nedeniyle kurum bakımı altına alınmış çocuklar üzerine yapmış olduğu çalışma bu çocukların tamamının tecavüze uğramış olduğunu, önemli bir kısmının ensest sonucu gebeliğinin ve doğumunun olduğunu göstermiştir. Mağdurların kendileri ve anneleri için ensestin açığa çıkarılmasının ardından yaşamlarının nasıl idame ettirecekleri kaygısı hayati önem taşımaktadır. Bu kaygı bazı durumlarda olayın açığa çıkmasını geciktirmekte ya da engellemektedir.

- Çocukların ve annelerinin güvenli şekilde barınabileceği kadın sığınma evlerinin çoğaltılması ve sürekliliğinin korunması önemlidir.
- SHÇEK'e bağlı kurumlarda çalışanlar, bu kurumlarda koruma altına alınan çocukların aileleri yerine geçmektedirler. Bu nedenle,
  - SHÇEK'e bağlı kurum ve kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet uzmanı ve psikolog sayısının artırılması,

- İdareci, uzman ve yardımcı hizmetleri yerine getiren görevlilerin istismar konusunda farkındalıklarını arttıracak şekilde eğitilmeleri çok önemlidir.
- Cinsel istismar nedeniyle koruma kararı alınan çocukların yuva ve yurtlara yerleştirilmeden önce ara istasyonlarda bir süre kalmaları önerilmiştir. Bu ara istasyonların istismara uğrayan çocuğun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarına uygun destek sağlayabilecek elemana ve koşullara sahip olacak donanımda yapılandırılması gereklidir.
- Kurum koruması altındaki çocukların evlat edinilmesi ve koruyucu aileler tarafından bakımının özendirilmesi gereklidir.

Rehabilitasyon

Ensest vakaları yargıya yansdıktan sonra mağdurun, ailenin diğer üyelerinin ve saldırganın ruhsal açıdan değerlendirilmesi, ruh sağlığı ve rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesi, mağdura ve ailesine gerekli ekonomik desteğin sağlanması önemlidir. Bu amaçla,

- Hem mağdurun hem de olaydan etkilenen ailesinin terapötik destek almasının,
- Ensest davalarında ihtiyacı olan mağdurların ve ailelerinin devletin sağladığı ekonomik destekten yararlanmak için yönlendirilmesinin,
- Ensest suçunun tekrarının önlenmesi için saldırganların, özellikle çocuk ve genç saldırganların cezaevi sürecinde psikolojik ve sosyal destek almalarının önemi vurgulanmıştır.

Mağdur çocuğun suçluluk hissetmesine neden olabilecek her türlü davranıştan kaçınılması gereklidir. Ensestin neden olduğu travmanın etkisinin azaltılmasında ailenin diğer üyelerinin tavrı çok önemlidir. Aile çocuğa sahip çıkıp ona destek olduğunda çocuğun *“Benim bir annem (annem/babam) var ve üzerine düşeni yaptı... o da (saldırgan) kötü davranışının cezasını çekti”* şeklinde düşünebildiği söylenmiştir. Aileye yapılan her türlü desteğin mağdura dolaylı etkisi olacaktır.

Medyada gösterim

Ensestin, genel olarak tüm istismar türleri gibi, medyada duyurulması sırasında,

- Medyadaki gösterimin mağdur için yol gösterici ve olayı açığa çıkarma yönünde cesaretlendirici olması,
- Şüpheli durumların kesinleşmiş davalar gibi yansıtılmaması,
- Mahremiyete özen gösterilmesi,
- Mağdurun ruhsal travmasını arttıracak haberlerden kaçınılması,

- Belirli bir sosyoekonomik grubu damgalayıcı şekilde haber yapılmaması ve
- İstismar davranışı için özendiricilik teşkil etmemesi gereklidir.

Ensestin tanımlanmasının gereği ve önemi...

Türkiye'de ceza yasası ensesti ayrıca tanımlamamaktadır. Ensest cezaları, saldırganın yakınlığı dikkate alınarak arttırılmaktadır. Ensestin yasalarda tanımının yapılması ensest farkındalığını arttıran bir durum olacaktır.

Saldırganın aileden biri olması ya da olmaması durumunda çocuğun ihtiyaçları farklılaşmaktadır. Ensestin yasalarda tanımlanmamış olması sonucunda farklı ihtiyaçlara göre önlem alıp almamak uygulayıcıların kişisel bilgi birikimlerine ve becerilerine kalmaktadır. Ensestin tanımlanması uygulamada ortak hareket edilmesini kolaylaştıracaktır.

Çok disiplinli yaklaşım

Ensestle mücadelenin her aşamasında farklı mesleklerden uzmanların ve farklı sorumluluk ve olanaklara sahip kurumların bir arada çalışmaları gerekmektedir. Yaptığımız görüşmelerde uzmanlar, çok disiplinli bir ekip tarafından değerlendirilen vakaların, ensestin açığa çıkarılması sürecinde daha kapsamlı ve etkin bir şekilde takip edilebildiğini belirtmişlerdir.

Görüşmelerde yapılan önemli bir saptama da her vakanın birbirinden farklı özel koşullarının olduğu ve uygun yolun izlenmesi için vakaların ayrı ayrı ele alınması gerektiğidir.

Bu gereklilikleri bir öneri çerçevesinde derleyecek olursak, ensest bir *vaka çalışması* şeklinde *çok disiplinli bir ekip tarafından* değerlendirilmelidir. Çok disiplinli ekiplerde farklı mesleklerin ve kurumların *görev ve sorumluluklarının* tanımlanmış olması gereklidir.

Özellikle üniversite hastanelerinde çocuk istismarını inceleyen çok disiplinli merkezler kurulması, bu merkezlerde çocuk doktoru, çocuk cerrahı, çocuk psikiyatri ve adli tıp uzmanları yanında mutlaka sosyal hizmet uzmanları ve psikologların istihdam edilmeleri gerekmektedir. Bu ekiplerde görevli sosyal hizmet uzmanlarının ensest şüphesi olan durumlarda aile incelemesi yapmaları, ensest açığa çıkarıldıktan sonra aileyi takip etmeye devam etmeleri gerekmektedir. Çocuğun ensestin açığa çıkmasının ardından ailesinin yanında mı yoksa kurum koruması altında mı yaşayacağını kararında sosyal hizmet uzmanlarının incelemeleri önem taşımaktadır.

Ensestin durdurulabilmesi için uzmanların ensestle karşılaştıklarında üstlenmeleri gereken çok sayıda ve çeşitlilikte sorumluluk vardır. Bu sorumlulukların tek bir uzman

ya da kurum tarafından üstlenilmesi mümkün değildir. Ensestin, istismarın hangi döneminde; devam ederken mi, cinsel istismarın hemen ardından mı, istismarın üzerinden zaman geçtikten sonra mı açığa çıktığı yapılması gerekenler açısından önemlidir. Ayrıca saldırganın mağdura yakınlığı, aynı evin paylaşılıp paylaşılmadığı müdahalelerin sıralamasını ve çeşitliliğini etkileyebilir. Araştırmanın istismarla karşılaşıldığında izlenmesi gereken yol konusunda öne çıkardığı müdahaleler aşağıda sıralanmıştır:

- Gerekli sağlık kontrollerinin ve gerekli tedavilerin yapılması,
- Delillerin en kısa sürede toplanmasının sağlanması (mağdurun kıyafetleri, vücudundaki izler gibi maddi deliller için zaman kaybetmemek çok önemlidir),
- Gerekli durumlarda acil kontrasepsiyon ve gebelik tahliyesine gidilmesi,
- Çocuğun ve destek olan yakınlarının can güvenliğinin sağlanması,
- İstismarın bir daha tekrarlanmasının engellenmesi,
- Gerekli durumlarda çocuğun kurum koruması altına alınması,
- Ailedeki diğer çocukların istismara maruz kalıp kalmadıklarının belirlenmesi,
- İçinde bulunulan koşullara uygun şekilde olayın yargıya yönlendirilmesi,
- Çocuğun olayı anlatırken yaşayacağı yeni mağduriyetlerin engellenmesi,
- Çocuğa ve ailesine terapötik destek sağlanması,
- Çocuğa ve ailesine maddi destek sağlanması.

Ensest ortaya çıktığında vakayı ele alan bir kriz yönetimi ve vakayı kapsamlı olarak değerlendiren, çok disiplinli destek sunabilen birimler yeterli sayıda olmadığından mağdurun bir uzmana ulaşmış olması bile ne yazık ki gerekli müdahalelerin muhakak yapılacağı anlamına gelmemektedir.

İstismar vakalarıyla çalışan hukukçular, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, psikiyatrlar, polisler, rehberlik uzmanları, hekimler, STK çalışanları tükenmişlikten yakınmışlardır. Her meslekten kişinin ensest gibi travmatik konularda çalışırken kendi sağlığı ve çalışma isteğini koruyabilmek için profesyonel desteğe ihtiyacı vardır. Görüştüğümüz farklı mesleklerden kişiler kendi meslek gruplarına psikolojik destek verilmesini önermiştir.

Bitirirken...

Bitirirken...

Çalışmamız ensestin ne denli büyük ve karmaşık bir sorun olarak karşımızda durduğunu göstermektedir. Aile içi cinsel istismarı tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da istismar karşısında iyi işleyen bir sistem geliştirmek mümkündür. Yasalarda enstest tanımının yer aldığı, vakaların çok disiplinli bir yaklaşımla ele alındığı, sosyal destek sistemlerinin güçlü olduğu ülkelerde enstesti ortaya çıkarmak ve ardından gelen süreci mağdurun lehine yönlendirebilmek mümkün olmaktadır. Örneğin Kanada enstestle mücadele sisteminin iyi işlediği ülkelere bir örnektir. Türkiye'de istismar alanında yapılacak çalışmalar için bir sistem geliştirilirken, iyi işleyen uygulamaların örnek alınması ve ülkenin özgün koşullarına uyarlanması yararlı olacaktır.

Rapor boyunca aktardığımız sorunları ve bu sorunlara yönelik geliştirilen çözüm önerilerini son olarak gözden geçirdiğimizde dört temel nokta Türkiye'de enstest sorununa çözüm geliştirmek açısından önemlidir:

- Rehber öğretmenlerin eğitimi,
- Hukuk çalışanlarının farkındalığının artırılması,
- Ruhsal değerlendirmelerin alanında uzman kişiler tarafından yapılması,
- Sağlık kuruluşlarında çocuk sağlığı uzmanı, çocuk ruh sağlığı uzmanı, adli tıp uzmanı ve sosyal hizmet uzmanının birlikte çalıştığı çok disiplinli merkezlerin oluşturulması.

Bu önceliklerin birlikte ele alındığı pilot il ya da illerdeki uygulamalar, cinsel istismar konusunda iyi işleyen bir sistemin Türkiye geneline taşınması için iyi bir başlangıç oluşturabilir. Bu amaçla kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapması yararlı olacaktır. Ancak kurulan sistemin sürdürülebilir olması için mutlaka kamu kurumları tarafından sahiplenilmesi gereklidir.

Ekler

EK 1: Saha Öncesi Eğitim Programı

TÜRKİYE'DE ENSEST SORUNUNU ANLAMAK

Saha Çalışması Öncesi Eğitim

1. GÜN: 7 Haziran 2008

10:00-10:30 Açılış konuşması (Nüfusbilim Derneği Başkanı Filiz Kardam ve UNFPA adına Meltem Ağduk)

Konuşmalar ve tanışma

10:30-11:00 Araştırma amacı ve tasarımı (Alanur Çavlin)

- Araştırma amacı
- Araştırma soruları
- Araştırma tasarımı
- Hedeflenen araştırma ürününün niteliği, şekli
- Türkiye'de yapılmış araştırmalar/çalışmalar

11:00-11:15 Araştırma yöntemi ve saha çalışması (Ece Koyuncu)

- Veri toplama şekli
- İlgili kurumlar, görüşülecek kişiler, bu kişilerin nasıl seçileceği
- Araştırma illeri
- Saha programı

11:15-12:30 Türkiye'de enstest olgusu hakkında genel bilgilendirme ve psikolojik tanı (Psikolog A. Ufuk Sezgin)

Sunum içeriği: mağdur-fail ilişkisi, başlayışı-başlama yaşı-başlama şekli, devam etme şekli ve süresi, açığa çıkışı, açığa çıkışının ardından izlenen süreçler; enstestin önlenmesi, ortaya çıkması, ailenin ve mağdurun sağaltılmasında ruhsal değerlendirmenin önemi

12:30-13:30 ÖĞLE YEMEĞİ

13:30-14:15 Enstest olgularına hukuksal yaklaşım (Avukat Sabit Aktaş)

Sunum içeriği: enstestin önlenmesi, ortaya çıkması, yargı kararının alınması, cezalandırma ve mağdurun korunmasında TCK'nın yeri, önemi ve eksiklikleri, avukat, hâkim ve savcılarının rolleri

- 14:15-15:00** Ensest olgularına sosyal hizmet yaklaşımı (Sosyal Hizmet Uzmanı Fatma S. Sandalcı)
- Sunum içeriği:** ensestin önlenmesi, ortaya çıkması, mağdurun ve ailenin sağaltılmasında sosyal hizmet uzmanlarının ve SHÇEK'in yeri, önemi ve eksiklikleri
- 15:00-15:45** Ensest olgularına öğretmen yaklaşımı (Rehber Öğretmen Yahya Ünalı)
- Sunum içeriği:** ensestin önlenmesi, ortaya çıkması, mağdurun ve ailenin sağaltılmasında eğitim kurumlarının, rehber öğretmenlerin ve rehberlik araştırma merkezlerinin yeri, önemi ve eksiklikleri
- 15:45-16:15** **Çay-Kahve Arası**
- 16:15-17:00** Sorular ve tartışma

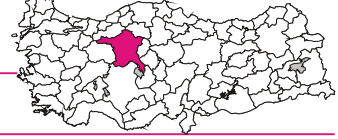
2. GÜN: 8 Haziran 2008

- 10:00-11:00** Birincil uzman görüşmelerinin değerlendirilmesi (Ece Koyuncu/Alanur Çavlin)
- Görüşme yapılan uzmanlar:** Adli Tıp Uzmanı Şevki Sözen, Çocuk Doktoru Figen Şahin, Avukat Hatice Kaynak, Psikolog A. Ufuk Sezgin, Sosyal Hizmet Uzmanı Fatma S. Sandalcı, Rehber Öğretmen Yahya Ünalı ve Haydar Kürekçi
- 11:00-11:30** Yönergenin türü ve şekli ile bu araştırmada yönergenin işlevi (Filiz Kardam)
- Yarı yapılandırılmış görüşmelerin özellikleri,
  - Yönergenin takibi,
  - Uzmanlara göre izlenecek görüşme stratejileri,
  - Görüşmecilerin rolleri
- 11:30-12:30** Taslak yönergeler üzerinden yönerge geliştirme
- 12:30-13:30** **ÖĞLE YEMEĞİ**
- 13:30-17:00** Taslak yönergeler üzerinden yönerge geliştirme

EK 2: Görüşme yapılan uzmanlar (İsim, Meslek ve Kurum Bilgisi) (*)

Tablo 1. Görüşme yapılan kişilerin isim, meslek ve kurum bilgileri

ANKARA GÖRÜŞMELERİ

No	İsim	Meslek	Kurum
1	Doç. Dr. Figen Şahin	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
2	Hatice Kaynak	Avukat	Ankara Barosu
3	Fatma Savaş Sandalcı	Sosyal Hizmet Uzmanı	Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)
4	Haydar Kürekçi	Rehberlik Uzmanı	Yenimahalle Rehberlik Araştırma Merkezi(RAM)
5	Yahya Ünalı	Rehberlik Uzmanı	Yenimahalle Rehberlik Araştırma Merkezi(RAM)
6		Sosyal Hizmet Uzmanı	Ankara Adliyesi
7	Dr. Fuat Karaduman	Adli Tıp Uzmanı	Ankara Adli Tıp Kurumu Grup Başkanlığı
8	Dr. Talat Yurtman	Adli Tıp Uzmanı	Ankara Adli Tıp Kurumu Grup Başkanlığı
9		Polis	Ankara Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü
10	Oktay Saday	Hakim	Ankara Adliyesi
11		Psikolog	Ankara Adliyesi
12	Emine Şencan Sarp	Savcı	Ankara Adliyesi
13	Cengiz Köksal	Savcı	Ankara Adliyesi
14	Ece Tuncer	STK	Kadın Dayanışma Vakfı
15	Dr. Dilşad Foto Özdemir	Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Hacettepe Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı Bölümü
16	Ülkü Gürışık	Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	
17	Gürhan Güven	Öğretmen	Battalgazi İlköğretim Okulu

İSTANBUL GÖRÜŞMELERİ

No	İsim	Meslek	Kurum
18	Prof. Dr. Şevki Sözen	Adli Tıp Uzmanı	İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı
19	Doç.Dr. Ayşen Ufuk Sezgin	Psikolog	Kocaeli Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü
20		Psikolog	SHÇEK
21		Sosyal Hizmet Uzmanı	İstanbul Adliyesi
22		Rehber Öğretmen	İstanbul Rehberlik Araştırma Merkezi
23		Polis -Psikolog	İstanbul
24		Polis	İstanbul
25	Dr. Belma Gölge	Psikolog - Adli Bilimler Uzmanı	İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü
26	Feride Yıldırım Güneri	Psikolog	Özel Danışmanlık Merkezi
27		Pedagog	İstanbul Adliyesi
28		Psikolog	İstanbul Adliyesi
29	Seda Akço	Avukat	İstanbul Barosu
30	Tevfik Güngören	Hâkim	Sultanahmet Adliyesi
31		Savcı	İstanbul Adliyesi
32	Filiz Karahasanoğlu	STK Çalışanı	Mor Çatı
33	Gülsun Kanat Dinç	STK Çalışanı	Mor Çatı
34	Fatma Mefkûre Budak	STK Çalışanı	Mor Çatı
35		Çocuk Cerrahı	İstanbul'da bir hastane
36	Çiğdem Yavuz Güler	Rehber Öğretmen	Ümraniye Emrullah Turanlı İlköğretim Okulu
37	Rabiş Keskin	Adli Tıp Uzmanı	Üsküdar Adliyesi Adli Tıp Şubesi
38		Sosyal Hizmet Uzmanı	SHÇEK
39	Prof. Dr. Oğuz Polat	Adli Tıp Uzmanı	Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi/Adli Tıp Anabilim Dalı
40	Prof. Dr. Şahika Yüksel	Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fak. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD

ERZURUM GÖRÜŞMELERİ

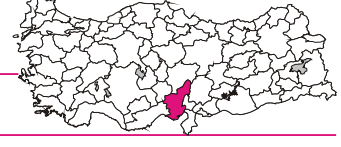
No	İsim	Meslek	Kurum
41	Naci Turan	Avukat	Erzurum Barosu
42	Ali Kayaoğlu	Hâkim	Erzurum Adliyesi
43		Savcı	Erzurum Adliyesi
44	Günay Arslan	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erzurum Adliyesi
45	Bilal Kalyon	Rehber Öğretmen	Erzurum RAM
46	Hakan Kırbaş	Rehber Öğretmen	Erzurum RAM
47	Prof Dr. Ahmet Nezih Kök	Adli Tıp Uzmanı	Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı
48	Dr. Ahmet Ziver Başbulut	Adli Tıp Uzmanı	Erzurum Adliyesi Adli Tıp Şube Müdürlüğü
49	Dr. Çetin Ketenci	Adli Tıp Uzmanı	Erzurum Adliyesi Adli Tıp Şube Müdürlüğü
50		Polis	Erzurum Emniyeti-Çocuk Şube Müdürlüğü
51		Psikolog	
52		STK Çalışanı	
53	Yrd. Doç. Dr. Tülin Fidan	Çocuk ve Ruh Sağlığı Uzmanı	Atatürk Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi
54		Çocuk Cerrahisi	Erzurum'da bir hastane

DIYARBAKIR GÖRÜŞMELERİ

No	İsim	Meslek	Kurum
55	Canan Atabay	Avukat	Diyarbakir Barosu
56	Deniz Çimen Akyıldız	Hâkim	
57	Gürkan Ünal	Savcı	
58	Dr. Ersin Baysal	Adli Tıp Uzmanı	Diyarbakir Adliyesi Adli Tıp Şube Başkanlığı
59	Hayati Tezdiğ	Pedagog	Diyarbakir Adliyesi
60	Vildan Ayçiçek	STK Çalışanı	Kadın Merkezi (KAMER)
61	Cahide Okay	STK Çalışanı	Kadın Merkezi (KAMER)
62	Dr. Sema Aytekin	Deri ve Cilt Hastalıkları Uzmanı	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Bölümü
63	İnan Keser	Sosyolog	Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi-Sosyoloji Bölümü
64	Süleyman Gören	Adli Tıp Uzmanı	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı
65	Altan Eşsizoglu	Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı
66		Rehber Öğretmen	Diyarbakir RAM
67	Arslan Özdemir	Sosyolog	GAP Belediyeler Birliği
68	Mustafa Arık	Rehber Öğretmen	Kazım Karabekir İlköğretim Okulu
69	Leyla Dinger	Ebe	
70		Polis	Diyarbakir Emniyeti Çocuk Şube Müdürlüğü
71	Hatun Duran	Çocuk Cerrahı	Diyarbakir Çocuk Hastalıkları Hastanesi
72	Çağlar Demirel	STK Çalışanı	Kardelen Kadın Danışma Merkezi
73		Psikolog	SHÇEK
74		Sosyal Hizmet Uzmanı	SHÇEK
75	Mustafa Kilin	Psikolog	İl Sağlık Müdürlüğü Gençlik Danışma Merkezi

ADANA GÖRÜŞMELERİ

No	İsim	Meslek	Kurum
76	Prof. Dr. Ayşe Avcı	Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.B.D.
77	Yolga Tahiroğlu	Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.B.D.
78	Prof. Dr. Necmi Çekin	Adli Tıp Uzmanı	Çukurova Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı /Adana Adli Tıp Grup Başkanlığı
79	Yard. Doç. Dr. A. Rezan Çeçen	Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü Öğretim Üyesi	Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi-Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü
80	Dr. Gonca Çelik	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Mersin Devlet Hastanesi
81	Arzu Bilge	Avukat	Adana Barosu
82	Ahmet Güçer	Pedagog	Adana Adliyesi
83	Mehmet Kılıç	Psikolog	Adana Adliyesi
84	Dr. Sema İskit	Çocuk Cerrahisi Uzmanı	Adana Numune Hastanesi
85	Çiğdem Akça	STK Çalışanı	AKDAM (Kadın Danışma Merkezi)
86	Mehmet Turan Denizgöçer	Savcı	Adana Adliyesi
87	Prof. Dr. Gülseren Ağrıdağ	Halk Sağlığı Uzmanı	Çukurova Üniversitesi Halk Sağlığı Bölümü-Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
88	Şuayıp Şen	Hâkim	Adana Adliyesi
89	Fatma Deveci	Rehberlik Öğretmeni	Yüreğir RAM
90	Emine Barası	Rehberlik Öğretmeni	Yüreğir RAM
91	Özlem Kara	Avukat	Seyhan Belediyesi/ ADANA Kadın Dayanışma Merkezi
92	Eda Köse	Sosyal Hizmet Uzmanı	Adana Adliyesi
93		Sosyal Hizmet Uzmanı	SHÇEK
94	Nesrin Açıkgöz	STK Çalışanı	Adana Sokak Çocukları Derneği
95		Psikiyatr	Özel danışmanlık merkezi

KOCAELİ GÖRÜŞMELERİ

No	İsim	Meslek	Kurum
96	Prof. Dr. Tamer Eker	Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiatri Anabilim Dalı
97	Yrd. Doç. Dr. Işık Karakaya	Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
98	Prof. Dr. Ümit Biçer	Adli Tıp Uzmanı	Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı

(*) Boş bırakılan kişi ya da kuruluşların isimleri kendilerinin talepleri doğrultusunda bu raporda belirtilmemiştir.

EK 3: Görüşme yapılan uzmanlar (illere ve mesleklerine göre dağılımı)

Tablo 2. Görüşme yapılan uzmanların illere ve mesleklerine göre dağılımı

	ADANA	ANKARA	DİYARBAKIR	ERZURUM	İSTANBUL	KOCAELİ	TOPLAM
Hukuk Çalışanları	4	4	3	3	3		17
Avukat	2	1	1	1	1		6
Hâkim	1	1	1	1	1		5
Savcı	1	2	1	1	1		6
Sağlık Çalışanları	7	5	6	5	5	3	31
Adli Tıp Uzmanı	1	2	2	3	3	1	12
Çocuk Cerrahı	1		1	1	1		4
Çocuk Doktoru		1					1
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı (Yetişkin ve çocuk)	4	2	1	1	1	2	11
Dermatolog			1				1
Halk Sağlığı Uzmanı	1						1
Ebe			1				1
Diğer Meslekler	9	8	12	6	15	0	50
Pedagog	1		1		1		3
Psikolog	1	1	2	1	5		10
Polis		1	1	1	2		5
Rehberlik Uzmanı ve Öğretmen	3	3	2	2	2		12
Sosyal Hizmet Uzmanı	2	2	1	1	2		8
Sosyolog			2				2
STK Çalışanları	2	1	3	1	3		10
Toplam	20	17	21	14	23	3	98

EK 4: Bazı Mesleklerin Kurumlara Göre Dağılımı

Tablo 3. Adli tıp uzmanı, psikolog, pedagog, rehberlik uzmanı ve öğretmen ve sosyal hizmet uzmanlarının kurumlarına göre dağılımı

Adli Tıp Uzmanı	12
Üniversite	6
Adli Tıp Kurumu	6
Psikolog	11
Adliye	3
Emniyet	1
SHÇEK	2
Üniversite	2
Özel	1
Diğer	2
Pedagog	3
Adliye	3
Rehberlik Uzmanı ve Öğretmen	12
Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM)	6
Okullar	4
Üniversite	1
Öğretmen	1
Sosyal Hizmet Uzmanı	8
SHÇEK	4
Adliye	4

EK 5: Başvuru Yapılabilecek Kurumlar

Tablo 4. Başvuru yapılabilecek kurumların iletişim bilgileri

Kurum	Telefon / Faks	Web - Mail	Adres
Adli Tıp Kurumu	Tel: (212) 454 15 00	www.atk.gov.tr/	Yeni Bosna Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Kırmızı Sok. No: 1 Bahçelievler-İstanbul
Aile Danışma Merkezi		www.shcek.gov.tr	
Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi	Tel: (312) 309 55 26	http://www.ankarabarosu.org.tr/	Ankara Adliyesi 2. Kat Sıhhiye/Ankara
Ankara Çocuk Hakları Platformu		http://ankaracocukhaklari.org/	
Ankara Çocuk Koruma Birimi (AÇOK)	Tel: (312) 595 72 90	http://www.medicine.ankara.edu.tr	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Sosyal Pediatri Bilim Dalı, Çeşeci Yerleşkesi-Ankara
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü	Tel: (212) 414300 0 – 22386 Fax: (212) 414 31 45	www.ctf.istanbul.edu.tr/	Posta Adres: 34303 Kocamustafapaşa/İstanbul
Çocuk ve Bilgi Güvenliği Derneği		http://cbgd.org/	
Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği	Tel: (312) 388 50 15 - 305 11 51 Faks: (312) 309 14 30	http://www.cgrsder.org/	Cinnah Cad, No 38/17, 06700 Çankaya/Ankara
Çocuk Hakları Ulusal İletişim Ağı	iletisim@0-18.org Tel: (216) 302 96 29	http://www.0-18.org/	
Çocuk İstismarı Önleme Derneği	Fax: (312) 231 23 98	http://www.cocukistismarionleme.org	Necatibey Caddesi No: 14/20 Sıhhiye-Ankara bilgi@cocukistismarionleme.org

Kurum	Telefon / Faks	Web - Mail	Adres
Çukurova Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	Tel: (322) 338 60 60 Danışma: (322) 338 60 60 - 3014	http://lokman.cu.edu.tr/balcali	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi 01330 Balcalı/ADANA
Emniyet Çocuk Şube Müdürlükleri	İstanbul Çocuk Şube'nin hizmeti ücretsiz Alo kanka: 1550	www.kanka.com.tr/	Her ilde Çocuk Şube Müdürlükleri faaliyet göstermektedir.
Gazi Çocuk Koruma Merkezi, (Çocuk Koruma, Uygulama ve Araştırma Merkezi)	Tel: (312) 202 5891 - 6009 - 6028	http://www.gazi.edu.tr/letisimaum. php	G.Ü. Tıp Fakültesi Besevler / ANKARA
İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı	Tel: (212) 414 20 00- 50 Hat	http://www.itf.istanbul.edu.tr/ adlitip/	İ. Ü. İstanbul Tıp fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı 34620 Çapa - İstanbul
İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü	Tel: (212) 631 09 93 (212) 525 25 15 -531 45 44	http://www.istanbul.edu.tr/enstitul er/cocuksagligi/cocuksagligi.htm	İ. Ü. Çocuk Sağlığı Enstitüsü Çapa/İstanbul
İstanbul Tıp Fakültesi (Çapa) Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları A.B.D.	Tel: (212) 414 21 93	www.itf.istanbul.edu.tr/	İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt/Eminönü-İstanbul
Kadın Dayanışma Vakfı - Danışma Merkezi	Tel: (312) 435 00 70		Mithatpaşa Cad. No:10/11 ,Sıhhiye/ANKARA e-posta: kadindv@yahoo.com.tr
KAMER		www.kamer.org.tr/	info@kamer.org.tr
Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı - Danışma Merkezi	Tel: (212) 292 52 31-2	www.morcati.org.tr info@morcati.org.tr	Kâtip Mustafa Çelebi Mah. Anadolu Sok. No:23 D:7-8 Beyoğlu / İstanbul

Kurum	Telefon / Faks	Web - Mail	Adres
Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM)		http://www.meb.gov.tr Not: İnternette aradığınız semt'in adını yazarak bulabiliyorsunuz. Örneğin Yenimahalle RAM aramasıyla ilgili adrese ulaşabilirsiniz.... yeniram.gov.tr/	Türkiye'de bir çok ilde faaliyet gösteriyor.
SHÇEK Genel Müdürlüğü	Tel: (312) 310 24 60 - 80	www.shcek.gov.tr/	Anafartalar Cad. No: 7006240 Ulus / ANKARA
SHÇEK Genel Müdürlüğü	Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı Hattı		Caddebostan, Bağdat Caddesi No.295 Mine Ap. B Blok Daire 9, 34728 Kadıköy/İstanbul
Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği	Tel/Fax: (216) 302 96 29	www.sokakcocuklari.net dernek@sokakcocuklari.net	Cinnah Caddesi 35/6 Çankaya/Ankara
Türkiye Millî Padiatri Derneği	Tel: (312) 438 19 34 Fax: (312) 438 19 35	http://www.millipediatrri.org.tr/	Halaskargazi Cad. Küçükbahçe Sok. Yuvam Apt. NO:35/1 Şişli / İSTANBUL
Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği	Tel: (212) 219 03 03 (212) 219 43 51	www.yeniden.org.tr yeniden@yeniden.org.tr	

Bibliyografya

- Alpsoy, Arif Nihat. *Erginler arasında rızaya dayalı fücür ilişkisinin cezalandırılma problemi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003).
- Bagley, Christopher. "Incest behavior and incest taboo. " *Social Problems*, cilt 16, sayı 4 (1969): 505-519.
- Berliner, Lucy & Conte, Jon R. "The process of victimization: The victim's perspective." *Child Abuse & Neglect*, cilt 14 (1990): 29-40.
- Briere, John & Elliot, Diana. M. "Sexual abuse, family environment and psychological symptoms: On the validity of statistical control." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, cilt 61, sayı 2 (1993): 284-288.
- Butler, Sandra. *Conspiracy of silence: the trauma of incest*. San Francisco: Volcano Press, 1985.
- Canadian Centre for Justice Statistics. *Family violence in Canada: A statistical profile 2002*. Katalog no. 85-224-XIE. Ottawa: Government of Canada, 2002.
- CAP. The Centucky Child Assault Prevention Project. USA, 1994.
- Conte, Jon R. & Schuerman, John R. "Factors associated with an increased impact of child sexual abuse." *Child Abuse & Neglect* 11 (1987): 201-211.
- Conte, Jon R. & Schuerman, John R. "The effects of sexual abuse on children." G. E. Wyatt, G. J. Powell (Ed.), *Lasting effects of child sexual abuse* (SAGE Publication, 1988) içinde.
- Conte, Jon R., Wolfe, Steven R. & Smith, Tim. "What sexual offenders tell us about prevention strategies." *Child Abuse & Neglect* 13 (1989): 293-302.
- Crime Prevention Committee Report. *Combating child sexual assault-Sex offenders*. Net Australia. (1995) <http://www.survivors.org.au/sau.htm>
- Elliot, Diana M. & Briere, John. "Forensic sexual abuse evaluations of older children: Disclosures and symptomatology." *Behavioral Sciences and the Law* 12 (1994): 261-277.
- Faller, Kathleen C. "The myths of the 'collusive mother': Variability in the functioning of mothers of victims of intrafamilial sexual abuse." *Journal of Interpersonal Violence* 3 (1989): 190-196.
- Finkelhor, David. "What's wrong with sex between adults and children? Ethics and the problem of sexual abuse." *American Journal of Orthopsychiatry* 49 (1979): 692-697.
- Finkelhor, David & Russell, Diana E. H. "Women as perpetrators: Review of the evidence." David Finkelhor (Ed.), *Child sexual abuse. New theory and research* (New York: Free Press, 1984) içinde, s.171-185.
- Finkelhor, David. "Early and long-term effects of child sexual abuse: An update." *Professional Psychology* 21 (1990): 325-330.
- Finkelhor, David. "The International epidemiology of child sexual abuse. " *Child Abuse & Neglect*, cilt 18, sayı 5 (1994): 409-417.

- Fontaine, J. S. "Child sexual abuse and the incest taboo: Practical problems and theoretical issues." *In man*, cilt 23, sayı 1 (1988): 1-18.
- Forward, Susan & Buck, Craig. *Betrayal of innocence. incest and its devastation*. Penguin Books. U.S.A., 1988.
- Freud, Sigmund. *Totem ve tabu*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979.
- Gölge, Belma. *Cinsel saldırıda etkili faktörler ve suçlu profili*, yayımlanmamış doktora tezi (İstanbul Adli Tıp Enstitüsü, 2005)
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması özet rapor*, KSGM, (Ankara: 2009)
- Herman, Judith Lewis & Hirshman, Lisa. *Father-daughter incest*. Harvard University Press. USA, 1981.
- Hunter, R. S., Kilstrom, N. & Loda, F. "Sexually abused children: Identifying masked presentation in a medical setting." *Child Abuse & Neglect* 9 (1985):17-25.
- İpek, Suna. *1990-1995 yılları arasında İstanbul adliyelerine yansıyan ensest olgularının psiko-sosyal açıdan incelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Estitüsü, 1996).
- Jacobson, A., Koehler, J. E. & Jones-Brown, C. "The failure of routine assesment to detect histories of assault experienced by psychiatric patients. " *Hospital and Community Psychiatry* 38 (1987): 387-389.
- Justice, Blair & Justice, Rita. *The broken taboo: Sex in the family*. New York: Human sciences Press, 1979.
- Krugman, R. D. "Physical indicators of child sexual abuse." *Review of Psychiatry* 10 (1990): 336-344.
- Levi-Strauss, Claude. *Mythological-Lecru et le Cuit*. Paris: Librairie Plon, 1964.
- Lusting, Noel; Dresser, John W.; Spellman, Seth W.; Murray, Thomas B. "Incest a family group survival pattern." *Archives of General Psychiatry* 14 (1966) 31-40.
- Malinowski, Bronislaw. "The sexual life of savages in North-Western Melanesia." *Current anthropology*, 10 (1929): 1969.
- Morison, S. & Greene, E. "Juror and expert knowledge of child sexual abuse." *Child Abuse & Neglect* 16 (1992): 595-613.
- Mosteller, Robert P. "Legal doctirines governing the admissibility of expert testimony concerning social framework evidence." *Law & Contemporary Problems* 52 (1989): 85-132.
- Polat, Oğuz. *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları, 2001.
- Polat, Oğuz. *Aile içi cinsel tecavüz. Ensest*. İstanbul: Nokta Kitap, 2006.
- Polat, Oğuz. *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1, Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.
- Polat, Oğuz. *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2, Önleme ve rehabilitasyon*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.

- Renshaw, D. C. "Understanding and treating incest." Fann. W. (Ed.), *Phenomenology and treatment of psychosexual disorders* (MTP Press, 1983) içinde.
- Renvoize, Jean. *Incest. Family pattern*. London: Routledge and Kegan Paul, 1983.
- Russell, Diana. "The incidence and prevalence of interfamilial and extrafamilial sexual abuse of female children." *Child Abuse & Neglect* 7 (1983): 133.
- Russel, Diana. E. H., Schurman, John R. & Trocki, K. "The long term effects of incestuous abuse." G. E. Wyatt, G. J. Powell (Ed.), *Lasting effects of child sexual abuse* (SAGE Publication, 1988) içinde, s.119-134.
- Sandalcı, Fatma. *Aile içinde ve aile dışında cinsel istismar nedeni ile koruma altına alınan ve SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne bağlı kuruluşlarda bakılan çocukların sosyo-demografik özellikleri*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004).
- Saunders, Benjamin E., Kilpatrick, Dean G. & Resnick, Heidi S. "Brief screening of lifetime history of criminal victimization about mental health intake." *Journal of Interpersonal Violence* 4 (1989): 267-277.
- Seligman, Brenda Zara. "The incest taboo as a social regulation." *Sociological Review*, cilt 27(1935): 75-93.
- Sezgin, Ayşen Ufuk. *Ensestin psikosoyal ve adli yönden incelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Estitüsü, 1993).
- Sezgin, Ayşen Ufuk. *Ensestin ruhsal değerlendirilmesinde uzman tanıklık*, yayımlanmamış doktora tezi (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Estitüsü, 1998).
- Sorensen, Teena & Snow, Barbara. "How children tell: The process of disclosure in child sexual abuse." *Child Welfare League of America* 70 (1991): 3-15.
- Şuşoğlu, Önder. *İçe kanayan yara: Polis sorgularıyla ensest ilişkiler ve çocuk tecavüzleri*. İstanbul: Everest Yayınları, 2005.
- Wiehe, Vernon R. *Understanding family violence*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 1988.
- World Health Organization. (WHO) Preventing violence World Health Organization, *Preventing violence: A guide to implementing the recommendations of the World report on violence and health*, (Geneva, 2004).
- World Health Organization. (WHO) Milestones of a Global Campaign for Violence Prevention 2005: Changing the face of violence prevention
<http://whqlibdoc.who.int/publications/2004/9241592079.pdf>
http://whqlibdoc.who.int/publications/2005/9241593555_eng.pdf
- Wyatt, Gail Elizabeth & Powell, Gloria Johnson. "Identifying the lasting effects of child sexual abuse ." G. E. Wyatt, G. J. Powell (Ed.), *Lasting effects of child sexual abuse* (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 1998) içinde, s. 7-10.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Birlik Mahallesi, 2.Cadde No: 11
06610 Çankaya, ANKARA
www.unfpa.org.tr

Nüfusbilim Derneği

Şehit Sadık Erişen Sokak, No. 48/2
Birlik Mahallesi, Çankaya, ANKARA
www.nd.org.tr